

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie
Studijní obor: Sociální geografie a regionální rozvoj

Bc. Barbora Žemličková

**Transformace obchodní funkce a její vnímání obyvateli
Prahy 2**

The transformation of commercial function and its perception
by residents in Prague 2

Diplomová práce

Praha 2014

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Jana Temelová, Ph.D.

doc. RNDr. Martin Ouředníček, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 20.8.2014

.....
Bc. Barbora Žemličková

Práci věnuji své vedoucí RNDr. Janě Temelové, Ph.D., která mi byla při vzniku práce velkou oporou a poskytla mnoho cenných rad.

Děkuji především doc. RNDr. Martinu Ouředníčkovi, Ph.D. za ochotu při vedení diplomové práce a za odborné rady, připomínky a čas, který mi věnoval. Dále děkuji také RNDr. Radimu Perlínovi, Ph.D. a RNDr. Daně Fialové, Ph.D. za poskytnutí kontaktů na některé respondenty a prof. RNDr. Lud'ku Sýkorovi, Ph.D. za poskytnutí části zdrojů dat. Velice si vážím vzájemné spolupráce se zástupci oddělení územního rozvoje městské části Prahy 2. Velké poděkování patří také mé rodině a přátelům za podporu a všem dotázaným respondentům, kteří byli ochotni vypovídat.

Obsah

Seznam tabulek	5
Seznam obrázků	5
Seznam grafů.....	6
Seznam příloh.....	6
Abstrakt	7
1. ÚVOD	8
2. TEORETICKÁ VÝCHODISKA	11
2.1 Transformační procesy ovlivňující vnitřní města	11
2.2 Transformace obchodní funkce vnitřních měst	15
2.2.1 Funkce měst	15
2.2.2 Funkce vnitřních měst v socialistickém období.....	16
2.2.3 Funkce vnitřních měst v transformačním období	18
2.3 Transformace struktury maloobchodu a služeb ve městech	22
2.3.1 Organizace maloobchodu a služeb socialistických měst	23
2.3.2 Transformace struktury maloobchodu a služeb měst v první polovině 90. let.....	24
2.3.3 Internacionalizace a nové spotřební chování ovlivňující strukturu maloobchodu a služeb ve městech.....	26
2.4 Vnímání proměny maloobchodu a služeb ve vnitřním městě	30
2.5 Shrnutí teoretických východisek a stanovení očekávání výsledků práce	33
3. METODIKA PRÁCE A ZDROJE DAT	38
3.1 Metodika zachycení proměn funkcí Prahy 2 a vybraných ulic.....	40
3.2 Metodika zachycení proměn struktury maloobchodu a služeb Prahy 2 a vybraných ulic.....	41
3.3 Metodika zachycení vnímání proměn obyvateli Prahy 2	44
4. TRANSFORMACE A VNÍMÁNÍ OBCHODNÍ FUNKCE PRAHY 2	46
4.1 Postavení Prahy 2	47
4.2 Proměna obchodní a rezidenční funkce Prahy 2.....	48
4.2.1 Proměna obchodní a rezidenční funkce	48
4.2.2 Proměna struktury maloobchodu a služeb	56
4.3 Funkční proměna vybraných ulic Prahy 2	62
4.3.1 Ulice Vinohradská.....	62
4.3.2 Ulice Bělehradská	74
4.3.3 Ulice Londýnská	88
4.3.4 Ulice Podskalská	99
4.4 Shrnutí.....	107
5. ZÁVĚR	112
Literatura	116
Další zdroje	123

Seznam tabulek

Tabulka 1: Kritéria pozorovatele při přidělování hodnot jednotlivým ukazatelům úrovně provozoven	43
Tabulka 2: Počet a struktura respondentů ve sledovaných ulicích Prahy 2	45
Tabulka 3: Vybrané údaje o postavení počtu ekonomických subjektů v Praze 2 a Praze k roku 2012	47
Tabulka 4: Počty bytů a prodejen v Praze 2 ve sledovaných obdobích	49
Tabulka 5: Počty v sortimentních kategoriích prodejen v letech 1989, 1999 a 2013 v Praze 2.....	59
Tabulka 6: Četnost a podíl funkčních typů domů v ulici Vinohradská v roce 2013..	63
Tabulka 7: Počet provozoven v sortimentních kategoriích na základně dosažené úrovně v ulici Vinohradská v roce 2013.....	68
Tabulka 8: Podíl funkčních typů domů v ulici Bělehradská v letech 1995, 2000 a 2013	76
Tabulka 9: Počet provozoven v sortimentních kategoriích na základně dosažené úrovně v ulici Bělehradská v roce 2013	81
Tabulka 10: Podíl funkčních typů domů v ulici Londýnská v letech 1995, 2000 a 2013	90
Tabulka 11: Počet provozoven v sortimentních kategoriích na základně dosažené úrovně v ulici Londýnská v roce 2013	94
Tabulka 12: Četnost a podíl funkčních typů domů v ulici Podskalská v roce 2013	100
Tabulka 13: Počet provozoven v sortimentních kategoriích na základě dosažené úrovně v ulici Podskalská v roce 2013	103

Seznam obrázků

Obrázek 1: Vybrané ulice Prahy 2 využité v případové studii	39
Obrázek 2: Revitalizované rezidenční a obchodní prostředí Prahy 2 v současnosti .	55
Obrázek 3: Funkční využití domovního fondu v ulici Vinohradská v roce 2013.....	63
Obrázek 4: Struktura maloobchodu a služeb v ulici Vinohradská v roce 2013.....	66
Obrázek 5: Rozdílná úroveň potravinářské a nepotravinářské prodejny v ulici Vinohradská v roce 2013	67
Obrázek 6: Vnější prezentace nepotravinářských prodejen s textilem střední a vysoké úrovně v ulici Vinohradská v roce 2013.....	69
Obrázek 7: Funkční využití domovního fondu v ulici Bělehradská v letech 1995, 2000 a 2013.....	75
Obrázek 8: Struktura maloobchodu a služeb v ulici Bělehradská v letech 1995, 2000 a 2013.....	78
Obrázek 9: Potravinářský obchod nízké a střední úrovně v ulici Bělehradská v roce 2013.....	81

Obrázek 10: Nepotravinářský obchod nízké a střední úrovně v ulici Bělehradská v roce 2013	82
Obrázek 11: Úroveň vnějšího vzhledu provozoven spotřebitelských služeb v ulici Bělehradská v roce 2013	83
Obrázek 12: Funkční využití domovního fondu v ulici Londýnská v letech 1995, 2000 a 2013.....	89
Obrázek 13: Struktura maloobchodu a služeb v ulici Londýnská v letech 1995, 2000 a 2013.....	92
Obrázek 14: Vnější vzhled spotřebitelských služeb vysoké úrovně v ulici Londýnská v roce 2013	94
Obrázek 15: Prodejna nízké a střední úrovně v ulici Londýnská v roce 2013.....	95
Obrázek 16: Funkční využití domovního fondu v ulici Podskalská v roce 2013 ...	100
Obrázek 17: Struktura maloobchodu a služeb v ulici Podskalská v roce 2013	102
Obrázek 18: Provozovny nízké a střední úrovně v ulici Podskalská v roce 2013 ...	103

Seznam grafů

Graf 1: Proměna podílu počtu bytů a prodejen Prahy 2 v období 1989 – 2013	49
Graf 2: Počet obyvatel na prodejnu v Praze 2 v období 1989 - 2013	51
Graf 3: Index vývoje počtu obyvatel a trvale obydlených bytů v Praze a Praze 2 v období 1970 – 2011	52
Graf 4: Věkové složení obyvatel Prahy 2 v období 1991 – 2011	53
Graf 5: Vzdělanostní složení obyvatel Prahy 2 v období 1991 - 2011	54
Graf 6: Podíl sortimentních kategorií prodejen na celkovém počtu obchodů Prahy 2 v letech 1989, 1999 a 2013	58
Graf 7: Podíl základních skupin maloobchodu a služeb Prahy 2 v roce 2013.....	60
Graf 8: Podíl sortimentních kategorií spotřebitelských služeb na jejich počtu Prahy 2 v roce 2013	60

Seznam příloh

Příloha 1: Funkční využití a struktura maloobchodu a služeb v domech vybraných ulic ve sledovaných obdobích	125
Příloha 2: Počet provozoven v sortimentních kategoriích na základě úrovně vnějšího vzhledu ve vybraných ulicích	135
Příloha 3: Otázky strukturovaného otevřeného rozhovoru	137

Abstrakt

Cílem diplomové práce je zachytit a vysvětlit změny ve funkčním využití a struktuře maloobchodu a služeb a vnímání těchto změn obyvateli na případové studii Prahy 2. V celé Praze 2 a v základních typech jejích ulic byla v období 1989 – 2013 zkoumána proměna obchodního a rezidenčního využití, struktury maloobchodu a služeb a vnímání proměn obyvateli. Analýzou dostupných dat bylo prokázáno, že v souvislosti s procesy ovlivňující post-socialistická města v Praze 2 narostl význam obchodní funkce a struktura maloobchodu a služeb se proměnila. Ve zkoumaných ulicích se dynamika proměn odlišuje na základě jejich hierarchického postavení. V současnosti se velmi diverzifikovala úroveň vnějšího vzhledu provozoven v jednotlivých ulicích. Ze strukturovaných rozhovorů s obyvateli vybraných ulic vyplynulo, že si proměn všímají různorodě a spokojenost se strukturou maloobchodu a služeb v okolí jejich bydliště hodnotí pozitivně i negativně.

Klíčová slova: transformace měst; obchodní funkce; vnímání; Praha 2

Abstract

The aim of the diploma thesis is to detect and explain changes in functional use and structure of retail and services and its perceptions by residents on a case study of Prague 2. During the period 1989 – 2013 in Prague 2 and in representative types of its streets was studied the transformation of commercial and residential uses, retail and service structure and residential perceptions. By analyzing of available data in Prague 2 was shown that in the context of the processes affecting the post-socialist city increased the importance of commercial functions and structure of retail and services changed. The dynamics of changes in the streets differs based on their hierarchical position. In the streets diversified level of the external appearance of establishments at present. From structured interviews with residents of representative streets revealed that changes were perceived diversely and their satisfaction with the retail and services structure in neighbourhood was evaluated positively and negatively.

Key words: city transformation; commercial function; perception; Prague 2

1. ÚVOD

Změna ekonomických i společenských podmínek v posledních dvaceti letech ovlivňuje fyzickou i sociální prostorovou strukturu měst střední a východní Evropy. Součástí prostorové struktury je i funkce měst. Různým aspektům post-socialistické transformace v těchto městech a jejich vnitřních částech se věnuje celá řada odborných publikací (např. Enyedi 1998; Kovács 2000; Sailer-Fliege 1999; Stanilov 2007; Sýkora 2001a; Temelová 2007; 2009). Vnitřní města za socialismu zaznamenala sociální i ekonomický úpadek (Enyedi 1998). Díky novým společenským a ekonomickým podmínkám jsou nyní tyto části měst jednou z nejdynamičtější se měnících lokalit post-socialistických měst (Enyedi 1998; Sýkora 2001a; Temelová 2007). Působí v nich celá řada transformačních procesů, např. komercializace, revitalizace, gentrifikace, internacionalizace (Sýkora 2001a). Tato diplomová práce se zabývá transformací obchodní funkce v post-socialistickém vnitřním městě na příkladu městské části Prahy 2. Práce se zaměřuje především na proměnu struktury maloobchodu a služeb ve vnitřním městě a na její vnímání místními obyvateli.

Funkce vnitřních měst se spolu s ekonomickou a společenskou transformací po roce 1989 proměňovala. Rezidenční funkce ve vnitřních městech spíše ubývá a nahrazuje ji převážně funkce komerční. Původní rezidenti tak ustupují kancelářím, obchodům, zábavním centrům a novým obyvatelům (Temelová 2007). V této práci se zabývám změnami obchodní funkce, jelikož jim v odborné literatuře není věnováno tolik pozornosti jako funkci rezidenční a ostatním komerčním funkcím. Spotřeba a nákupy patří podle Sailer-Fliege (1999) a Spilkové (2012) mezi důležité aktivity ovlivňující prostor současných měst. Jejich význam ve městě se s časem proměňoval. Spilková (2012, str. 206) tvrdí, že *„spotřeba nyní tvoří pojítko mezi individuem a městským prostředím“*. Obchody a služby tak přímo přispívají k rezidenční spokojenosti místních obyvatel, jelikož uspokojují jejich denní potřeby (Rioux, Werner 2011). V průběhu transformace rostl význam maloobchodu a služeb i ve vnitřních městech (Sailer-Fliege 1999). Z vnitřních měst mizí méně výnosné obchody a služby zaměřené na každodenní nákupy původních obyvatel a postupně je nahrazují specializované provozovny s odlišným sortimentem, které využívají noví obyvatelé a uživatelé lokality (Filion 1987; Zukin 1998; Temelová, Dvořáková 2012). Takovéto změny mají výrazný dopad na každodenní život místních obyvatel, především starousedlíků (Temelová, Dvořáková 2012).

Za vnitřní město je v práci považováno území města s převažující činžovní a vilovou zástavbou z 19. a počátku 20. století, která přímo navazuje na historické jádro. Historické jádro se může s čtvrtěmi vnitřního města v některých místech prolínat (v případě Prahy např. Vinohrady, Karlín). Příklad měnicího se vnitřního města představuje městská část Praha 2. V této městské části dochází od počátku 90. let k velmi radikálním proměnám rezidenční i komerční funkce, což má vliv na místní obyvatele (Sýkora 2001a). Podle Sýkory (2001a) je Praha 2 atraktivní pro lokalizaci komerčních funkcí a luxusního bydlení díky blízkosti městského centra. Tyto proměny, podle mého názoru, doprovázely i proměny složení maloobchodu a služeb v této městské části. Na složení obchodů a služeb se zde podílejí především specializované provozovny, které jsou nabízeným sortimentem zaměřeny na nové uživatele a obyvatele, především vysokoškolsky vzdělanou klientelu (Verwaaijen 2013). Nakupování a využívání služeb je téměř každodenní součástí života obyvatel a především starousedlíci se mohou potýkat s určitými problémy souvisejících s proměnou složení obchodů a služeb.

Cílem diplomové práce je zachytit a vysvětlit na případové studii městské části Praha 2 změny ve funkčním využití a struktuře maloobchodu a služeb vnitřní části post-socialistického města a vnímání těchto změn jeho obyvateli. Práce hledá odpověď na následující výzkumné otázky:

- 1) Jak se změnilo funkční využití domovního fondu Prahy 2?
- 2) Jak se změnila struktura maloobchodu a služeb v Praze 2?
- 3) Jak změny ve struktuře maloobchodu a služeb vnímají místní obyvatelé?

Práce je členěna do tří kapitol. V první kapitole diskutuji teoretická východiska práce. Nejprve stručně shrnuji transformační procesy ovlivňující prostorovou strukturu post-socialistických vnitřních měst ve střední a východní Evropě, především pak v Praze. Dále se věnuji transformaci obchodní a rezidenční funkce vnitřních měst a transformaci struktury maloobchodu a služeb ve městech. Diskutuji také vnímání této proměny obyvateli vnitřních měst. Na závěr kapitoly stanovuji na základě teoretických východisek očekávání výsledků práce.

Druhá kapitola se věnuje metodice práce. Stěžejní kapitolou je vlastní empirická část, kde hodnotím zjištěné výsledky výzkumu, nejprve proměny funkcí a maloobchodu a služeb celé Prahy 2. Následně hodnotím proměny ve vybraných

ulicích a jejich vnímání obyvateli. Odpovídám tak na výzkumné otázky, které byly položeny v úvodu práce.

2. TEORETICKÁ VÝCHODISKA

V následující kapitole se věnuji diskuzi východisek vztahujících se k transformaci post-socialistických vnitřních měst. Vycházím převážně z literatury zabývající se různými aspekty proměn vnitřních měst post-socialistických zemí, které mají dynamický charakter. V první části kapitoly diskutuji transformační procesy působící na vnitřní města (např. Enyedi 1998; Kovács 2000; Sailer-Fliege 1999; Sýkora 2001a; Temelová 2007). Dále zachycuji vzájemný vztah proměn obchodní a rezidenční funkce vnitřních částí měst. Diskutuji hlavně literaturu věnující se komerční a rezidenční funkci vnitřních měst v socialistickém a post-socialistickém období (např. Sýkora 2001a; Musil 2001; Enyedi, Kovács 2006; Ouředníček, Temelová 2009; Haase a kol. 2012). Součástí teoretických východisek jsou i charakteristiky struktury maloobchodu a služeb ve městech v socialismu a v transformačním období (např. Nagy 2001; Szczyrba 2005; Stanilov 2007; Spilková 2012). V závěru teoretických východisek se věnuji vnímání proměn struktury maloobchodu a služeb místními obyvateli (např. Zukin 2009; Rioux, Werner 2011; Temelová, Dvořáková 2012)

2.1 Transformační procesy ovlivňující vnitřní města

Hlavní vliv na prostorovou strukturu měst za socialismu měla centrálně plánovaná ekonomika (Bertaud, Renaud 1997; Sýkora 2001a). O alokaci zdrojů ve městě rozhodoval stát a neexistoval volný trh s pozemky (Bertaud, Renaud 1997; Musil 2001; Sýkora 2009). Poloha v centru města se tak podle Musila (2001) stala ekonomicky nerelevantní a o investicích do měst bylo rozhodováno státem. Vnitřní města tak v zemích střední a východní Evropy prodělala v socialistickém období sociální i ekonomický úpadek. (Enyedi 1998; Ouředníček, Temelová 2009).

Sociální i fyzická prostorová struktura města se s časem pozvolna proměňuje. Většina autorů se shoduje, že města střední a východní Evropy však zasáhla radikální proměna, kterou zapříčinila společenská a ekonomická transformace. Změny ve městech po roce 1989 nastartoval především přechod z centrálně plánovaného hospodářství na ekonomiku založenou na tržních principech propojenou s demokratizací společenského života (Enyedi 1998; Kovács 2000; Sýkora 2001a; Stanilov 2007; Scott, Kühn 2012). Post-socialistická města charakterizují procesy postupných změn, při kterých se zděděná prostorová struktura města přizpůsobuje novým ekonomickým podmínkám (Temelová 2007; Ouředníček, Temelová 2009;

Sýkora 2009).

Rychlý přechod společnosti na tržní ekonomiku nastartoval celou řadu transformačních procesů, které ovlivnily prostorovou strukturu měst (Kovács 2000; Sailer-Fliege 1999; Scott, Kühn 2012). Sýkora (2009) chápe tyto procesy za časově sousledné a vzájemně provázané v politické i ve společenské oblasti. V literatuře se nejčastěji rozdělují na vládou řízené (institucionální nebo systémové) a spontánní (sociální a urbánní) (Sztompka 1995, cit v: Sailer-Fliege 1999, s. 7; Sýkora 2001a; Stanilov 2007; Sýkora, Bouzarowski 2012). Změna politického a ekonomického systému státu umožnila novým demokratickým vládám přijmout zásadní rozhodnutí o fungování státu. Reformy vlád zahrnovaly především nastolení tržního prostředí, privatizace státního majetku, restituce, liberalizace cen a zahraničního obchodu (Sýkora, Bouzarowski 2012). Změny se projeví především v restrukturalizaci ekonomiky, deindustrializaci, internacionalizaci, globalizaci a sociální polarizaci (Sailer-Fliege 1999; Sýkora, Bouzarowski 2012). Podle Sýkory (2001a) klíčový vliv na fungování společnosti měly vnější faktory, které umožnily zapojení společnosti post-socialistických zemí do mezinárodní ekonomiky a otevření západní společnosti. Zejména globalizace je považována za významný proces kulturní a ekonomické proměny, která se podobně jako všechny zmíněné procesy podílí na utváření městského prostředí a postupně se projevuje v prostorové struktuře města komercializací, revitalizací a suburbanizací (Marcuse, Van Kempen 2000; Sýkora 2001a).

Sýkora (2001a) také upozorňuje na vyšší setrvačnost vývoje prostorové struktury post-socialistických měst. Specifická forma a dynamika transformace ve městech post-socialistické Evropy je determinována zděděnou fyzickou i sociální prostorovou strukturou z předchozích období, úrovní ekonomického rozvoje, místními kulturními faktory a také způsobem aplikací institucionálních reforem (Kovács 2000; Sailer-Fliege 1999; Sýkora 2001a; Ouředníček, Temelová 2009). Podle Kováče (2000) se způsobem transformace významně liší od ostatních post-socialistických zemí například města bývalého východního Německa, a to díky velkému přílivu přímých investic ze západu Německa. U měst post-socialistické střední Evropy byl příliv investic mnohem nižší a změny byly vyrovnanější. Podobnostem a odlišnostem transformace ve městech střední Evropy a především jejich srovnání s Prahou se věnuje Sýkora (1998; 2001a). Ve městech jako v Budapešti, Praze a Varšavě najdeme podle Sýkory (1998) v dynamice, způsobu

transformace a v počtu investic jen malé rozdíly. „*Například rychlé proměny centra pozorované v Budapešti a Praze v první polovině devadesátých let se Varšavě vyhnuly, neboť nová výstavba byla blokována nevyjasněnými vlastnickými vztahy k pozemkům*“ (Sýkora 1998). Odlišnosti transformace měst určovala také fyzická struktura měst, Praha a Budapešť mají urbanisticky zcela odlišné jádro než Varšava, která byla výrazně poničena během druhé světové války (Sýkora 2001a).

I přes zmíněné odlišnosti ve městech mají procesy komercializace, revitalizace, suburbanizace, sociální polarizace určité shodné rysy. Všechna města také podle Sailer-Fliege (1999) a Sýkory (2001a) prodělávají funkční změnu spojenou s deindustrializací a terciarizací. Sýkora (2001a) do určité míry vyzdvihuje výjimečné postavení Prahy mezi ostatními zmíněnými městy. Praha si podle něj udržela rovnováhu prostorového rozvoje, neexistují zde tak velké rozdíly mezi jednotlivými částmi města. Především ve vnitřním městě nenajdeme rozsáhlé úpadkové zóny jako v Budapešti a Varšavě, naopak vnitřní část Prahy procházejí oživením (Sýkora 2001a).

Vnitřní města post-socialistických zemí prodělávají řadu dynamických proměn a působí na ně celá řada výše uvedených transformačních procesů. V následujících odstavcích diskutuji především ty procesy, které ovlivňují proměnu obchodní funkce vnitřní Prahy. Vnitřní města si podle mnoha autorů získala potenciál pro rozvoj blízkostí městského centra a úpadku v socialistickém období (Enyedi 1998; Sýkora 1998; Temelová 2007; Stanilov 2007). Také vnitřní části Prahy prochází revitalizací - oživením. Oživení se týká jak fyzického stavu ulic a budov, ale také jejich funkčního využití a přílivem nových obyvatel (Sýkora 1998; Temelová 2007). Revitalizace je podle Beauregarda a Holcomba (1981) komplexním procesem, který přináší do městského prostoru nový život v sociální i ekonomické rovině. Sociální revitalizací je nejčastěji míněn příchod nových rezidentů, zatímco oživení ekonomiky představuje nové komerční využití lokality (Beauregard, Holcomb 1981). Vznik nových obchodů, restaurací, kanceláří a zvyšování jejich podílu na funkčním využití ploch ve městě je v literatuře označován jako komercializace (Sailer-Fliege 1999; Sýkora 2001a). Proces komercializace se nejvýrazněji projevuje v centrech měst, avšak vysoké ceny nájmu a nedostatek volných prostor zapříčinily expanzi komerčních funkcí i do vnitřních měst a vznikla tak sekundární centra (Sýkora 2001a; Ouředníček, Temelová 2009). Podle Zielenbacha (2000) se nárůst podílu komerčních funkcí vnitřních měst stal součástí funkční i fyzické revitalizace - nové

ekonomické aktivity přispívají k obnově fyzického vzhledu a stavu domů a ulic. Kovács (2000) označuje vznik nových obchodů, služeb a kanceláří za hlavní součást revitalizace

Komerční revitalizace měst střední a východní Evropy probíhá hlavně díky změně vlastnických poměrů (Kovács 2000; Tosics 2004). Hlavně privatizace, restituce a příchod nových podnikatelů na trh zasáhly do oživení obchodní činnosti ve městech (Szczyrba 2006). Privatizace je obecně proces, který umožnil převod socialistického majetku do soukromého vlastnictví všem aktérům na trhu – jedincům i firmám (Marcuse 1996). Kovács (2000) uvádí, že důležitou součástí privatizačních procesů ve městech byly restituce, které umožnily téměř okamžitý návrat nemovitostí původním vlastníkům. Díky restitucím byla svým majitelům navracena i velká část prodejen (Szczyrba 2006). Nedílnou složkou transformace vlastnických vztahů, která měla výrazný vliv na maloobchod českých měst, byla malá privatizace. Obchodní jednotky se díky malé privatizaci, formě prodeje státních provozoven, dostaly do rukou soukromým vlastníkům. O provozovny byl v aukcích největší zájem v centrálních částech města, které mají předpoklad vysokých výnosů, soukromí vlastníci tak mohli obchodní prostřední těchto lokalit nejvíce ovlivnit (Sýkora 2001a; Szczyrba 2006). Temelová (2007) na příkladu Prahy ukazuje, že právě privátní sektor má podstatně větší vliv při rozhodování o novém využití budov než veřejnost a politické autority. I Enyedi (1998) a Tosics (2004) a potvrzují důležitou roli soukromých vlastníků a investorů jakožto klíčových aktérů při revitalizaci vnitřních měst v post-socialistických zemích.

Na oživení vnitřních měst působí především zahraniční soukromí vlastníci a investoři (Enyedi 1998). Proces internacionalizace, se projevuje v sektorech s nejvyšším zastoupením zahraničních firem – obchodu, službách, finančnictví. Tyto firmy vyhledávají výnosné a vhodné lokality pro kanceláře, obchody a ostatní aktivity (Sýkora 2001a). Podle Enyediho (1998) usídlení zahraničních firem zmíněného zaměření přináší do měst celkové zlepšení prostředí, ale také poptávku po vysoce kvalifikované pracovní síle. Domácí pracovní trh nebyl zpočátku schopen tuto poptávku zcela uspokojit, proto do Prahy přišlo množství zahraničních zaměstnanců – často manažerů a pracovníků velkých společností, kteří disponují vysokými příjmy (Enyedi 1998; Sýkora 2001a). Zahraniční investoři a jejich zaměstnanci vyhledávají poblíž svých pracovišť i bydlení, především luxusní byty blízko center měst. Cizinci tak ovlivnili obchodní i rezidenční funkci, a do měst

přinesli poptávku po kulturním prostředí s vyhledávanými službami a obchody (Enyedi 1998; Zukin 1998; Temelová 2007). V souvislosti s příchodem bohatých cizinců do pražských vnitřních měst se hovoří také o počátcích gentrifikace v některých lokalitách (Sýkora 1996).

2.2 Transformace obchodní funkce vnitřních měst

Odborná literatura se převážně věnuje transformaci rezidenční funkce měst a obchodní funkci není věnována přílišná pozornost. V této kapitole se tak budu především snažit o zachycení proměn vzájemného vztahu obchodní a rezidenční funkce v socialistických a post-socialistických vnitřních městech. Socialistické město totiž svým vývojem přímo předznamenalo další vývoj post-socialistického města. Socialistické i post-socialistické období je často diskutováno i v literatuře.

2.2.1 Funkce měst

Jednou z charakteristik městského prostředí je vedle hustoty zalidnění také diverzita a heterogenita funkcí. Právě různorodost funkcí dává oblasti s větším počtem obyvatel městský charakter (Hnilička 2005). Čím je sídlo větší, hustěji zalidněné a funkčně různorodé, tím městské vlastnosti vystupují více do popředí (Wirth 1938).

Klasifikace funkce městského území se mnohdy liší, v literatuře je nejčastěji funkční využití ploch rozdělováno na zastavěné a nezastavěné pozemky. Je sledováno také různé využití území v rámci výzkumu Land use (např. plochy výroby, bydlení, obchodu, zemědělství, zeleně). V zastavěných územích se pak sleduje funkce obytná, komerční a výrobní (Sýkora 2001b). Uvnitř měst některé z těchto funkcí mají převažující charakter, jsou ale doplňovány dalšími funkcemi.

V práci se zabývám funkcí obchodní a rezidenční, která představuje součást fyzického stavu domovního fondu. Proměny funkce domů tak vychází z podílu počtu komerčních prostor a bytů. S proměnou rezidenční funkce souvisí, podle mého názoru, také sociální struktura obyvatel ve zkoumaném území. Ve vnitřních městech se pak funkce propojují a utváří tak typický městský prostor. Proto najít ve městech nebo jeho částech pouze jednu funkci je velice obtížné, uvnitř současných měst se nacházejí polyfunkční území, která spojují především bydlení a služby (Musil 1967; Sýkora 2001b).

Váha a rozmístění obchodní a rezidenční funkce se v různých částech města s vývojem a změnami ve společnosti proměňuje. V post-socialistických městech je významná proměna vzájemného vztahu právě obytných a komerčních funkcí – nahrazení výrobních a rezidenčních funkcí vnitřních měst obchodem, administrativou a luxusním bydlením totiž patří mezi jedny ze zásadních změn funkce měst (Sýkora 2001b). Transformační období přináší dynamičtější využití prostorů domů, jejich komercializaci a sociální diferenciaci obyvatel a aktérů (Murzyn 2006).

2.2.2 Funkce vnitřních měst v socialistickém období

Prostorové uspořádání a funkční využití vnitřního města bylo za socialismu do jisté míry ovlivněno využitím v pre-socialistickém období. Do tohoto funkčního využití také ale zasáhla centrálně plánovaná ekonomika. O plánování jednotlivých funkcí města, alokacích zdrojů a tedy i o obchodním využití vnitřních měst tedy převážně rozhodoval stát. Všechny investice a funkční využití měst záviselo na státních rozhodnutích a na zděděné prostorové struktuře (Häussermann 1996; Bertaud, Renaud 1997; Sailer-Fliege 1999; Musil 2001; Sýkora 2009). Pro systém socialistického rozhodování o funkcích města byla typická snaha o homogenizaci podmínek bydlení a průmyslové výroby. Sektor nevýrobních funkcí zahrnující služby, obchody a infrastrukturu byl výrazně podhodnocen a nebyl hlavní součástí socialistického hospodářství (Enyedi 1998; Sailer-Fliege 1999). Enyedi (1998) si nevyvinutý sektor obchodů a služeb vysvětluje jednak větší poptávkou po dělnících do průmyslové výroby, a také tím, že služby nebyly orientované na zisk a stát nekládal investice do vnitřního obchodu. Podle Hegedüse (2008) se tedy socialistické město vyznačuje nevyvinutým sektorem služeb a obchodu, velkými a homogenními sídlišti, průmyslovým využitím půdy a mnoha dalšími znaky.

Maloobchod a služby v socialistickém městě nepokrývaly potřeby všech obyvatel, především nabídka mimo centra měst byla velmi omezená (Temelová, Slezáková 2014). I vnitřní města neměla významnou obchodní funkci. Podle Sailer-Fliege (1999) v nich obchodní funkce zaujímal malou část, nabízející pouze základní sortiment. Podobně podvybavena obchodem a službami byla i nová sídliště, avšak stále do výstavby a provozu nových prodejen na sídlištích přicházelo více investic, než do vnitřních měst (Sýkora 2001a; Szczyrba 2005). Vedle sociálního úpadku zasáhlo vnitřní město i nedostatek provozoven na obyvatele. Podvybavenost vnitřních měst byla kompenzována koncentrací obchodů a služeb v jejich blízkosti –

v městských centrech (Bednář 2008). Centra měla významnou funkci obchodní i administrativní. Obchody a služby se soustřeďovaly do středu měst, jelikož takové umístění představovalo snadnější centralizované řízení a dostupnost veřejnou dopravou (Sailer-Fliege 1999; Szczyrba 2005; Stanilov 2007). Od 80. let 20. století se však podle Szelenyiho (1996) podíl obchodů a služeb ve vnitřních městech nepatrně zvýšil, čemuž napomohlo postupné ubývání průmyslové výroby v těchto městských částech.

Jak je patrné, tak obchodní funkce neuvěřitelně významnou součástí prostředí vnitřních měst, výrazně převažující zde byla funkce rezidenční, kterou udává větší podíl bytů a obyvatel. I přesto rezidenční prostředí čtvrtí v blízkosti centra města bylo v období nástupu socialismu vystaveno fyzickému a sociálnímu úpadku (Sailer-Fliege 1999; Enyedi, Kovács 2006). Ruopilla, Kährrik (2003) tvrdí, že vnitřní města si zpočátku socialismu svůj sociální status udržovala. Od 60. let 20. století však tyto části města sociálně upadaly, což zapříčinila nová bytová politika státu spojená s výstavbou velkých obytných celků na okrajích města (Musil 2001; Enyedi, Kovács 2006). Staré městské čtvrti obývali starší lidé, nízkopříjmové domácnosti a Romové, zatímco mladé a mladé rodiny se stěhovaly do nově postavených sídlišť (Musil 2001; Ruopilla, Kährrik 2003). S výstavbou sídlišť také obyvatel vnitřních měst ubylo. Slabším sociálním skupinám byly podle Ruopilly (2004) volné byty ve vnitroměstských částech přidělovány, což zde zvýšilo prostorovou koncentraci těchto sociálních skupin. Ruopilla (2004) je toho názoru, že společenský pokles těchto čtvrtí je spojen i se zhoršením fyzického stavu domů. Podle Musila (2001) došlo v centrálních částech velkoměst na jedné straně ke stabilizaci charakteru historických budov a ulic, na straně druhé i Musil (2001) uvádí, že městská centra a vnitřní města postihl především úpadek a někdy až fyzický rozpad. Míra úpadku se však mezi vnitroměstskými částmi lišila a některé čtvrti, především v Praze, si během socialismu udržely vyšší sociální status a neprodělaly výrazný pokles obyvatel, jako příklad jsou uváděny Vinohrady, Ořechovka a Hanspaulka (Sýkora 1996; Ruopilla 2004).

2.2.3 Funkce vnitřních měst v transformačním období

V období transformace bylo funkční využití měst vystaveno velmi dynamickým změnám. Nejdynamičtěji se funkce mění v centrálních částech post-socialistických měst, a to především díky růstu významu komerční funkce, obytná funkce pak naopak ubývá (Häussermann 1996; Enyedi, Kovács 2006; Temelová 2007; Stanilov 2007).

K vytváření nové organizace ekonomických aktivit ve městech dochází ve vyspělých zemích od 60. let 20. století, v centrech měst roste podíl služeb, zatímco průmyslové aktivity uvnitř měst zanikají (Marcuse, Van Kempen 2000; Temelová, Novák 2007). Nárůst komerční funkce ve městech ovlivnily již zmíněné procesy deindustrializace, terciarizace, komercializace a globalizace (Sailer-Fliege 1999; Sýkora 2001a; Stanilov 2007). Prostřednictvím těchto procesů umocněných změnami ve fungování ekonomiky, privatizací a internacionalizací dochází v post-socialistických městech k proměně funkčního využití (Sýkora 2001a; Temelová, Novák 2007)

Nejvíce se změny projevují právě v historických centrech a v jejich blízkosti, jelikož tyto městské části mají v kontextu tržní ekonomiky pro komerční aktivity výhodnou polohu (Enyedi, Kovács 2006). Nedostatek prostoru a vysoké ceny nájmu v centrech se brzy po roce 1989 projeví expanzí komerčních funkcí do vnitřních měst (Sýkora 2001a; Ouředníček, Temelová 2009). Právě decentralizaci ekonomických aktivit považuje Sýkora (1999) a Stanilov (2007) za nejdůležitější a nejviditelnější projev transformace v prostředí post-socialistického města. Kovács, Enyedi (2006, s. 18) tvrdí, že: *„Ekonomické funkce jsou infiltrovány do rezidenčních čtvrtí vnitřního města a vytváří nové druhy prostorů spotřeby“*. Malé obchody a běžné spotřebitelské služby se podle Sailer-Fliege (1999) dynamicky rozvíjely v centru města a v blízkém okolí s dobrou dostupností a prestižními prostornými objekty z předválečných dob. Také Enyedi, Kovács (2006) a Temelová (2007) se domnívají, že na počátku transformace měly vhodný předpoklad pro nové investice jen některé vnitřní městské čtvrti. Firmy a investoři tak využívali stávající domovní fond těchto čtvrtí, který byl přizpůsoben malým kancelářím nebo provozovnám. Stávající domovní fond se stal také ekonomicky výnosným pro bydlení, kdy byly často atraktivní a opravené byty nabízeny k pronájmu jako apartmány v žádané části města poblíž centra (Sýkora 1996). Tosics (2004) uvádí, že rozdíl hodnoty

nájemného mezi skutečným, tedy rezidenčním využitím, a potenciálním komerčním využitím v počátku transformačního období výrazně vzrostl. Noví majitelé domů tak brzy poznali, že je výhodnější přetvořit některé stávající nájemní byty na kanceláře, obchodní prostory nebo apartmány. Komerční prostory se pak oproti bytům s regulovaným nájemným pronajímaly za daleko vyšší ceny (Sýkora 2001a, Tosics 2004). Vysvětlení může poskytnout skutečnost, že dynamická proměna komerční a rezidenční funkce vnitřního města probíhala bez veřejné kontroly nebo omezení (Sýkora 2001a). Legislativa potřebná ke stanovení tržní ceny nebytových a bytových prostor byla nedostatečná, komerční funkce městských center se tak mohla ve vnitřních městech jen rozvíjet (Sýkora 2001a, Tosics 2004).

Kapacity pro kanceláře a obchody se brzy v centru a nejbližším vnitřním městě naplnily nebo neodpovídaly požadavkům investorů a zákazníků, a proto začali investoři vyhledávat okrajové a vzdálenější lokality vnitřních měst. Investice do čtvrtí vnitřního města s nízkopříjmovými a etnickými skupinami obyvatel a se starými průmyslovými areály přicházely velice dynamicky. Temelová, Novák (2007) ukazují, že regenerace těchto částí post-socialistických měst je však investičně náročná a nové, především terciérní funkce vznikají v oblastech s dobrou dostupností centra města. Zmíněné skutečnosti podle Sýkory (1998) předznamenaly během transformace budoucí komerční i rezidenční vývoj vnitřních měst.

Proces komercializace se projevil také v Praze a zasáhl nejprve historické centrum, následně pak přílehlou městskou část Prahu 2 (Sýkora 2001a). Právě v těchto místech vzniklo podle Sýkory (1998) mezi lety 1993 – 1996 nejvíce nových kanceláří, které doplnily obchody a služby, tedy funkce, které jsou ekonomicky efektivní. Kromě ekonomické výhody těsné blízkosti centra města se některé vnitřní čtvrti staly žádané pro investice firem díky zachovalému a atraktivnímu domovnímu fondu z předválečného období, který během socialismu neprodělal výrazný úpadek (Sýkora 2001a; Tosics 2004; Enyedi, Kovács 2006). Za takovou čtvrť jsou v Praze považovány právě Vinohrady, kde se poloha i atraktivita prostředí stala ekonomicky výnosnou. Nové komerční prostory v Praze představují kancelářské a obchodní budovy ve vzdálenějších čtvrtích vnitřního města jako v Karlíně, Smíchově a Holešovicích (Temelová, Novák 2007; Sýkora 1998).

Nárůst obchodů a služeb ve vnitřním městě spolu s růstem kanceláří firem, revitalizací budov a průmyslových částí byl zcela evidentní. Podle Stanilova (2007) a Sýkory (2001a) obchodní funkci vnitřního města v první polovině devadesátých let

pozvedli malí soukromí obchodníci. Po roce 1989 takové provozovny vznikaly v centru města a brzy se rozšířily právě do rezidenčních vnitřních měst, kde si získaly popularitu (Stanilov 2007; Sýkora 2001a; Sailer-Fliege 1999). Vznikalo tak množství dalších prodejen provozovaných domácími podnikateli, kterými nebyla vnitřní města v období socialismu vybavena. Tyto změny však brzy přinesly i proměnu sortimentního složení obchodů a služeb a podle Sýkory (2001a) tomu tak bylo v obvodech Prahy 1 a Prahy 2 a v jiných pražských vnitřních částech.

Další posun obchodní funkce vnitřních měst je patrný od roku 1997, kdy přicházejí do měst střední a východní Evropy zahraniční obchodní firmy a také zahraniční řetězce obchodů a služeb. Podle Stanilova (2007) činnost malých domácích obchodníků zastiňují velké zahraniční obchodní řetězce. Kromě nárůstu menších provozoven zahraničních řetězců v centrech měst a jejich blízkosti, zcela zásadně do organizace obchodní funkce ve městech zasáhla výstavba velkoplošných obchodních center na okrajích měst. Stanilov (2007) vysvětluje tuto proměnu stále se zvyšující poptávkou obyvatel po zboží a obchodech západního světa, kterou ovlivnila i globalizace a internacionalizace. Stávající prodejní plochy této poptávce nemohly stačit, což vedlo k výstavbě obchodních center na okrajích měst (Spilková 2012). Městská centra přesunem obchodní funkce upadaly a vylidňovaly se a to bylo nutné řešit výstavbou nových obchodních center poblíž středu města prostřednictvím soukromých developerů (Spilková 2012). Investiční záměr využití chátrajících ploch starých průmyslových areálů ve vnitřních městech se uplatnil i v Praze (Temelová, Novák 2007; Stanilov 2007; Spilková 2012). Výstavba nových komerčních areálů ve vnitřních městech je často kritizována, jelikož v okolí zvyšuje nájem a hodnotu pozemků, což může být pro ekonomickou situaci místních podnikatelů velice obtížné (Temelová 2009). Stanilov (2007) uvádí, že zahraniční investoři mají také velký zájem o obchodní prostory na hlavních ulicích, kde jim výhodná poloha napomůže k lepšímu prodeji a propagaci zboží. Nákupní centra a zahraniční investoři výrazně ovlivnily malé provozovny soukromých obchodníků. Stávající obchodníci čelící nové konkurenci byli často nuceni změnit strategii a sortiment, jinak jim hrozil zánik (Stanilov 2007; Temelová, Dvořáková, Slezáková 2010). Proměna sortimentu obchodů a služeb vnitřních měst, vznik kancelářských prostor a nákupních center zasáhly především místní obyvatele (Zukin 1998; Sailer-Fliege 1999; Temelová, Dvořáková, Slezáková 2010).

Zmíněné komerční aktivity představují v centrálních částech měst ekonomicky

výnosnější funkce, které nahrazují především funkci bydlení (Kovács 2000; Temelová, Dvořáková, Slezáková 2010). Temelová (2009) uvádí, že komercializace ve vnitřních městech ovlivňuje populaci, přináší sociální změny, a to především ve složení obyvatel. Do vnitřních měst díky novým komerčním prostorům, regenerovanému prostředí pro bydlení a dostupnosti centra města přicházejí mladší a vzdělanější lidé, kteří zvyšují socioekonomický status obyvatel a uživatelů (Temelová, Dvořáková 2012). Centra měst a jejich okolí se tak otevřela nejen kancelářským a obchodním aktivitám, ale také rezidenční proměně, která je spojována především s proměnou struktury populace a také jejím poklesem (Ouředníček, Temelová 2009).

Pokles počtu obyvatel v centrálních částech města považuje Stanilov (2007) za jednu z hlavních změn v distribuci obyvatel v post-socialistickém městě. Stanilov (2007, s. 179) uvádí, že „*schopnost komerčních aktivit přeplatit ostatní aktivity v centrálních částech vytlačilo rezidenční funkci do okrajových zón*“. Obyvatelé také odcházeli z bytů vnitřního města nejen kvůli vysokým nájemním cenám, přeměně na komerční funkce, ale také kvůli svobodné příležitosti volby místa bydlení (Stanilov 2007). Příčiny poklesu počtu obyvatel v centrech a vnitřních městech, kromě rozvoje komerčních funkcí, je také migrace, suburbanizace a také přirozený úbytek obyvatel (Ott 2001; Stanilov 2007).

Podle Haase a kol. (2012) post-socialistické období přineslo zvýšenou migraci obyvatel z vnitřních měst, ale také přineslo řadu příležitostí pro kvalitativní rezidenční proměnu. Do vnitřních měst přicházejí noví obyvatelé s vyššími příjmy, kteří vyhledávají luxusní bydlení v atraktivních lokalitách poblíž městského centra (Sailer-Fliege 1999; Sýkora 2001a). Nejvýznamnější skupinou ve vnitřních městech jsou tzv. transitory urbanites – mladí a vysokoškolsky vzdělaní lidé (Haase a kol. 2012). Noví obyvatelé se totiž nemusí odlišovat jen vyšším sociálním statutem, ale např. vzdělaností a životním stylem (Filion 1987). Příjmově silnější a vzdělanější vrstva obyvatel pak přispívá k revitalizaci prostředí funkční, fyzické i sociální (Sýkora 1993; Chelcea 2006). V souvislosti s příchodem nových obyvatel vnitřních měst se hovoří o oživení nebo renesanci rezidenční funkce (Haase a kol. 2010). V tradičně atraktivních čtvrtích vnitřního města lze hovořit o gentrifikaci (Sailer-Fliege 1999; Bernt, Holm 2005). Haase a kol. (2012) chápe gentrifikaci jako součást revitalizace vnitřních městských čtvrtí, kdy mezi původní rezidenty s nízkými příjmy přicházejí noví obyvatelé, kteří pak přinášejí kulturní oživení. Na proces gentrifikace

je však také nahlíženo jako na konfliktní proces, kdy noví obyvatelé vytlačují a nahrazují původní rezidenty (Sýkora 1993).

V post-socialistických městech je proces gentrifikace identifikovatelný s jistými specifiky podobnými i odlišnými od západních zemí, což je dáno unikátní historií post-socialistických vnitřních měst (Chelcea 2006). Podle Chelcea (2006) se gentrifikace objevuje především v Budapešti, Moskvě, Bukurešti a Praze a přináší stabilizaci počtu obyvatel, revitalizaci prostředí vnitřního města a vytváří základy pro gentrifikaci podobnou západním zemím (Haase a kol. 2012). V post-socialistických vnitřních městech přispěla k gentrifikaci privatizace, restituce a komercializace (Sýkora 1993; Sailer-Fliege 1999; Chelcea 2006). V post-socialistických městech však nebyl zaznamenán konfliktní průběh procesu gentrifikace, což je hlavní odlišností tamní gentrifikace od západních zemí (Haase a kol. 2012). Proces je však v post-socialistických městech identifikován ve velmi malém rozsahu (Sýkora 1993; Sailer-Fliege 1999). Podle Ouředníčka a Temelové (2009) charakterizuje rezidenční proměnu v Praze velmi pomalé vytlačování rezidentů s nižším sociálním statutem z atraktivních rezidenčních oblastí. Mění se hlavně diverzita skladby domácností, vedle starých lidí s nižšími příjmy, dotvářejí skladbu také mladé bezdětné páry, singles a manželé s již dospělými dětmi – ubývá tak členů jedné domácnosti (Haase a kol. 2012). Noví obyvatelé přicházejí postupně pouze do některých lokalit a rezidenční proměna tak není náhlá a konfliktní. Na počátku transformačního období v atraktivních částech vnitřní Prahy přispěli k oživení především cizinci, postupně pak přicházeli i místní lidé (Sýkora 2001a).

2.3 Transformace struktury maloobchodu a služeb ve městech

Odvětví maloobchodu a služeb v prostředí volného trhu prodělalo v post-socialistických městech významné změny (Sailer-Fliege 1999; Szczyrba 2005; Spilková 2012). Počet provozoven v transformačním období narostl a obchodní funkce získala větší význam i ve vnitřních městech (Sýkora 2001a; Szczyrba 2005; Stanilov 2007). Za největší změnu v českém maloobchodě Spilková (2012) považuje koncentraci do obchodních center, změny ve struktuře obchodů a služeb a také ve spotřebitelských preferencích společnosti. V této kapitole přiblížím strukturu maloobchodu a služeb v socialistickém městě a jednotlivé fáze jejich proměn v post-socialistickém městě.

2.3.1 Organizace maloobchodu a služeb socialistických měst

Maloobchod a služby nepředstavovaly v socialistickém městě významnou součást ekonomiky. Města byla v období socialismu maloobchodem a službami podvybavena (Sailer-Fliege 1999; Szczyrba 2005; Hegedüs 2008). K podvybavenosti přispělo také plánování rozmístění maloobchodu a služeb, kdy se v socialistických městech silně uplatňovala hierarchie vybavenosti jednotlivých částí města (Szczyrba 2005). Socialistická hierarchie nákupních středisek spočívala v rozmístění obchodů a služeb od úrovně základní okrskové vybavenosti do úrovně celoměstské s centrem města jakožto nejvyšším stupněm. Hierarchický princip nákupních oblastí je založen na frekvenci potřeb zboží a služeb denní, časté a občasně potřeby. Jednotlivé hierarchické stupně v českém prostředí popisuje Szczyrba (2005) a Cimler (2007). Ve městech byla za socialismu přijata dvoustupňová až třístupňová hierarchie (okrsek-obvod-centrum) (Szczyrba 2005; Szczyrba 2006; Cimler 2007).

S dodržováním hierarchie vybavenosti a plánováním umístování jednotlivých provozoven souvisí i struktura nabízeného sortimentu obchodů a služeb v socialistických městech. Z velké části se na struktuře sortimentu podílely prodejny s potravinami a smíšeným zbožím. Výstavba potravinářských prodejen, především samoobsluh, zvětšovala celkovou plochu maloobchodních jednotek. Rozšiřování maloobchodní sítě bylo také spojeno se vznikem sídlištních celků (Maryáš 1988; Starzyczná, Steiner 2000; Szczyrba 2005; Mulíček 2010). V nabídce zboží tak až do konce 80. let 20. století převažovalo potravinářské zboží, s velkým odstupem následovaly specializované obchody s nepotravinářským zbožím. Podle Szczyrby (2005) tak prodejny s nepotravinářským zbožím zaujímaly pouze doplňkovou část tehdejší struktury maloobchodu. Podobně jako u specializovaných nepotravinářských prodejen, upozorňuje Mulíček (2010) na nedostačující nabídku spotřebitelských služeb, které nepředstavovaly v socialistickém hospodářství významnou úlohu. Nejvíce se na službách podílelo stavebnictví, následovaly opravy elektrospotřebičů, automobilů a opravy textilu, obuvi a čisticího (Maryáš 1988). Mezi ostatní provozovny, zaujímající velmi malou část služeb patřily osobní služby jako kadeřnictví, fotografické služby a různé půjčovny (Maryáš 1988). Mnohé služby např. bankovníctví, pojišťovnictví v socialismu neexistovaly (Bertaud 2004).

Organizace v rozmístění provozoven spolu se zmíněnou strukturou obchodů a

služeb, dodržovaná centrálně plánovaným hospodářstvím, rozhodovala o jejich přítomnosti v určité části města. Stupňovité členění provozoven přineslo celou řadu nerovnoměrností ve vybavenosti jednotlivých území, a to především mezi centrem města a jeho ostatními částmi (Starzyczná, Steiner 2000; Szczyrba 2005). V centrech měst se usilovalo o soustředění nepotravinářského zboží. Cílem tak bylo ukázat centra jako výkladní skříně socialismu a v mnoha českých městech se právě v centru stavěly obchodní domy s převážně nepotravinářským zbožím a službami (Bednář 2008; Mulíček 2010). I přesto byl počet obchodů a služeb malý, centrálně plánované hospodářství je totiž mnoho nepodporovalo (Szelenyi 1996). Dodržování hierarchického uspořádání také způsobilo, že provozovny příliš nesměřovaly do vnitřních měst, kde by vytvářely konkurenci centrům (Bednář 2008). Ve vnitřních městech byl zastoupen pouze základní sortiment, především potravinářského zboží. Tyto části města tak byly maloobchodem a službami podvybaveny podobně jako sídlištní celky (Sailer-Fliege 1999; Szczyrba 2005). Mezi různými čtvrtěmi vnitřních měst nebyly v nabídce obchodů a služeb příliš velké rozdíly (Szelenyi 1996). Je důležité si uvědomit, že struktura socialistického maloobchodu a služeb, neodpovídající požadavkům společnosti, se stala základnou pro utváření sítě maloobchodu a služeb v počátečním období transformace (Szczyrba 2005).

2.3.2 Transformace struktury maloobchodu a služeb měst v první polovině 90. let

Už v prvních letech průběhu transformačních procesů po roce 1989 byl v komerční sféře umožněn také rozvoj struktury maloobchodu, a to bez jakékoliv regulace trhu s komerčními nemovitostmi. Přejít na volnou tržní ekonomiku umožnil v oblasti maloobchodu a služeb nástup soukromého podnikání, které se uskutečňovalo díky privatizaci majetku státních podniků, transformaci družstev, restitucím, liberalizaci cen a zahraničnímu obchodu (Nagy 2001; Bednář 2002; Stanilov 2007). Podle Stanilova (2007) byl rozpad plánovaného státního hospodářství postupný a strukturální proměna obchodů a služeb nebyla náhlá díky zděděné struktuře ze socialistického období. Přejít z řízené ekonomiky na tržní systém také postupně vybízel malé soukromé podnikatele k aktivitě, ať už v prostorách zavedených nebo zcela nových provozoven. Bylo totiž finančně i logisticky výhodné založit provozovnu právě v počáteční fázi transformace a začít

podnikat (Stanilov 2007). Nižší náročnost zavedení prodejních aktivit bylo pro většinu podnikatelů důvodem upřednostnění podnikání v maloobchodě a službách oproti výrobě (Stanilov 2007). Sailer-Fliege (1999) a Stanilov (2007) poznamenávají, že tito podnikatelé byli spíše malí domácí obchodníci motivovaní rychlým ekonomickým vývojem a příležitostí výtěžku. Většina malých podnikatelů nabízela zboží dovezené ze sousedních států v malých pronajatých prostorech nebo pouličním prodejem, a to již na počátku transformačního období (Andrusz 1996, cit v: Stanilov 2007, s. 87). Proces nárůstu počtu provozoven a rozšíření jejich nabídky je označován jako atomizace maloobchodní sítě (Szczyrba 2005). Atomizace se projevila v první polovině devadesátých let a převážná část autorů ji považuje za první období rozvoje maloobchodní sítě v post-socialistických státech (Starzychná, Steiner 2000; Nagy 2001; Bednář 2002; Szczyrba 2005; Stanilov 2007; Spilková 2012).

V rezidenčních čtvrtích města vznikalo množství malých obchodů, jejichž noví provozovatelé využili k podnikání volného prostoru v domech, který byl během socialismu nedostupný (Szczyrba 2005; Stanilov 2007). Malé provozovny se zpočátku seskupovaly v místech volného prostoru nebo poblíž provozoven ze socialistického období (Axenov a kol. 1997; Stanilov 2007). Szczyrba (2005) dokládá velký nárůst počtu provozoven ve všech částech města, k němuž došlo i dvojnásobně. Sailer-Fliege (1999) upozorňuje nejen na rychlý nárůst provozoven ve městech, ale také na rozvoj otevřených tržišť a pouličního prodeje, který dotvářel obchodní prostředí v první fázi transformace. Důvodem nárůstu počtu provozoven byly podle Křižana (2009) podmínky uvolnění trhu a také nedostatek většiny zboží v období socialismu. Podvybavenost obchody a službami tak byla jedním z počátečních impulsů k rozvoji maloobchodní sítě v post-socialistických zemích. Křižan (2009, s. 50) tento počáteční stav rozvoje maloobchodní sítě označil za *„honbu po nedostatkovém zboží z minulých let, kdy kvalita některých žádaných komodit dosahovala nízké úrovně“*. Právě proměna nabídky obchodů a služeb byla jedním z nejvýraznějších změn v odvětví maloobchodu v počátečním období transformace, kdy vzniklo velké množství provozoven, kterých byl v socialismu nedostatek (Křižan 2009; Spilková 2012). Nejvýrazněji se tak rozšířily nepotravinářské prodejny a služby, a rozšířil se také jejich sortiment (Szczyrba 2005). Podle Stanilova (2007) velmi rychle ve městech vznikaly malé provozovny prodejen potravin, různé opravny, kavárny, kadeřnictví a jiné typy drobných obchodů

a služeb. Nabídka se tak velmi rozšířila hlavně o nepotravinářské provozovny, ale také o běžné každodenní obchody a služby (např. drogerie).

Také v centrální části Prahy byly na počátku 90. let změny ve struktuře maloobchodu nejviditelnější a změny se projevovaly především v prodejní ploše, počtu nových provozoven a v nabídce obchodů a služeb (Sýkora 2001a; Nagy 2001; Szczyrba 2005; Stanilov 2007). Jak uvádí Spilková (2012), právě změny v sortimentu se projeví u malých prodejen v centrech měst, kdy např. v Praze vznikla řada specializovaných i luxusních prodejen.

2.3.3 Internacionalizace a nové spotřební chování ovlivňující strukturu maloobchodu a služeb ve městech

Od druhé poloviny devadesátých let nastupuje v odvětví maloobchodu a služeb proces internacionalizace (Starzyczná, Steiner 2000; Sýkora 2001a; Bednář 2002; Szczyrba 2005; Stanilov 2007; Spilková 2012). Internacionalizace maloobchodu a služeb se v transformujících ekonomikách vyznačuje vstupem zahraničních obchodníků na trh, kteří využili poptávku po novém sortimentu a formě prodeje v post-socialistických státech (Szczyrba 2005; Stanilov 2007). Podle Akehursta a Alexandera (1995) je internacionalizace obchodu rozsáhlým procesem po celém světě, který zajišťuje distribuci zboží a zvyšuje úroveň obchodování v globálním měřítku. Zahraniční obchodní investoři tak pro rozvoj maloobchodu vytvářejí příležitost v oblasti úrovně prodeje a nabídky zboží (Akehurst, Alexander 1995). Podle Szczyrby (2005) i v Česku zahraniční investoři vytvořili nové podmínky pro rozvoj maloobchodní sítě, a to novou výstavbou velkoplošných obchodních formátů, které zastoupily jinak nevyhovující stávající stavby. Výstavba velkoplošných objektů v podobě supermarketů, diskontních prodejen, hypermarketů a v neposlední řadě také nákupních center na okrajích měst zásadně zasáhla do organizace maloobchodu a služeb (Spilková 2012). Prostřednictvím těchto obchodních formátů, které provozují velké integrované maloobchodní společnosti – řetězce, roste prodejní plocha, prosazuje se koncentrace a globální transformace maloobchodu (Bednář 2002; Spilková 2012). Jako první se dostaly na trh velkoplošné prodejny zaměřené na nepotravinářské, specializované zboží jako hobby markety, prodejny nábytku, následovaly je potravinářské supermarkety a diskonty a velká nákupní a zábavní centra, která vznikala často na „zelené louce“ (Spilková 2012). Později se také začal

uplatňovat trend výstavby nákupních center poblíž center měst. Ve vnitřním městě Prahy jsou to např. centra Nový Smíchov, Palác Flora, Arkády Pankrác apod. (Temelová, Novák 2007; Spilková 2012). Podle Stanilova (2007) vznikla obchodní centra na místech zchátralých průmyslových areálů ve vnitřním městě proto, aby oživila centra měst a zpřístupnila nakupování více obyvatelům.

Z ulic měst, vlivem výstavby nákupních center i změnou nákupních příležitostí, postupně mizely malé prodejny (Spilková 2012). Stanilov (2007) se domnívá, že velcí investoři zahraničních firem šíření drobných obchodníků zastavili. Nagy (2001) a Szczyrba (2005) uvádějí, že zanikaly hlavně prodejny potravinářské, které byly nahrazeny právě supermarkety a podle Starczyznė, Steinera (2000) velkoplošné prodejny tvořily konkurenci i pro provozovny smíšeného zboží. Z center měst postupně mizely levné prodejny se specializovaným i potravinářským zbožím a běžné služby, které nahradily zahraniční specializované obchody a služby, banky a restaurace (Nagy 2001; Szczyrba 2005; Stanilov 2007; Temelová, Dvořáková 2012). Místo malých prodejen se v potravinářském sortimentu vnitřních měst podle Spilkové (2012) uplatnily menší obchody supermarketového typu, nabízející širší sortiment a dobrou dostupnost, např. Tesco Express. Spilková (2012) také předpokládá, že se tyto prodejny dokážou v českém prostředí dobře adaptovat a vytvořit tak konkurenci drobným obchodníkům ještě více než klasická nákupní centra. Do center měst a jejich blízkosti zahraniční investoři umísťovali své provozovny se specializovaným zbožím např. oděvy, obuv, drogerie, lékárny (Szczyrba 2005). Ve vnitřním městě Prahy vznikly obchodní centra s těmito prodejny např. Nový Smíchov, Palác Flora, Arkády Pankrác apod. (Temelová, Novák 2007; Spilková 2012). Temelová, Novák (2007, s. 15) pak také dávají v souvislosti se sortimentní proměnou příklad nahrazení stávajících obchodů z pražského Smíchova: *„ubýlo secondhandů, bazarů a různých druhů stánkového prodeje, které byly charakteristické pro první polovinu 90. let, naopak přibývala restaurační zařízení vyšších cenových kategorií, hotely a specializované obchody a služby (obchody s módním a sportovním zbožím, interiérová studia, vinotéky a delikatesy, kosmetické salony, jazykové školy apod.)“*

Nové pobočky zahraničních maloobchodních řetězců i menších firem přispěly k celkovému zvýšení počtu provozoven ve městech a k proměně sortimentu. Na novou sortimentní strukturu obchodů a služeb v období internacionalizace ve městech měla vliv i nabídka nového zboží, vzrůstající globální charakter zboží a

spotřební chování zákazníků, především poptávka po takovém zboží (Nagy 2001). Podle Stanilova (2007) kvalitativní posun ve vývoji maloobchodu zapříčinilo několik skutečností: liberalizace ekonomiky států střední a východní Evropy, zvýšení kupní síly obyvatel metropolitních oblastí, stále vyšší nároky spotřebitelů se snahou dosáhnout západních standardů života a především touha střední a vyšší vrstvy obyvatel po možnosti se odlišit a poukázat na to, že mohou dosáhnout kosmopolitního stylu života. A právě tito obyvatelé podle Milese, Paddisona (1998) prosazují nové formy spotřebitelského chování založené na individualistické spotřebě a specifickém životním stylu. Vztah spotřeby a individuálního životního stylu je pro podobu současných měst stále více důležitý a spotřeba je typickým znakem postmoderního města (Crewe 2000; Spilková 2012). Obchody a služby se tak už nepřizpůsobují pouze ekonomické výhodnosti, ale také kulturním preferencím (Crewe 2000).

Vztah mezi novými spotřebitelskými preferencemi, životním stylem založeným na spotřebě a městským prostorem je nejvíce viditelný právě v centrech a vnitřních městech (Zukin 1998; Crewe 2000; Spilková 2012). Proměna spotřeby ve vnitřních městech souvisí hlavně s příchodem nových obyvatel a uživatelů, a to především mladých a vzdělaných, žijících novým stylem života (Filion 1987; Zukin 1987; Crewe 2000; Nagy 2001). I v některých částech Prahy tito obyvatelé žijí, a to hlavně na Vinohradech, jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole. Ve vnitřních městech se pak nejčastěji hovoří o vztahu nové střední třídy obyvatel, kteří oblasti gentrifikuji, s jejich spotřebními preferencemi zaměřenými na určité typy obchodů a služeb, které se objevují i v Praze (Zukin 1987; Ley 1996; Zukin 1998; Spilková 2012). Podle Leye (1996) gentrifieři dávají přednost celé řadě menších a jedinečných obchodů a služeb před velkými uniformními řetězci. Poté i samotné složení jednotlivých provozoven v místě pohybu gentrifierů je jedinečné a zaměřené na specifický sortiment (Ley 1996). Velmi viditelnou část individuálních provozoven v gentrifikujičích se lokalitách podle Bridge, Dowlinga (2001) tvoří restaurace, bary a kavárny. Restaurace, bary a kavárny mají často luxusnější charakter, otevřený prostor do ulice a mají velmi rozmanitou nabídku – převažují etnická a exotická jídla a nápoje (italská, indická, vietnamská, řecká). Blízko gentrifierům jsou i specializované potravinářské obchody často s gurmetskými potravinami – např. sýry, vína, oleje, ale také etnické potraviny nebo bio potraviny, mladí lidé tak chtějí zkoušet vše nové a netradiční, vyjadřují tak svou individualitu (Zukin 1990, cit v:

Bridge, Dowling 2001, s. 101). Bio potraviny a obchody s organickým zbožím jsou podle Creweho (2000) velmi častým typem obchodů v lokalitách vnitřního města. Za další typ obchodů, který je typický pro gentrifikující se lokality, označují Bridge, Dowling (2001) obchody s nábytkem a bytovým designem, které také podporují tvrzení o individuálních spotřebních nárocích mladých obyvatel, především těch bohatších. Mezi obchody gentrifikujících se částí řadíme také specializované obchody s textilem nebo second – handy, které nevytváří dojem masové spotřeby (Bridge, Dowling 2001). Za nejvýraznější projev gentrifikace ve složení služeb považují Bridge, Dowling (2001) takové služby, které nabízejí péči o zdraví a krásu (fitness, masáže, wellness, kadeřnictví, kosmetiku, apod.), jelikož mladí lidé střední třídy to považují za velmi důležité. Provozovny těchto služeb také výrazně odlišují například svými netradičními názvy (Bridge, Dowling 2001). Vedle netradičních názvů se mnohé obchody a služby v gentrifikujících se částech města vyznačují i upraveným vnějším vzhledem a také příjemným interiérem. Upravený charakter mají hlavně restaurace, bary, kavárny a služby zaměřené na zdraví a krásu (Zukin 1987; Bridge, Dowling 2001). Nejsou to zdaleka jen prodejny pro bohaté obyvatele, ale jsou dostupné nové střední třídě obyvatel, která preferuje nový životní styl (Crewe 2000).

Vedle vzniku obchodů a služeb zahraničních řetězců, obchodů a služeb zaměřených na nové obyvatele a uživatele se ve vnitřních městech objevily i malé provozovny vietnamských obchodníků, nabízejících potravinářský sortiment i levný neznačkový textil, obuv i elektroniku (Szczyrba 2005; Temelová, Dvořáková, Slezáková 2010). Podle Szczyrby (2005) je příchod vietnamských obchodníků (asiatizace) specifikem české maloobchodní sítě v období transformace. Síť malých vietnamských obchodů doplňují i provozovny se zbožím, které si nezakládají na úrovni a kvalitě, ale na nízké ceně, a které si udržely domácí majitele. Jsou pravděpodobně zaměřeny na obyvatele, kteří se neztotožňují se spotřebními preferencemi nového životního stylu a dávají přednost levnému běžnému nákupu.

Jak je patrné, sortimentní struktura obchodů a služeb měnících se vnitřních měst se velice diverzifikovala. Spilková (2012) dokládá, že především v oblasti spotřeby se v současných městech odrážejí rozličné kulturní preference sociálních skupin obyvatel. Právě díky sociální diferenciaci v post-socialistických městech se tak utváří velmi různorodý způsob pro jejich každodenní využívání (Nagy 2001). Ve městech je v současnosti patrný rozdíl mezi dostupností běžného zboží denní potřeby

ovlivňující rezidenční spokojenost a specializovaného zboží a služeb zaměřených na specifický životní styl (Zukin 1998).

2.4 Vnímání proměny maloobchodu a služeb ve vnitřním městě

Téma nabídky, dostupnosti obchodů a možností spotřeby se uplatňovalo v geografii maloobchodu již od 60. let 20. století prostřednictvím behaviorální i humanistické geografie (Dawson 2012). Na subjektivním vnímání a hodnocení rezidenčního prostředí a kvality života obyvatel je založen také koncept rezidenční spokojenosti (Galster, Hesser 1981). Vedle úrovně fyzického prostředí a životního prostředí, sociálních vazeb a bezpečnosti, je dostupnost obchodů a služeb podle Rioux, Wenera (2011) jedním z důležitých faktorů ovlivňující rezidenční spokojenost. Speare (1974) a Rioux, Werner (2011) považují vnímání dostupnosti obchodů a služeb za jedno z klíčových kritérií rezidenční spokojenosti, jelikož dostupné služby upevňují vztah obyvatel k lokalitě. Těžištěm vnímání městského prostoru jsou podle Nagy (2001) hlavní nákupní zóny uvnitř měst. Nakupování a využívání obchodů a služeb je totiž každodenní součástí života městských obyvatel a vybavenost lokality maloobchodem a službami udává její přitažlivost a význam pro obyvatelstvo (Szczyrba 2005). V post-socialistických městech není vnímání proměn obchodů a služeb příliš zkoumáno odbornou geografickou literaturou. Hodnocení spokojenosti rezidentů s obchody a službami v post-socialistickém vnitřním městě bylo součástí práce Temelové, Dvořákové (2012) a Temelové, Slezákové (2014).

Mezi nejviditelnější procesy v post-socialistických městech, spojené s proměnou rezidenčního prostředí, patří revitalizace, komercializace a gentrifikace, a mezi dynamicky se měnící části se řadí i vnitřní města (Kovács 2000; Sailer-Fliege 1999; Sýkora 2001; Stanilov 2007; Temelová 2007; Ouředníček, Temelová 2009). Nové funkce, fyzická a sociální obnova vnitřních měst se podílejí také na proměně rezidenčního prostředí, což podle Temelové a Dvořákové (2012) ovlivňuje kvalitu života a rezidenční spokojenost místních obyvatel. Díky komercializaci, internacionalizaci a příchodu nových obyvatel a uživatelů do vnitřních měst, kteří mají nové spotřební nároky, se proměňuje i složení obchodů a služeb (Zukin 1998; Temelová, Dvořáková 2012). Dostupnost provozoven různým skupinám obyvatel ovlivňuje proměna složení obchodů a služeb, ale také diferenciací spotřebních nároků místních obyvatel (Nagy 2001; Temelová, Dvořáková 2012; Verwaaijen 2013). Často se hovoří o negativním i pozitivním vlivu změn obchodů a služeb na

původní rezidenty. Vlivy proměn jsou často diskutovány ve spojitosti s gentifikací, kdy se spotřební preference původních obyvatel prolínají s preferencemi bohatší a vzdělanější sociální skupiny (Atkinson 2004; Tosics 2004; Chelcea 2006; Murzyn 2006; Zukin 2009; Verwaaijen 2013).

Z centrálních částí hlavních měst post-socialistických zemí částečně mizí obchody a služby zaměřené na každodenní potřeby místních obyvatel a naopak se objevují specializované a luxusní provozovny (Musil 1993; Simpson 1999; Sýkora 2001a; Temelová, Dvořáková 2012). Běžné obchody a služby dostupné pro většinu obyvatel jsou v některých částech nahrazovány provozovnami zaměřenými na nové obyvatele a uživatele lokality s vyššími příjmy, což je patrné i v Praze (Nagy 2001; Sýkora 2001a; Temelová, Dvořáková 2012). Takové změny ve struktuře obchodů a služeb vnitřních měst rezidenti často vnímají jako vážný problém (Musil 1993; Stanilov 2007; Temelová, Dvořáková 2012). Musil (1993) považuje proměnu struktury obchodů a služeb směrem k specializovaným a luxusním prodejnám za negativní důsledek pro obyvatele post-socialistických měst. Částečné nahrazení provozoven se základním sortimentem nebo zvyšování jejich cenové úrovně totiž omezuje rezidenty v uskutečňování jejich každodenních potřeb (Nagy 2001; Atkinson 2004). Podle Mangena (2004) a Temelové, Dvořákové (2012) mohou pociťovat negativní dopad proměn obchodů a služeb v post-socialistických městech hlavně původní rezidenti s nízkými příjmy, a to především senioři. Senioři a nízkopříjmoví obyvatelé vnímají většinou proměnu obchodů a služeb ve vnitřním městě kriticky a nepovažují ji za přínosnou (Nagy 2001). Podle Nagy (2001) mají tito rezidenti kritický postoj k nabídce zboží, novým obchodům a vyšším cenám. Nedostupnost běžného sortimentu kvůli vyšším cenám v místních obchodech a omezené mobilitě je vnímána hůře i seniory z pražského centra (Temelová, Dvořáková 2012). Senioři se také hůře orientují v nových nákupních prostorech, které představují například obchodní centra (Nagy 2001). Podle Zukin (2009, s. 48) je také důležité si uvědomit, že *„příchod nových obchodních řetězců do lokalit, které byly dříve závislé na malých běžných obchodech, narušuje sociální vazby dlouhodobých rezidentů, kteří se nyní musí rozhodnout mezi nákupem v drahém obchodě s příjemnou obsluhou nebo v dobře zásobeném, avšak neosobním supermarketu“*. Stálí rezidenti vnitřních měst vnímají proměnu místních obchodů negativně i v případě, kdy se cítí být vyloučeni z prostoru v okolí nových butiků, kaváren a restaurací (Zukin 2009). Tento problém vzniká podle Murzyn (2006)

hlavně u nových restaurací a kaváren, jejichž zahrádky zabírají stále více veřejného prostoru. Mnozí obyvatelé pak vnímají restaurační zařízení jako omezující prvek ztěžující pohyb v okolí jejich bydliště. Dalším omezujícím faktorem restaurací a kaváren pro obyvatele, doposud zvyklých na klid v okolí bydliště, je obtěžování hlukem (Murzyn 2006). Podle Murzyn (2006) obyvatelé nechtějí být v okolí svých domů těmito zařízeními vyrušováni, což znamená, že nové funkce jako kanceláře, obchody, stravování se dostávají do konfliktu s rezidenty.

Vedle negativního dopadu nelze pominout i pozitivní vliv proměny obchodů a služeb na místní rezidenty, jako je obměna a zvýšení rozmanitosti nabídky nebo lepší dostupnost obchodů a služeb (Nagy 2001; Atkinson 2004; Zukin 2009; Temelová, Dvořáková, Slezáková 2010; Veerwaaijen 2013). Rozšíření nabídky a vznik nových obchodů a služeb ve vnitřních městech je místními obyvateli vítáno pozitivně (Temelová, Dvořáková 2012). Temelová, Dvořáková a Slezáková (2010) ukazují, že i revitalizace vnitřního města v Praze není překážkou v dostupnosti obchodů a služeb svým obyvatelům. Regenerace jim přinesla nové nákupní možnosti především v podobě supermarketů a řetězců s drogerií, kde uskutečňují své denní nákupy. Zukin (2009) uvádí, že rozšíření struktury obchodů a služeb oceňují především stálí rezidenti, kteří se podle Szczyrby (2005) potýkali v socialistickém období s nedostatečnou vybaveností. I senioři využívají ke svému každodennímu nákupu nové supermarkety a drogerie, které díky různorodé nabídce a nižší ceně vnímají pozitivně (Temelová, Dvořáková, Slezáková 2010). Příchod obchodních řetězců do vnitřních měst, které byly dlouho podvybaveny, je podle Nagy (2001) a Zukin (2009) kvalitním přínos i pro střední a vyšší sociální skupiny obyvatel. Také nové specializované obchody a služby spojeny s gentrifikací mohou rezidentům přinést pozitiva (Atkinson 2004; Zukin 2009). Přínos těchto provozoven vnímají hlavně mladší a vzdělanější rezidenti, kteří se snadněji přizpůsobují novým nákupním trendům (Nagy 2001). Nové obchody, restaurace a kavárny přispívají rezidentům k lepším nákupním příležitostem (Zukin 2009). Atkinson (2004) uvádí, že existují studie, které prokazují zlepšení kvality a nabídky obchodů a služeb pro stálé rezidenty ve spojitosti z gentrifikací. Například Verwaaijen (2013) na příkladu pražských Vinohrad prokázala, že místní obyvatelé využívají nových provozoven, primárně určených pro gentrifiery, a hodnotí je kladně a vnímají ji jako zkvalitnění jejich rezidenčního prostředí. Původní obyvatelé se tak podle Verwaaijen (2013) ve svých spotřebních preferencích příliš neliší od nově přichozích gentrifikantů. I podle

Zukin (2009) mohou tyto obchody a služby stabilizovat a zkvalitnit stávající rezidenční prostředí.

Na základě existujících výzkumů bylo diskutováno, že proměny maloobchodu a služeb ve vnitřních městech mohou být vnímány negativně i pozitivně. Je však nutné si uvědomit, že každá skupina obyvatel vnímá a hodnotí své každodenní zkušenosti s nejbližším okolím svého bydliště jinak, což odráží jejich různé potřeby (Hur, Morrow-Jones 2008; Rioux, Werner 2011). Různorodé vnímání rezidenčního prostředí závisí na věku rezidenta, pohlaví, jeho sociálním postavení, délce bydlení, sociálních vazbách a také na dynamice změn v lokalitě (Bonaiuto a kol. 1999; Rioux, Werner 2011). Rioux, Werner (2011) uvádějí, že existuje celá řada výzkumů, které prokazují vyšší rezidenční spokojenost u starých lidí oproti mladým lidem. Podle Bonaiuto a kol. (1999) je rozhodující například i délka bydlení, kdy si nově příchozí rezidenti více všímají fyzického vzhledu okolí bydliště, naopak dlouhodobí rezidenti více vnímají problémy v místě bydliště spojené s proměnami obyvatel, sociálním kontaktem, kriminalitou nebo zvýšením dopravy, apod.

2.5 Shrnutí teoretických východisek a stanovení očekávání výsledků práce

Z diskuze literatury, prezentované v předešlých kapitolách vyplývá, že vnitřní města post-socialistických zemí prodělala dynamickou proměnu a působí na ně celá řada transformačních procesů. Vlivem restrukturalizace ekonomiky, deindustrializace, internacionalizace, globalizace i sociální polarizace se postupně v post-socialistických vnitřních městech projeví procesy komercializace, gentrifikace, revitalizace a suburbanizace. Mezi zásadní funkční změny ve vnitřních městech patří nahrazení výrobních a rezidenčních funkcí obchodem, administrativou a luxusním bydlením. Hlavně se proměňuje vzájemný vztah obytných a komerčních funkcí.

V socialistickém období neměla vnitřní města významnou obchodní funkci, ta se soustřeďovala hlavně do městských center. Systém socialistického centrálního plánování hospodářství totiž služby, obchod a infrastrukturu mnoho nepodporoval. Ve vnitřních městech za socialismu tak převažovala funkce rezidenční. Některá vnitřní města však úpadek obchodní i rezidenční funkce příliš nezasáhl a do jisté míry si udržela i svůj sociální status, což bylo patrné hlavně v Praze. Společně

s liberalizací ekonomiky, privatizací a deindustrializací v post-socialistických zemích obchodní funkce ve vnitřních městech výrazně nabrala na významu. Investoři a obchodníci zde poptávali volné prostory vhodné pro komerční využití. Společně s růstem počtu kanceláří, revitalizací budov a průmyslových areálů tak byl nárůst obchodů a služeb ve vnitřních částech měst zcela evidentní. Všechny komerční aktivity představovaly v centrálních částech měst ekonomicky výnosnější funkce, které nahrazovaly především funkci bydlení. Vysoké nájmy, komerční funkce, ale také svobodná volba na bydlení zapříčinily po roce 1989 pokles počtu obyvatel vnitřních měst. Mění se ale také složení obyvatel vnitřních měst. Díky novým komerčním prostorům, regenerovanému prostředí pro bydlení a dostupnosti centra města přicházejí mladší a vzdělanější lidé – tzv. transitory urbanites. V souvislosti s příchodem nových obyvatel vnitřních měst se hovoří o gentrifikaci, která je identifikovatelná i v určitých místech Prahy.

Také struktura maloobchodu a služeb vnitřních měst prodělala po roce 1989 dynamickou změnu. V sortimentní struktuře socialistického maloobchodu a služeb převažovalo potravinářské zboží, s velkým odstupem pak následovaly specializované obchody s nepotravinářským zbožím a velmi málo se na vybavenosti podílely spotřebitelské služby. Vnitřní města tak byla maloobchodem a službami většinou podvybavena a provozovny se soustřeďovaly do center měst. V první polovině 90. let 20. století, tzv. fázi atomizace maloobchodní sítě, provozoven přibývalo. Jednalo se o hlavně o specializované prodejny a provozovny služeb, kterých byl v socialistickém období nedostatek. Tyto drobné provozovny vlastnili převážně drobní podnikatelé. Od konce 90. let 20. století, tzv. období internacionalizace, stále více zákazníků poptávalo nové zboží a provozovny zahraničního charakteru. Poptávky využily mezinárodní řetězce a na trh vstoupily hlavně s velkoplošnými potravinářskými prodejny. V centrálních částech měst tak tyto řetězce, specializované obchody a služby, luxusní obchody, banky a restaurace nahradily většinu běžných potravinářských a levných specializovaných obchodů i služeb. Nové obchody a služby ve městech se zaměřovaly na nové obyvatele a uživatele vyznávající nový životní styl. I ve vnitřních městech tak zejména přibýly kavárny, restaurace, obchody se specializovaným potravinářským zbožím, nábytkem, textilem, designem a služby nabízející péči o tělo a krásu. Zmíněné druhy provozoven jsou typické pro gentrifikující se lokality, které však nejsou v post-socialistických městech rozsáhlé a města ovlivňují pouze částečně. Vedle několika provozoven zaměřených na nové

obyvatele vnitřních měst se objevily i malé vietnamské obchody nabízející potravinářský sortiment i levný neznačkový textil, a také obchody se zbožím nízké ceny a kvality. Levné prodejny jsou pravděpodobně zaměřeny na obyvatele, kteří se neztotožňují se spotřebními preferencemi nového životního stylu a také z ekonomických důvodů dávají přednost levnému běžnému nákupu. Struktura maloobchodu a služeb ve vnitřních městech tak v současnosti odráží různorodé spotřební nároky a úroveň.

Změny ve složení obchodů a služeb vnitřních měst, spojené s obnovou fyzického, funkčního i sociálního prostředí, ovlivňují místní obyvatele. Často se hovoří o negativním i pozitivním vlivu změn obchodů a služeb na původní rezidenty. Negativně může být vnímáno hlavně vymizení provozoven se základním sortimentem, zvyšování jejich cenové úrovně nebo vyloučení stálých rezidentů z prostoru nových obchodů, což hlavně pociťují starší a nízkopříjmovými rezidenti. Pozitivně je proměna obchodů a služeb vnímána ve spojitosti s rozšířením nabídky sortimentu, vznikem nových prodejen, dostupností různých obchodů a služeb, a to všemi rezidenty. I obchody a služby spojené s gentrifikací mohou být přijímány stálými obyvateli kladně. Různorodé vnímání proměn však závisí na věku rezidenta, pohlaví, jeho sociálním postavení, délce bydlení, sociálních vazbách a také na dynamice změn v lokalitě.

Na základě uvedených teoretických východisek stanovím očekávání výsledků diplomové práce, která vycházejí ze tří výzkumných otázek položených v úvodu práce:

- 1) Jak se změnilo funkční využití domovního fondu Prahy 2?
- 2) Jak se změnilo složení maloobchodu a služeb v Praze 2?
- 3) Jak změny ve složení maloobchodu a služeb vnímají místní obyvatelé?

1. Předpokládám, že v socialistickém období nad obchodní funkcí Prahy 2 převažovala funkce rezidenční, která je daná vzájemným podílem počtu obchodů a bytů. Dále předpokládám, že Praze 2 a jejím ulicím v průběhu transformačního období soustavně rostl význam obchodní funkce, proměna rezidenční funkce se zde

projevila především úbytkem počtu bytů, rezidentů i proměnou jejich struktury.

2. Předpokládám, že také na Praze 2 převažovaly v socialistickém období potravinářské prodejny a některé specializované obchody a spotřebitelské služby tvořily pouze doplňkovou část maloobchodní sítě. Lze ale očekávat, že strukturu obchodů a služeb na Praze 2 v socialistickém období mohla ovlivnit těsná blízkost městského centra.

Očekávám, že během období atomizace i v Praze 2 nárůst počtu všech provozoven, především těch nepotravinářských, specializovaných a luxusních, jelikož tyto prodejny a služby se v první polovině 90. let 20. století nejméně rozšířily. Dále předpokládám, že v Praze 2 v období internacionalizace narostl počet provozoven a objevila se celá řada obchodů a služeb s novým sortimentem. I zde očekávám vznik řetězců supermarketového typu, obchodů s oděvy i drogerií, bank, restaurací, specializovaných obchodů a služeb se zahraničním sortimentem. Domnívám se, že tyto obchody a služby také v Praze 2 nahradily většinu stávajícího sortimentu levných prodejen se specializovaným i potravinářským zbožím, smíšené zboží i běžné služby.

Domnívám se, že sortimentní struktura obchodů a služeb se proměnila i v souvislosti s příchodem nových obyvatel a uživatelů Vinohrad. S diferenciací spotřebních preferencí obyvatel Prahy 2 očekávám, že v současnosti jsou zde provozovny zaměřené na nové obyvatele a uživatele jako kavárny, restaurace, obchody se specializovaným potravinářským zbožím, nábytkem, textilem, designem a služby nabízející péči o tělo a krásu, ale také se objevují obchody a služby nízké ceny a kvality, především malé vietnamské obchody nabízející potravinářský sortiment i levný neznačkový textil. Předpokládám, že i v Praze 2, hlavně v jejích ulicích, je v současnosti patrná diferenciace obchodů a služeb na základě spotřebitelských preferencí různých obyvatel. Domnívám se také, že dynamika a úroveň proměny složení obchodů a služeb se také bude lišit mezi různými ulicemi.

3. Předpokládám, že i obyvatelé ulic Prahy 2 vnímají proměnu svého rezidenčního prostředí. Místní obyvatelé si všimají významných proměn struktury obchodů a služeb, zejména nárůstu počtu provozoven a kvalitativní proměny sortimentu. Obyvatelé Prahy 2 budou hodnotit i spokojenost s obchody a službami, což je jedním

z důležitých faktorů ovlivňující rezidenční spokojenost.

Předpokládám také, že i obyvatelé Prahy 2 postihnou negativný i pozitivní změny ve složení obchodů a služeb. Negativně bude vnímán především zánik běžných obchodů a služeb každodenní potřeby. Očekávám, že i u obyvatel Prahy 2 se objeví pozitivní názory na proměnu obchodů a služeb ve spojitosti s rozšířením nabídky sortimentu, vznikem nových prodejen, dostupností různých obchodů a služeb. Přínos místním obyvatelům mohou přinést nové supermarkety, ale i nové specializované obchody a služby spojeny s gentrifikací, např. kavárny, restaurace a specializované obchody a služby. Očekávám, že v názorech obyvatel Prahy 2 na proměny se také odrazí věk rezidenta, pohlaví, délka bydlení, sociální vazby a také dynamika změn v lokalitě.

3. METODIKA PRÁCE A ZDROJE DAT

Tématu transformace obchodní funkce vnitřních měst a jeho metodickému zpracování, především hodnocení stavu v jednotlivých časových obdobích, se v odborných publikacích nevěnuje mnoho pozornosti. K zachycení proměn stavu obchodní funkce, struktury maloobchodu a služeb a vnímání místními obyvateli Prahy 2 jsem využila různých informačních zdrojů, dat a metod. Podle Temelové, Nováka (2007) je pro hodnocení funkčních proměn městských čtvrtí nutné využít různých zdrojů a metod. K zachycení proměn obchodní funkce Prahy 2 a jejích ulic využívám především kvalitativních metodických postupů doplněné o kvantitativní analýzy obchodní a rezidenční funkce. Vnímání proměn zachycuji pomocí kvalitativní metody, konkrétně rozhovorů s obyvateli vybraných ulic Prahy 2. Pomocí těchto metod zodpovídám položené výzkumné otázky.

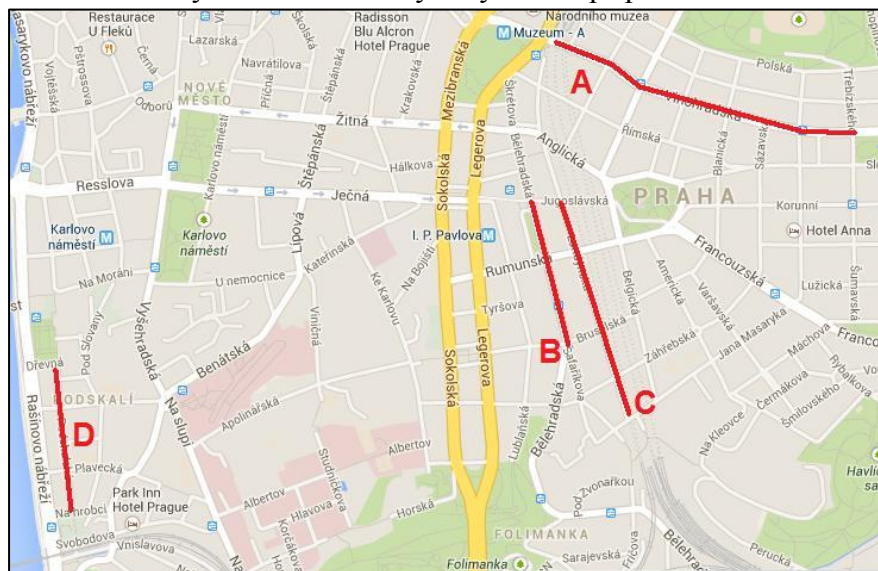
I přes využití různých informací a dat o počtu a struktuře maloobchodu a služeb, nebyly často informace kompletní a jejich původ se v jednotlivých obdobích lišil. Různých zdrojů jsem využívala, jelikož územní struktura maloobchodu a služeb není jednotně statisticky sledována v pravidelných časových intervalech, a i přes snahu jsem nenalezla vhodnější zdroje dat. Ke sledování proměn rezidenční funkce za celou Prahu 2 jsem využila především dat ze sčítání lidu Českého statistického úřadu. Při výzkumu proměn obchodní funkce ve vybraných ulicích navazuji částečně na výzkum L. Sýkory.

Na základě dostupných informací a dat byla pro hodnocení stavů transformace vytvořena tři časová období, ve kterých je obchodní a rezidenční funkce sledována: 1989 – 1995, 1999 – 2001, 2011 – 2013. I když se data neshodují v jednom časovém okamžiku a pocházejí často z různých zdrojů, domnívám se, že je lze považovat za dostatečně vypovídající o charakteru proměn obchodní funkce případové městské části Prahy 2 a jejích ulic.

Městská část Praha 2, představující případ měnicích se vnitřních měst, byla vybrána s cílem doplnit studie zabývající se komerčními i rezidenčními proměnami vnitřního města Prahy a vyzdvihnout tak specifika této městské části. Pro podrobnější zachycení změn v lokalitě byly po konzultaci se zástupci místní samosprávy vybrány jednotlivé ulice, reprezentující nejzákladnější typy ulic Prahy 2: Vinohradská, Bělehradská, Londýnská a Podskalská (obrázek 1). Výběr ulic se uskutečnil na základě jejich hierarchického významu pro městskou část Prahu 2, kde za nejvýznamněji hierarchicky postavenou je považována ulice Vinohradská, dále

Bělehradská, za méně významnou pak Londýnská a nejnižší hierarchickou úroveň představuje ulice Podskalská. Vinohradská je významnou ulicí především z hlediska dopravního a obchodního pro celé hlavní město. Je tvořena širokou silnicí s tramvajovým pásem a lemují ji stromy. Partery činžovních domů slouží jako komerční prostory. V práci je studována pouze část ulice směrem od stanice metra Muzeum k Vinohradskému pavilonu, jelikož ulice je svou délkou velmi rozsáhlá. Bělehradská ulice je ulicí nižšího řádu, než Vinohradská. I Bělehradskou ulicí prochází tramvajový pás. Domy ve studované části ulice jsou převážně zrekonstruované a jejich parterům dominují obchody. Oproti předchozím ulicím, Londýnská působí klidným dojmem, doprava zde není frekventovaná a ve studované části ulice se nachází mnoho zeleně. Domy jsou převážně rekonstruované a pouze některé z nich mají ve svém parteru obchody. Studované části obou ulic byly vybrány na základě příslušnosti do urbanistického obvodu Londýnská, za který jsou k dispozici data o funkci a struktuře maloobchodu a služeb. Podskalská ulice je v práci považována za nejméně frekventovanou dopravou a vybavenou obchody. Ulice je oproti jiným sledovaným ulicím velmi úzká a její prostor je převážně využit pro parkování. Část domů je zrekonstruovaná a pouze malá část jejich parterů je využita pro obchod. V ulici se nachází také několik budov státní správy a školství.

Obrázek 1: Vybrané ulice Prahy 2 využití v případové studii

A – Vinohradská, B – Bělehradská, C – Londýnská, D – Podskalská

Zdroj: Mapový portál maps.google.cz

V následujících podkapitolách se budu věnovat popisu a vysvětlení konkrétních metodických postupů a zdrojů dat pro studování proměn funkce, struktury maloobchodu a služeb a vnímání proměn obyvateli na Praze 2 a v jejích vybraných ulicích.

3.1 Metodika zachycení proměn funkcí Prahy 2 a vybraných ulic

Proměna obchodní a rezidenční funkce za celou Prahu 2 a vybrané ulice byla sledována z dostupných zdrojů informací a dat. Využila jsem převážně kvantitativních postupů na základě počtu sledovaných jevů. Údaje o obchodní funkci Prahy 2 představují hlavně počty všech provozoven obchodů a služeb. Za první sledované období pocházejí údaje o počtu obchodů ze sčítání maloobchodu z roku 1989 a poskytla je společnost INCOMA. V tomto sčítání však chybí údaje za spotřebitelské služby, což vzhledem k nevýznamnému postavení služeb v socialistickém období můžeme považovat za zanedbatelné. Pro zjištění obchodní funkce ve druhém sledovaném období využívám data o obchodech ze sčítání maloobchodu roku 1999, provedeného společností Retail census 99. Zde však informace o spotřebitelských službách chybí a tento nedostatek, díky předpokládanému významnému nárůstu služeb v tomto období, je již nutné při interpretaci výsledků zohlednit. Údaje o počtu obchodů a služeb za poslední sledované období pochází z internetové databáze firem roku 2013. Vzhledem k velkému množství provozoven současné Prahy 2 totiž nebylo možné počty provozoven zjistit samostatným terénním průzkumem. Ani v internetové databázi nejsou registrovány všechny provozovny. Domnívám se, že databáze však obsahuje podstatnou část těchto informací a všechny získané údaje tak mohou poskytnout základní představu o proměnách obchodní funkce Prahy 2. Nedostatky v datových zdrojích vztahujících se k obchodní funkci je však potřeba v interpretaci zohlednit.

Údaje o rezidenční funkci v jednotlivých sledovaných obdobích poskytují data za počet obyvatel a bytů ze Sčítání lidu, domů a bytů v letech 1991, 2001, 2011. K výslednému zjištění proměn vzájemného postavení obchodní a rezidenční funkce využívám grafické hodnocení podílu počtu obchodů a bytů. Výsledky doplňuje i ukazatel počtu provozoven na obyvatele. K podrobnému zjištění proměn rezidenční funkce, která s proměnami obchodní funkce podle teoretických východisek souvisí, užívám různých dostupných statistických dat Českého statistického úřadu o počtu, věku a vzdělanostní struktuře obyvatel Prahy 2 v období 1991 – 2013, která jsou opět

analyzována pomocí grafů.

Zjišťování proměn funkce v jednotlivých ulicích metodicky navazuje na předchozí kvalitativní výzkum Luďka Sýkory v ulicích urbanistického obvodu Londýnská. Ve výzkumu byly každému domu přiřazeny jednotlivé funkce nebo jejich vzájemná kombinace. Jednotlivé funkce domů se dělí do devíti typů funkčního využití : (1) bydlení, (2) obchod, (3) kanceláře, (4) obchod i kanceláře, (5) bydlení, obchod i kanceláře, (6) bydlení i obchod, (7) bydlení a kanceláře, (8) nezjištěno, (9) ostatní. Výsledků tohoto výzkumu v práci využívám, a to za rok 1995 a 2000, avšak pouze v ulicích Bělehradská a Londýnská, jelikož za ostatní ulice nejsou informace k dispozici. Pro zjištění funkčního využití v současnosti jsem ve všech zkoumaných ulicích provedla terénní šetření, kdy jsem zaznamenávala zmíněné funkční typy jednotlivých domů. Terénní šetření funkce domů proběhlo v říjnu až v prosinci 2013. Při zařazování domů do jednotlivých funkčních typů jsem vycházela z údajů na zvoncích a informačních cedulích domů. Výsledky průzkumů funkčního typu jednotlivých domů jsem pro každou ulici zaznamenala do tabulky (příloha 1). Následně byly údaje za jednotlivá období zaznamenány do map a grafů vhodných k analýze.

3.2 Metodika zachycení proměn struktury maloobchodu a služeb Prahy 2 a vybraných ulic

U struktury maloobchodu a služeb sleduji sortimentní složení jednotlivých provozoven, jejichž zachycení je vzhledem k položeným výzkumným otázkám a očekávání nejdůležitější. Proměny prodejní plochy provozoven nesleduji, jelikož údaje o ploše provozoven nebyly k dispozici hlavně za současné období. K hodnocení změn bylo potřeba srovnatelně vyhodnotit sortimentní strukturu maloobchodu a služeb ve všech obdobích. Počet všech obchodů a služeb podle sortimentního zaměření byl značně velký, a proto se pro srovnávání obchodů a služeb ve všech obdobích jeví jako vhodné vytvořit zjednodušené kategorie druhů zaznamenaných jednotek. Ze souboru různorodých dat o obchodech a službách jsem na základě vlastních zkušeností, očekávání výsledků práce a kategorizace podle Guye (1998) vytvořila tři základní kategorie zahrnující ještě několik sortimentních podkategorií:

- potravinářské obchody** - potraviny
- smíšené zboží a večerky

- velkoplošné prodejny
- specializované potraviny
- nepotravinářské obchody** - tabák a noviny
- základní nepotravinářské (lékárna, drogerie)
- textil
- potřeby pro domácnost (nábytek, domácí potřeby)
- ostatní nepotravinářské (knihy, papír, zlatnictví, hračky)
- spotřebitelské služby** - kadeřnictví a péče o tělo
- restaurační zařízení a kavárny
- služby pro domácnost (prádelny, opravářství)
- specializované služby (banky, pojišťovny, cestovní kanceláře, počítačové služby, tisk)

Do těchto kategorií byly rozříděny dostupné informace o sortimentním složení obchodů a služeb za sledovaná období pro celou Prahu 2. Údaje o struktuře maloobchodu a služeb Prahy 2 pocházely ze stejných zdrojů jako informace o obchodní funkci. Za první sledované období byly informace o struktuře obchodů a služeb dostupné ze sčítání maloobchodu z roku 1989 společnosti INCOMA. V tomto zdroji se však sortiment obchodů dělil pouze na nepotravinářský a potravinářský, a jak již bylo zmíněno, chyběly informace o spotřebitelských službách. Za druhé období pochází informace o struktuře maloobchodu a služeb Prahy 2 ze sčítání maloobchodu 1999 společnosti Retail census 99 a za poslední sledované období pochází informace o struktuře maloobchodu a služeb z internetové databáze firem roku 2013. I přes již zmíněné nedostatky v dostupných datech se domnívám, že základní rysy proměny struktury maloobchodu a služeb lze dobře vystihnout.

Strukturu obchodů a služeb za první dvě období, avšak pouze v ulicích Bělehradská a Londýnská, podobně jako u funkčního využití, poskytují údaje z šetření L. Sýkory. Pro zachycení současné sortimentní struktury maloobchodu a služeb v jednotlivých ulicích jsem zvolila metodu terénního šetření, které proběhlo v říjnu až v prosinci 2013. Sledovala jsem sortimentní zaměření obchodů a služeb a jejich rozmístění v ulici. Zaznamenané provozovny byly zařazeny do zkoumaných kategorií maloobchodu a služeb a pro analýzu proměn byly vytvořeny mapy struktury maloobchodu a služeb v ulicích Prahy 2 za sledovaná období. Pro výzkum

současné diferenciacie obchodů a služeb v jednotlivých ulicích jsem si stanovila ukazatele úrovně provozovny. Úroveň provozovny představoval ve výzkumu hlavně fyzický vzhled a vnější prezentace. U každé provozovny jsem proto hodnotila (1) fyzický stav parteru, (2) podobu interiéru, (3) název obchodu nebo služby a (4) vedení internetové prezentace. Každému ukazateli úrovně jsem přiřadila číselné hodnoty 1, 2 nebo 3. Číslo 1 značí nízkou kvalitativní úroveň zkoumaného ukazatele, číslo 2 střední úroveň a 3 značí velmi vysokou úroveň (příloha 1). Bližší kritéria využita při přidělování jednotlivých číselných hodnot ukazuje tabulka 1. Výsledné hodnoty úrovně vnějšího vzhledu náležící každé provozovně vycházejí z aritmetického průměru hodnot všech čtyř ukazatelů a byly zaznamenány do tabulek v empirické analýze. Úrovně vzhledu provozoven sortimentních kategorií v každé ulici ukazuje příloha 2. Toto hodnocení provozoven je do jisté míry subjektivní a výsledek závisí na názoru vnějšího pozorovatele, i přesto však považuji tento přístup pro diplomovou práci za vhodný a dostačující. Sledování úrovně vzhledu provozoven nebylo ještě v takové podobě v odborných pracích využito, a proto ho považuji v mé diplomové práci za novátorské.

Tabulka 1: Kritéria pozorovatele při přidělování hodnot jednotlivým ukazatelům úrovně provozoven

Hodnota	Fyzický stav	Podoba interiéru	Název	Internet. prezentace
1	špatný, neupravený	starý, neupravený	běžný, kombinace českého a cizojazyčného	chybí
2	upravený	upravený, čistý	běžný, český	Pouze v databázi jiného serveru
3	velmi upravený, nový	velmi upravený, nový až luxusní	netradiční, cizojazyčný	Vlastní internetová prezentace

Zdroj: autorka

3.3 Metodika zachycení vnímání proměn obyvateli Prahy 2

Pro zachycení vnímání proměn obchodů a služeb byly klíčovou metodou strukturované otevřené rozhovory s obyvateli zkoumaných ulic Prahy 2. Cílem této metody rozhovorů bylo získat detailní výpověď každého respondenta tak, aby co nejlépe vypovídala o jeho pohledu na zkoumané proměny maloobchodu a služeb v ulici. Výhoda této metody spočívá v přehlednosti struktury informací dané pořadím otázek, což umožňuje srovnání výpovědí (Hendl 2005). Rozhovor byl veden na základě čtyř tematických okruhů a respondentovi byly pokládány otevřené otázky vztahující se k jednotlivým okruhům (příloha 3). V první části rozhovoru se otázky zaměřovaly na vnímání různých proměn v okolí bydliště. Druhá část byla zaměřena na vnímání proměn složení maloobchodu a služeb za celé období, které respondent byl schopen zhodnotit na základě délky bydlení v ulici. Další a stěžejní částí bylo hodnocení spokojenosti s proměnami a současným složením obchodů a služeb. Respondent také vypovídal o tom jaké obchody a služby v okolí bydliště nejvíce využívá a které provozovny ke své spotřebě v místě postrádá. V závěrečné části rozhovoru projevil respondent názor o dopadech proměn obchodů a služeb na obyvatele a zhodnotil případné problémy s různými obchody a službami.

Každý rozhovor byl nahrán a zároveň přepsán. K vyhodnocení získaných textů jsem využila zjednodušené rámcové analýzy dat, která spočívá v organizaci jednotlivých odpovědí respondentů (Hendl 2005). Podle Hendla (2005) se data ze strukturovaného rozhovoru touto metodou snadněji analyzují, protože témata se díky jednotně položeným otázkám lehce v přepisu rozhovoru lokalizují. Klíčovým postupem ve vyhodnocení dat tedy byla organizace odpovědí respondentů vztahujících se k pokládaným otázkám a tématům, tak aby bylo možno co nejlépe shrnout a interpretovat celkový obsah a podstatu výpovědí respondentů o proměnách zkoumané ulice.

Rozhovory byly vedeny v průběhu března a dubna 2014 s obyvateli ulic Vinohradská, Bělehradská, Londýnská, Podskalská a jejich blízkého okolí. Podařilo se oslovit celkem 17 respondentů. Vzhledem k obsahové podrobnosti rozhovoru považuji tento počet respondentů pro diplomovou práci za přiměřený. Výběr dotazovaných obyvatel se uskutečnil na základě metody postupného určení výběru tzv. metody sněhové koule. Podstatou metody je oslovování respondentů zajímavých pro výzkum, kteří jsou doporučováni již tázanými respondenty. Podmínkou při jejich výběru byla délka bydlení v jedné ze zkoumaných ulic nebo v jejím okolí alespoň 5

let. Jako jednu z výhod této metody spatřuji větší důvěru respondentů při samotném rozhovoru k tazateli na základě doporučení od známého člověka. Nevýhodou metody mohly být převažující kontakty mezi respondenty s podobnými charakteristikami, což se například projevilo na vyšším zastoupení vysokoškolsky vzdělaných. Strukturu respondentů přibližuje tabulka 2.

Tabulka 2: Počet a struktura respondentů ve sledovaných ulicích Prahy 2

	Počet	Podíl rozhovorů	Podíl žen	Podíl VŠ	Prům. věk	Prům. délka bydlení
Vinohradská	5	29 %	60 %	80 %	52 let	31 let
Bělehradská	6	35 %	50 %	67 %	59 let	31 let
Londýnská	3	18 %	33 %	66%	50 let	15 let
Podskalská	3	18 %	33%	67 %	51 let	20 let
celkem	17	100 %	47 %	71 %	54 let	26 let

Zdroj: Rozhovory, březen – duben 2014

Mezi respondenty převažovali vysokoškolsky vzdělaní, a to hlavně v ulici Vinohradská. Podíl žen a mužů byl ve výzkumu vyrovnaný. Méně žen však bylo tázáno v ulicích Londýnská a Podskalská, což je způsobeno i nižším počtem respondentů v těchto ulicích. Mezi dotazovanými obyvateli převažovali starší, což se projevilo i na průměrném věku. Vyšší věkový průměr se však vzhledem k charakteru zkoumané lokality, kde jsou stálými obyvateli starší lidé, dal očekávat. Snaha autorky byla o vyrovnané zastoupení jednotlivých věkových skupin ve všech ulicích, což se podařilo. Každá ulice má alespoň jednoho respondenta ve věkových skupinách 24 – 35 let, 36 – 55 let a 56 – 80 let a mohou se tak projevit různé názory na proměny obchodů a služeb v závislosti na věkové skupině. Průměrná délka bydlení odpovídá délce zkoumanému období (1989 – 2013), což ve výsledku může přispět déle bydlicími respondenty k lepšímu zhodnocení dlouhodobých změn v ulicích.

4. TRANSFORMACE A VNÍMÁNÍ OBCHODNÍ FUNKCE PRAHY 2

V této kapitole se zabývám transformací obchodní funkce a struktury maloobchodu a služeb Prahy 2 a vybraných ulic. Nejprve stručně nastiňuji postavení Prahy 2 na základě ekonomických subjektů. Následuje interpretace výsledků z dostupných informací a vlastního šetření, kterou se snažím odpovědět na výzkumné otázky. Hodnotím proměnu obchodní funkce a struktury maloobchodu a služeb celé Prahy 2 a následně vybraných ulic Vinohradská, Bělehradská, Londýnská a Podskalská. U vybraných ulic se věnuji také vyhodnocení vnímání proměn jejich obyvateli.

4.1 Postavení Prahy 2

Postavení Prahy 2 v rámci celé Prahy bylo hodnoceno na základě počtu ekonomických subjektů na území městské části Prahy 2 a Prahy. Cílem tohoto hodnocení je poukázat na význam maloobchodu a služeb pro obyvatele Prahy 2 a Prahy. Jak vyplývá z tabulky 3, v počtu ekonomických subjektů na 100 obyvatel Praha 2 výrazně převyšuje hodnotu celé Prahy. Praha 2 má patrně díky blízkosti městského centra velmi výhodné postavení pro ekonomické aktivity v rámci celé Prahy.

Maloobchod a služby se podílejí na celkovém počtu ekonomických subjektů téměř třetinově a jsou tak, podobně jako v celé Praze, významnou součástí místní ekonomické činnosti (tabulka 3). Je vidět, že počet subjektů zabývajících se maloobchodem a službami na obyvatele je ve zkoumané městské části oproti Praze vyšší. Z toho lze odhadnout, že Praha 2 obsluhuje obchody a službami kromě svých obyvatel i řadu jejich uživatelů. Díky blízkosti Prahy 2 městskému centru a významným dopravním cestám je význam jejich uživatelů pro maloobchod a služby nezanedbatelný v rámci Prahy.

Tabulka 3: Vybrané údaje o postavení počtu ekonomických subjektů v Praze 2 a Praze k roku 2012

údaj	Praha 2	Praha
Počet ekonomických subjektů	34 321	544 840
Ekonomických subjektů na 100 obyvatel	70	44
Počet ekonomických subjektů v maloobchodě a službách	10 513	172 039
Subjektů maloobchodu a služeb na 100 obyvatel	21	14

Zdroj: ČSÚ (2013a) Pozn.: Za subjekty maloobchodu a služeb je považován součet ekonomických subjektů z odvětví: Velkoobchod, maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel, Ubytování, stravování a pohostinství a Peněžnictví, pojišťovnictví

Maloobchod a služby jsou v současnosti významnou součástí ekonomických subjektů Prahy 2. V rámci celé Prahy má Praha 2 významné zastoupení obchodů a služeb pro obyvatele i uživatele, a proto je vhodné poukázat na vývoj struktury maloobchodu a služeb na Praze 2 a ve vybraných ulicích, což je hlavním předmětem diplomové práce.

4.2 Proměna obchodní a rezidenční funkce Prahy 2

V této kapitole se zaměřuji na hodnocení změny obchodní a rezidenční funkce. Nejdříve věnuji pozornost proměně vzájemného podílu obchodní a rezidenční funkce Prahy 2. Dále podrobněji diskutuji proměnu funkce rezidenční, která je sledována prostřednictvím počtu bytů, obyvatel a jejich věkové a vzdělanostní struktury v Praze 2. Další část kapitoly obsahuje stručné zachycení proměny struktury maloobchodu a služeb Prahy 2 ve sledovaných obdobích.

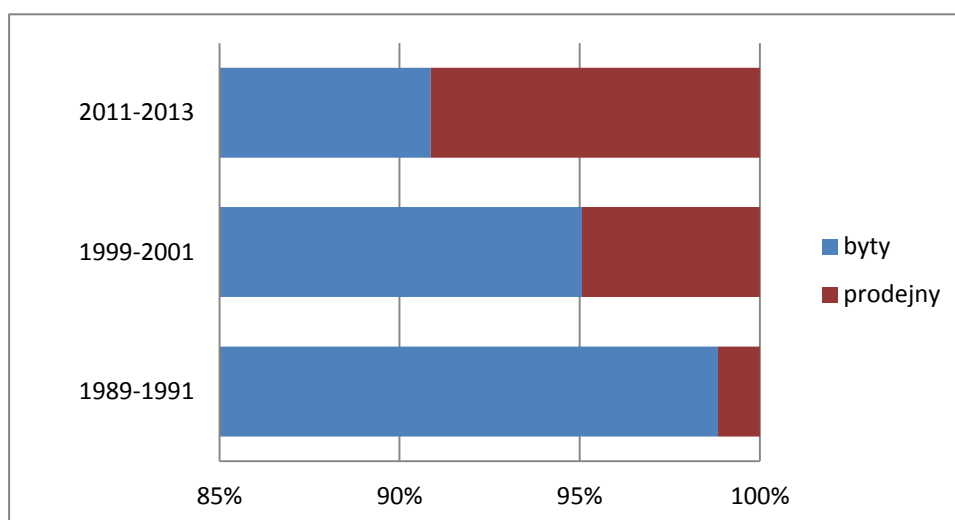
4.2.1 Proměna obchodní a rezidenční funkce

Vzájemnou proměnu obchodní a rezidenční funkce Prahy 2 ve třech sledovaných obdobích ukazuje graf 1, podrobněji jsou podíly funkcí v grafu zachyceny v tabulce 4. Je patrné, že vzájemný podíl prodejen a bytů v domech Prahy 2 se s časem proměňoval. V průběhu let 1989 – 2013 vznikaly převážně prodejny. Podíl bydlení se naopak na funkčním využití domů v celém období snižoval. Rozdíly v nárůstu prodejen, podle mého názoru, nejsou mezi sledovanými obdobími tak výrazné, a to především s ohledem na neúplnost využitých dat. Lze tedy tvrdit, že Praha 2 v daném období prodělala plynulý nárůst obchodní funkce. Váha rezidenční funkce oproti tomu nepatrně klesala.

Nejméně se prodejny podílely na funkčním využití domů Prahy 2 v období 1989 – 1991. Byty v tomto období představovaly téměř 100 % využití domovního fondu. I na konci socialistického období, oproti obdobím následujícím, tak neměla obchodní funkce Prahy 2 ve využití domů velký význam, jak tomu bylo ve většině socialistických vnitřních měst (Sailer-Fliege 1999). Během 90. let 20. století narostl podíl obchodní funkce Prahy 2 téměř pětinasobně (tabulka 4). Výraznější nárůst počtu prodejen v tomto období zapříčinil zřejmě přechod na tržní systém a privatizace majetku, ale také výhodná poloha městské části pro komerční využití. Blízkost centra města a také atraktivní domovní fond z předválečného období, vhodný pro komerční využití, se staly pravděpodobně jednou z příčin expanze obchodní funkce do Prahy 2. Decentralizace komerčních aktivit je v post-socialistických městech důležitým procesem i podle (Sýkora (1999) a Stanilova (2007). I Sýkora (2001) je názoru, že se komercializace v devadesátých letech projevila hlavně v částech vnitřního města přímo sousedících s historickým centrem. Zkoumaná městská část tak zaznamenala nárůst obchodní funkce, pro kterou byla využita část stávajícího domovního fondu. V posledním zkoumaném období narostlo

zastoupení prodejen jen nepatrně. V prezentovaných datech se totiž vlivem neúplnosti dat vyskytuje jisté zkreslení v počtu prodejen, což se projevuje především výrazně nižším počtem prodejen v druhém období. Zvýšený podíl prodejen je pravděpodobně způsoben internacionalizací a novým spotřebním zaměřením uživatelů a obyvatel městské části Prahy 2, a to díky otevření se ekonomiky západnímu trhu a vlivu cizinců. Ještě více se tak nejspíše projevila návaznost na městské centrum, ale také se projevila turismus a přítomnost cizinců ve městech (Simpson 1999).

Graf 1: Proměna podílu počtu bytů a prodejen Prahy 2 v období 1989 – 2013

Zdroj: Incoma Gfk (1989), ČSÚ (1992), Retail census 99 (1999), ČSÚ (2002), ČSÚ (2013b), Internetová databáze firmy.cz (2013)

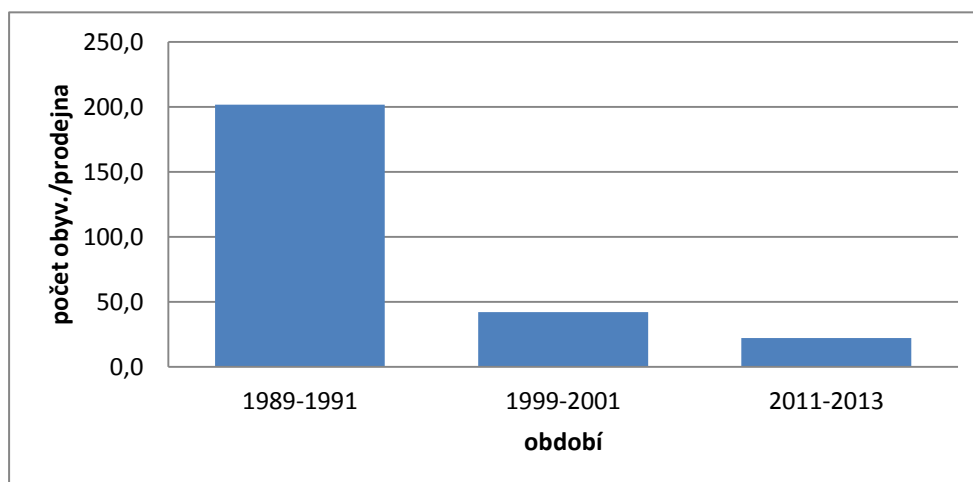
Tabulka 4: Počty bytů a prodejen v Praze 2 ve sledovaných obdobích

Období	Počet bytů	Počet prodejen	Podíl bytů (v %)	Podíl prodejen (v %)
1989 - 1991	26 168	307	98,84	1,16
1999 – 2001	23 128	1 207	95,04	4,96
2011 – 2013	21 785	2 191	90,86	9,14

Zdroj: Incoma Gfk (1989), ČSÚ (1992), Retail census 99 (1999), ČSÚ (2002), ČSÚ (2013b), Internetová databáze firmy.cz (2013)

Proměnu postavení obchodní a rezidenční funkce v Praze 2 v post-socialistickém období dokládá i graf 2, a to počtem obyvatel na jednu prodejnu ve zkoumaném území. Lze usoudit, že jedna prodejna Prahy 2 obsluhovala v socialistickém období až 200 obyvatel, což ve srovnání s následujícími obdobími vypovídá o nižší vybavenosti prodejny Prahy 2. Na malou vybavenost městské části v socialismu mělo pravděpodobně vliv i plánované umístění prodejen do různých částí měst. Také z teoretických východisek je patrné, že vnitřní města nebyla obchody a službami příliš vybavena, což ovlivnilo právě hierarchické plánování obslužnosti (Sailer-Fliege 1999; Szczyrba 2005). Výrazný pokles počtu obyvatel připadajících na jednu prodejnu se projevil až v 90. letech 20. století. Až pětinasobně nižší počet obyvatel na jednu prodejnu v tomto období opět dokládá dynamickou proměnu obchodní funkce Prahy 2 po roce 1989. Mezi lety 2001 – 2013 se hodnota prezentovaného ukazatele již výrazně neměnila, což příkládám spíše kvalitativním proměnám ve složení zákazníků a sortimentu obchodů, než výrazné kvantitativní proměně. Význam prodejen tak pro obyvatele městské části Prahy 2 viditelně rostl, což souvisí také s proměnou spotřebního chování obyvatel a uživatelů měst, podobně uvádí Stanilov (2007) a Spilková (2012). V transformačním období také byly pravděpodobně jednotlivé prodejny na Praze 2 schopny nabídnout širší sortiment a poskytnout lepší úroveň prodeje vyplývající z menšího počtu obsluhovaných zákazníků. V hodnocení vztahu obyvatel a prodejen je také důležité rozlišit jednotlivé typy prodejen a pro koho jsou určeny. Prodejny denní potřeby, hlavně potravinářské obchody, mají význam pro bydlící a pracující zákazníky. Na druhé straně prodejny s ostatním zbožím, především nepotravinářským, poskytují vybavenost také širšímu okolí zkoumané městské části. Jako vhodný ukazatel proměny významu obchodní funkce pro obyvatele, uživatele a ostatní návštěvníky čtvrti by byl také jejich počet na počet prodejen uvedených typů. Jako další vhodný ukazatel se jeví také prodejní plocha na obyvatele. Avšak tyto údaje, vzhledem k neúplnosti dostupných dat, nebyly k dispozici. I přesto je zcela zřejmé, že vybavenost Prahy 2 maloobchodem a službami se oproti socialistickému období viditelně zlepšila. Domnívám se, že jednotlivé prodejny poskytly během transformačního období lepší vybavenost obyvatelům, uživatelům i návštěvníkům ze širšího okolí Prahy 2.

Graf 2: Počet obyvatel na prodejnu v Praze 2 v období 1989 - 2013

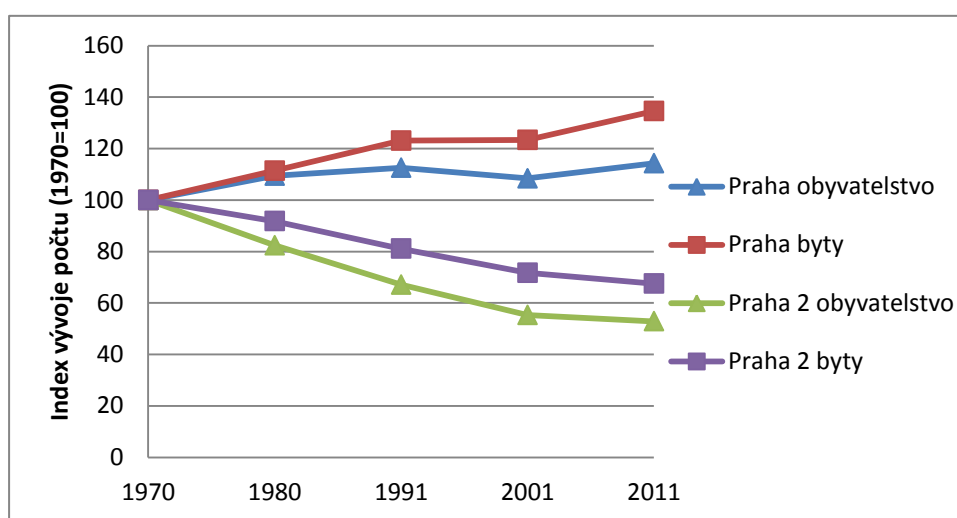

Zdroj: Incoma Gfk (1989), ČSÚ (1992), Retail census 99 (1999), ČSÚ (2002), ČSÚ (2013b), Internetová databáze firmy.cz (2013)

Počet bytů a počet obyvatel klesal rovnoměrně v Praze 2 již od 70. let 20. století (graf 3). S poklesem počtu obyvatel se ve vnitřních částech Prahy podle Ouředníčka, Temelové (2009) setkáváme již od 50. let 20. století. Sýkora (1996) a Ruopilla (2004) však uvádějí, že pokles počtu obyvatel se mezi vnitroměstskými částmi lišil a výrazně nepostihl některé čtvrti, mezi které patří i Praha 2. I přesto počet obyvatel Vinohrad, Nového Města a Nuslí náležících z části Praze 2 dramaticky poklesl (graf 3). Mezi důvody poklesu počtu obyvatel a bytů Prahy 2 již před rokem 1989 patří postupné chátrání bytového fondu, odchod obyvatel do nově postavených sídlišť, výstavba nové infrastruktury ale také hlavně stárnutí populace, což předznamenalo směr dalších změn ve vývoji rezidenční funkce zkoumané městské části. Plynule klesal počet obyvatel a bytů Prahy 2 až do roku 2001 a dosáhl oproti roku 1970 téměř poloviční hodnoty. Pokles počtu obyvatel a bytů v průběhu 90. let 20. století zapříčinil jednak růst komerčních funkcí, ale také zvyšování nájemních cen bytů, stěhování obyvatel a demografické změny. Také v literatuře je uváděno, že příčinou poklesu počtu obyvatel ve vnitřních městech, kromě rozvoje komerčních funkcí, je také migrace, suburbanizace a ale i přirozený úbytek obyvatel (Ott 2001; Stanilov 2007). Po roce 2001 klesal počet jen velmi pozvolna, což pravděpodobně souvisí s ustálením obyvatel a rekonstrukcí některých bytů. Mezi hlavní důvody stabilnějšího počtu obyvatel a bytů v tomto období patří pravděpodobně menší intenzita stěhování obyvatel z vnitřních měst, jelikož se postupně zlepšovalo obytné prostředí, ale také příchod nových obyvatel. Mezi nové obyvatele Prahy 2 patří například zahraniční zaměstnanci firem, kteří v návaznosti na

rozvoj komerčního sektoru přicházeli do atraktivních rezidenčních lokalit poblíž svého pracoviště (Sýkora 2001). Zahraniční investoři a jejich zaměstnanci totiž podle Enyedi (1998), Zukin (1998) a Temelové (2007) vyhledávají poblíž svých pracovišť i bydlení, především luxusní byty blízko center měst. Z hlediska celkového vývoje počtu bytů a obyvatel se Praha 2 odlišovala od vývoje v celé Praze již v socialistickém období. Počet obyvatel Prahy poklesl pouze po roce 1989 nejspíše v souvislosti se stěhováním obyvatel a přirozeným úbytkem obyvatel.

Graf 3: Index vývoje počtu obyvatel a trvale obydlených bytů v Praze a Praze 2 v období 1970 – 2011

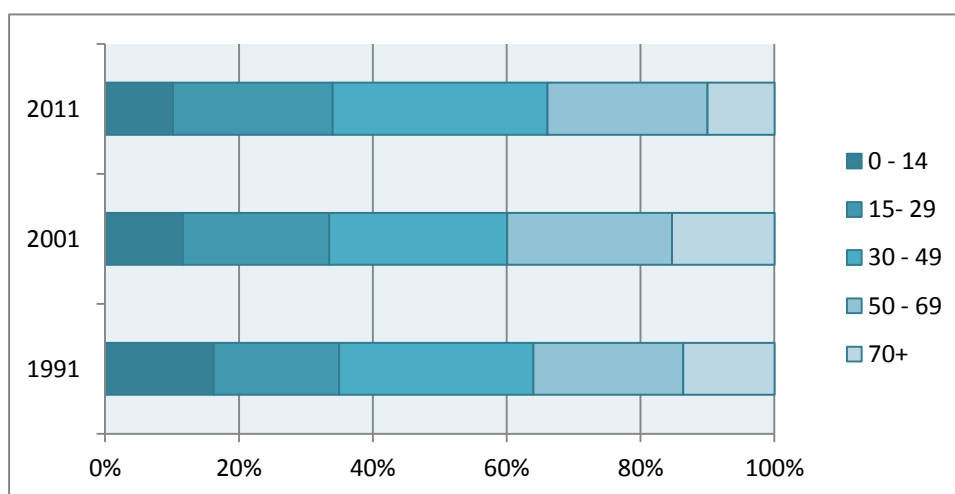
Zdroj: ČSÚ (2001a, 2001b), ČSÚ (2013b) vlastní zpracování

I když došlo k nárůstu obchodních aktivit v domech Prahy 2, stále v nich velkým podílem převažuje funkce rezidenční daná počtem bytů. Vzájemný podíl představuje v současnosti téměř 91 % bytů a 9 % prodejen (tabulka 4). Je nutné ale brát v úvahu ještě další funkce, které v domech Prahy 2 vznikly, např. kanceláře nebo administrativu. Obchodní funkce tak spolu s dalšími předpokládanými komerčními funkcemi nahradily bydlení pouze částečně (graf 2) a Praha 2 si i tak udržuje spíše rezidenční charakter. Zastoupení obytné a obchodní funkce se však liší i mezi jednotlivými částmi Prahy 2, a to Nuslemi, Vinohrady a Novým Městem.

Díky novým obchodům, kancelářím a rekonstruovaným bytům v Praze 2 a jejím okolí se mění i složení tamních obyvatel a uživatelů. Podle teoretických předpokladů se v souvislosti s dynamickým rozvojem komerčních funkcí vnitřních měst proměnilo hlavně věkové a vzdělanostní složení obyvatel (Temelová 2009). Do

vnitřních měst přicházejí včetně cizinců také mladí a vysokoškolsky vzdělaní obyvatelé (Sailer-Fliege 1999, Haase a kol. 2012). Proměny věkového složení obyvatel Prahy 2 ukazuje graf 4. Od roku 1991 se nejvíce proměnil podíl nejmladších věkových kategorií do 29 let, kde ubylo především dětí do 14 let. To si vysvětlují jednak nižší porodností v souvislosti se změnou životního stylu obyvatel, ale také stěhováním rodin s dětmi do vnějších částí a zázemí Prahy. I Praze 2 přibylo v roce 2001 mladších obyvatel ve věku 15 – 29 let a za hlavní důvody této změny lze považovat přechod dětí do vyšší věkové kategorie a přistěhování mladších obyvatel, hlavně studentů, kteří vyhledávají blízkost centra města a atraktivní prostředí pro jejich stávající život. Podíl této věkové složky obyvatel se však mezi lety 2001 – 2011 nezměnil, v tomto období naopak přibylo obyvatel mezi 30. až 49. rokem života, kteří pravděpodobně již mají ukončené studium a do Prahy 2 přicházejí za prací nebo za atraktivním bydlením. Úbytek nejstarší skupiny obyvatel pravděpodobně způsobilo postupné zvýšení nájemních cen a přeměna některých bytů na kanceláře. Rychlý odliv starších lidí zmírnila relativně dlouhodobá regulace nájmu v restituovaných domech, která byla ukončena až k roku 2012. Staří lidé jsou také méně ochotni se stěhovat. Je možné tvrdit, že oproti předchozím obdobím v Praze 2 v současnosti bydlí mladší obyvatelstvo, což přináší do některých území této vnitroměstské části oživení. Je totiž nutné si uvědomit, že věkové a vzdělanostní složení obyvatel se do určité míry odlišuje mezi jednotlivými částmi Prahy 2 – Nuslemi, Vinohrady a Novým Městem.

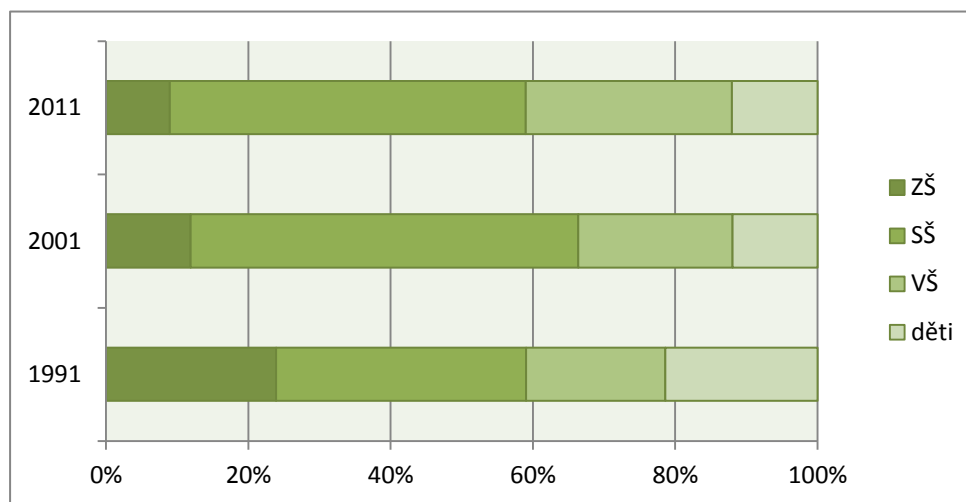
Graf 4: Věkové složení obyvatel Prahy 2 v období 1991 – 2011

Zdroj: ČSÚ (1992, 2002, 2013b)

Se změnami ve věkovém složení obyvatel souvisí také proměna jejich vzdělanostní struktury (graf 5). Je vidět, že v transformačním období se vzdělanost obyvatel Prahy 2 proměnila. Především v období 1991 – 2001 viditelně ubylo obyvatel se základním vzděláním, tito lidé tak postupně dosáhli spíše středoškolského vzdělání. Důvodem úbytku obyvatel se základním vzděláním může být především úmrtnost starších lidí s nižším vzděláním. Postupně dosahovala vzdělanost obyvatel Prahy 2 lepší úroveň. Od roku 1991 roste v Praze 2 také podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel, nejvíce se podíleli na vzdělanostní struktuře v roce 2011. Až 25% zastoupení vysokoškolsky vzdělaných obyvatel v současnosti zapříčiňuje jednak snazší dostupnost vysokoškolského vzdělání, ale také atraktivita obytného prostředí blízká vzdělanějším lidem. Mezi vysokoškolsky vzdělanými v Praze 2 převažují mladí lidé, kteří se přiklání k životu poblíž městského centra a najdou zde i své pracovní uplatnění. Ve vyšších věkových skupinách jsou vysokoškolsky vzdělaní zastoupeni podle mého předpokladu vyrovnaně. Někteří obyvatelé Prahy 2 však v podílech vzdělanosti nejsou zastoupeni, a to hlavně cizinci, kteří se sčítání neúčastnili a lze je v souvislosti s komercializací Prahy 2 považovat za zaměstnance středoškolsky či vysokoškolsky vzdělané.

Graf 5: Vzdělanostní složení obyvatel Prahy 2 v období 1991 - 2011

Zdroj: ČSÚ (1992, 2002, 2013b)

Zvýšení podílu mladých a vysokoškolsky vzdělaných obyvatel a uživatelů je hlavním rysem proměny složení obyvatel Prahy 2. Podobně je diskutováno i v literatuře o sociálních proměnných vnitřních měst, kdy přicházejí mladí a vysokoškolsky vzdělaní obyvatelé, kteří přispívají k celkovému oživení vnitroměstských částí (Sýkora 1993; Chelcea 2006; Haase a kol. 2012). V Praze 2 chápou příchod těchto obyvatel jako oživení sociálního a fyzického prostředí. Revitalizace prostředí spojovaná s příchodem nových obyvatel se ale i v rámci území celé Prahy 2 může lišit, a to hlavně mezi Nuslemi a Vinohrady. Vliv hlavně studentů nebo mladých zaměstnanců na podobu sociálního i fyzického prostředí je v Praze podle mého názoru částečný, jelikož zde stále nemají viditelný podíl na změnách jako příjmově silnější vrstva obyvatel, turisté nebo cizinci. I přes tyto skutečnosti, proměna funkčního využití domů Prahy 2 - nárůst počtu obchodů, kanceláří, nových obyvatel a uživatelů, ovlivňuje také fyzickou podobu jednotlivých domů. V ulicích Prahy 2, především na Vinohradech, je viditelná revitalizace prostředí spojená s funkční proměnou (obrázek 2).

Obrázek 2: Revitalizované rezidenční a obchodní prostředí Prahy 2 v současnosti

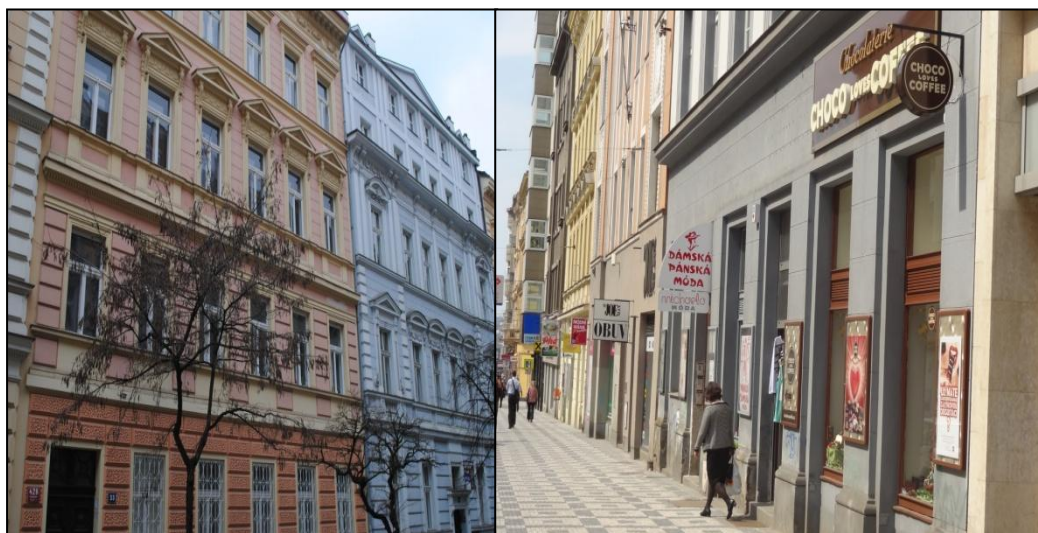

Foto: autorka

4.2.2 Proměna struktury maloobchodu a služeb

Podíl jednotlivých sortimentních kategorií obchodů Prahy 2 ve sledovaných obdobích ukazuje graf 6. Nejvíce se proměna struktury prodejen Prahy 2 v transformačním období projevuje ve vzájemném podílu potravinářského a nepotravinářského sortimentu. Ve všech obdobích se také dynamicky proměňoval podíl všech sledovaných kategorií obchodů Prahy 2, což také vypovídá o vývoji spotřebních preferencí obyvatel a uživatelů této městské části. Strukturální změny v odvětví maloobchodu a služeb považuje také Szczyrba (2005) a Spilková (2012) za významnou součást proměn post-socialistických měst.

Jak vyplývá z grafu 6 a tabulky 4, koncem socialistického období byl počet potravinářských a nepotravinářských obchodů Prahy 2 téměř vyrovnaný. Přibližně o 10 % ale převažovaly nepotravinářské obchody. Tato skutečnost je v přímém rozporu s předpokladem o výraznějším zastoupení potravinářských prodejen a o doplňkové funkci dalšího sortimentu mimo centra socialistických měst (Szczyrba 2005). Nepotravinářské obchody v Praze 2 do roku 1989 neměly pravděpodobně jen doplňkovou a zanedbatelnou úlohu, což poukazuje na větší obchodní význam Prahy 2 v socialistickém období. Význam obchodů v Praze 2 byl daný nejspíše přímou návazností na městské centrum a také zděděnou strukturou z pre-socialistického období. I přesto bylo prodejen, oproti následujícím obdobím, malé množství.

Nejviditelněji se struktura maloobchodu celé Prahy 2 proměnila v 90. letech 20. století. Počet malých prodejen téměř všech sortimentních kategorií narostl až trojnásobně, což lze i v Praze 2 považovat za atomizaci maloobchodní sítě. Atomizace se projevila v první polovině devadesátých let a je považována za první období rozvoje maloobchodní sítě v post-socialistických státech (Starzyczná, Steiner 2000; Nagy 2001; Bednář 2002; Szczyrba 2005; Stanilov 2007; Spilková 2012). Z potravinářských prodejen se v Praze 2 rozšířily hlavně běžné a specializované prodejny potravin (tabulka 4). I přesto se podíl potravinářských prodejen oproti socialistickému období na celkovém množství maloobchodních jednotek snížil. Výrazný nárůst nepotravinářských prodejen směřující k 85% podílu na všech maloobchodních jednotkách svědčí o vzrůstajícím významu těchto prodejen v Praze 2. Význam těchto prodejen ve zkoumané městské části předznamenalo hlavně jejich zastoupení v socialismu. Nejvíce se rozšířily prodejny textilu, domácích potřeb a ostatních nepotravinářských obchodů, což lze vysvětlit jako uspokojení poptávky a rozšíření nabídky tohoto zboží. I Szczyrba (2005) považuje rozšíření

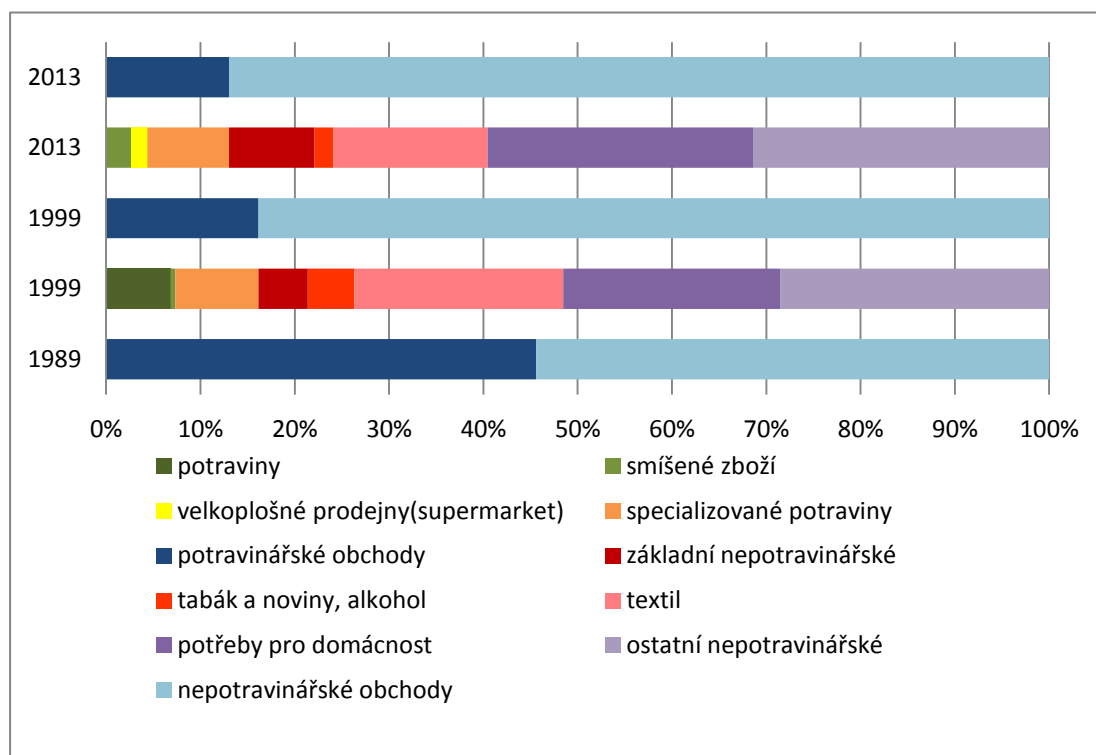
nepotravinářských prodejen ve městech v 90. letech 20. století jako nejvýznamnější. Z literatury také vyplývá, že impulsem k nárůstu obchodů v post-socialistických městech byl jejich nedostatek v socialistickém období (Křižan 2009). Podle mého názoru také způsobilo rozšíření všech obchodů umožnění soukromého podnikání na Praze 2, kdy byl využit prostor domů vhodný pro prodejní aktivity.

Hlavním rysem pokračující transformace struktury obchodů Prahy 2 mezi lety 1999 – 2013 byla především proměna podílu jednotlivých sortimentů, než jejich výrazný nárůst (graf 6, tabulka 5). Potravinářských prodejen na základě dostupných dat sice mírně ubylo, ale především se proměnila jejich vnitřní struktura sortimentních kategorií. V dostupných datech nejsou pravděpodobně zastoupeny všechny potravinářské prodejny Prahy 2 v roce 2013. Z tabulky 5 je sice patrný zánik obchodů s potravinami, avšak tento údaj může být zkreslen nedostatkem všech údajů z internetové databáze. Lze ale očekávat, že podíl obchodů s potravinami se snížil. Naopak se v Praze 2 v posledním sledovaném roce rozšířily prodejny se smíšeným zbožím a velkoplošné prodejny s potravinami, a to menší supermarkety, což zapříčinil vstup zahraničních řetězců na trh. Také Nagy (2001) a Szczyrba (2005) uvádějí, že zanikaly hlavně prodejny potravinářské, které byly nahrazeny právě supermarkety. Přítomnost prodejen supermarketového typu v Praze 2 odpovídá tvrzení Spilkové (2012), že uvnitř měst se tyto obchody v současnosti uplatnily a nabízejí širší sortiment a dobrou dostupnost. Avšak menší specializované prodejny zůstaly v Praze 2 zachovány. Mezi nimi se objevily gurmetské a mezinárodní specaility – oleje, sýry, vína, biopotraviny, ale také vietnamské prodejny ovoce-zeleniny. Internacionalizace maloobchodní sítě se tak projevila i u potravinářských prodejen Prahy 2. Domnívám se však, že vlivem vstupu nových obchodních formátů do vnitřní Prahy potraviny nepostihl zánik. Potravinářské obchody Prahy 2 se proměnily svojí vnitřní strukturou a jsou zde zastoupeny prodejny dostupné pro běžné i pro náročné zákazníky.

Obchody s nepotravinářským zbožím si v roce 2013 v Praze 2 udržely převažující podíl z celkového počtu obchodů (graf 6). Jejich význam je pro tuto městskou část stále převládající. Podobně jako u potravinářských prodejen se významněji proměňovaly podíly jednotlivých sortimentních kategorií. Složení tohoto sortimentu ovlivňovaly také v Praze 2 obchodní zahraniční řetězce, které přišly do Prahy po roce 1997. Jak je patrné z tabulky 4, v Praze 2 se objevilo více základních nepotravinářských obchodů, hlavně drogerie řetězců jako např.

Drogeriemarkt a Rossmann. Velká nákupní centra v Praze pravděpodobně zapříčinily i pokles počtu prodejen textilu v Praze 2, jelikož zákazníci těchto prodejen pravděpodobně vyhledávali novou formu nakupování ve více obchodech tohoto typu, což jim umožnilo právě nákupní centrum. V tomto případě však mohou být počty prodejen ovlivněny neúplností údajů z internetové databáze. V Praze 2 se také k roku 2013 rozšířily prodejny s potřebami pro domácnost a ostatními specializovanými prodejny, což opět lze považovat za důsledek blízkosti centra města a zvyšující se atraktivitu lokality pro nedenní nákupy. Městská část Praha 2 tak svou nabídkou nepotravinářských obchodů zcela jistě zasahuje rozsáhlejší území a obsluhuje tak různé skupiny zákazníků, kteří pocházejí ze vzdálenějších míst. Mezi hlavní důvody vzniku nových prodejen v posledním zkoumaném období patří internacionalizace maloobchodu, ale také spotřební nároky nových obyvatel a uživatelů Prahy 2, mezi které patří hlavně mladí a vzdělaní lidé. Z teoretických východisek je patrné, že na novou sortimentní strukturu obchodů a služeb v období internacionalizace ve městech měla nabídka nového zboží, vzrůstající globální charakter obchodů a také spotřební chování zákazníků (Nagy 2001).

Graf 6: Podíl sortimentních kategorií prodejen na celkovém počtu obchodů Prahy 2 v letech 1989, 1999 a 2013

Zdroj: Incoma Gfk (1989), Retail census 99 (1999), In. databáze firmy.cz (2013)

Tabulka 5: Počty v sortimentních kategoriích prodejen v letech 1989, 1999 a 2013 v Praze 2

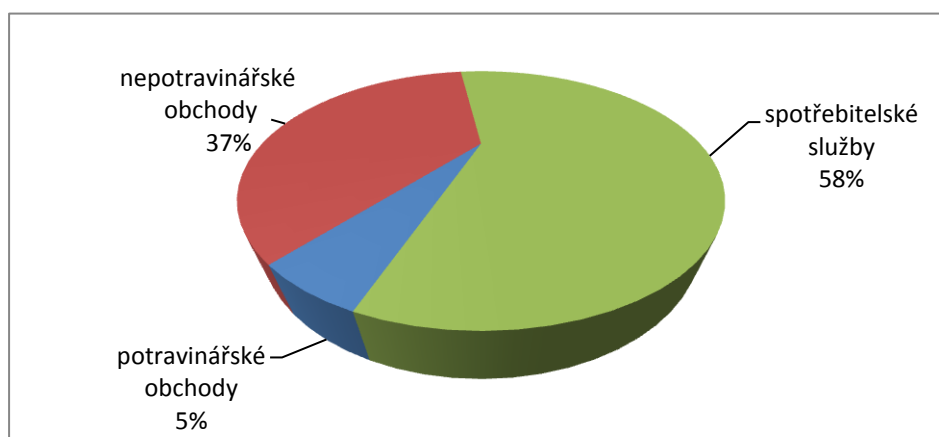
	1989	1999	2013
Potraviny	140	68	0
Smíšené zboží		5	28
Velkoplošné prodejny		0	18
Specializované prodejny		88	91
Základní nepotravinářské	167	52	95
Tabák a noviny		49	21
Textil		221	172
Potřeby pro domácnost		230	296
Ostatní nepotravinářské		284	330
Celkem		307	997

Zdroj: Incoma Gfk (1989), Retail census 99 (1999), Internetová databáze firmy.cz (2013)

Projevy internacionalizace můžeme pozorovat v současném zastoupení služeb Prahy 2. Jak je patrné z grafu 7, spotřebitelské služby se v Praze 2 více než z poloviny podílejí na složení všech obchodů a služeb. Lze tedy tvrdit, že v současnosti mají spotřebitelské služby ve zkoumané městské části významnou úlohu. Podíl spotřebitelských služeb na celkovém počtu provozoven Prahy 2 se pravděpodobně zvyšoval už od počátku transformačního období a jejich vnitřní struktura sortimentního zařazení se však tak nejspíše proměnila. Strukturu spotřebitelských služeb v současnosti ukazuje graf 8. Je patrné, že největší zastoupení mají služby zaměřené na péči o tělo a kadeřnictví, které lze považovat za běžně dostupné a častěji využívané služby. Téměř vyrovnaný podíl se ukazuje u specializovaných služeb a restauračních zařízení, které tak tvoří významnou část všech spotřebitelských služeb v Praze 2. Právě banky, pojišťovny, restaurace a kavárny utvářejí specifický obslužný charakter městské části, jelikož tyto služby využívají různé skupiny obyvatel a především uživatelů. Téměř zanedbatelný, jak je vidět z grafu 8, je počet služeb pro domácnost, což si vysvětlují nevýznamnou úlohou těchto služeb pro obyvatele Prahy 2, kteří pravděpodobně různých oprav a prádelen v současnosti příliš nevyužívají. Vysoký podíl služeb na celkovém složení provozoven lze vysvětlit zvýšenou poptávkou po těchto službách spojenou se změnou životního stylu obyvatel a uživatelů Prahy 2 a také blízkostí centra města. Orientaci nových obyvatel a

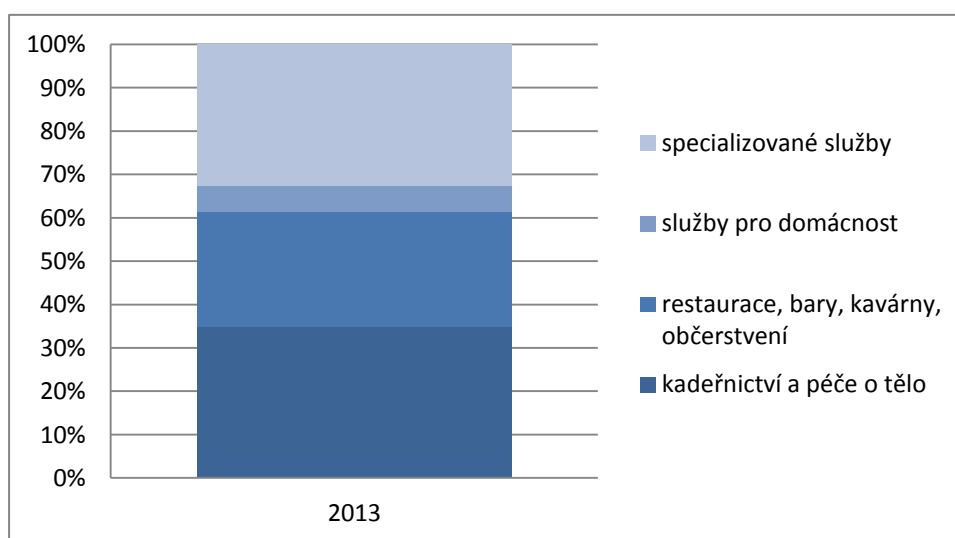
uživatelů vnitřních měst na služby typu kadeřnictví, fitness, restaurace a kavárny potvrzuje i Bridge, Dowling (2001). Domnívám se však, že zmíněné služby v Praze 2 mohou být dostupné různým skupinám obyvatel a uživatelů a jsou často pravděpodobně diferencované úrovní i cenou. Lze také předpokládat, že využívání zmíněných služeb závisí na konkrétních preferencích každého obyvatele i uživatele Prahy 2. Například Crewe (2000) vyzdvihuje využívání těchto služeb převážně novou střední třídou obyvatel, která preferuje nový životní styl.

Graf 7: Podíl základních skupin maloobchodu a služeb Prahy 2 v roce 2013

Zdroj: Internetová databáze firmy.cz (2013)

Graf 8: Podíl sortimentních kategorií spotřebitelských služeb na jejich počtu Prahy 2 v roce 2013

Zdroj: Internetová databáze firmy.cz (2013)

Praha 2 si za celé sledované období udržovala charakter významné obchodní části města. V současné době převažují v zastoupení maloobchodu a služeb nepotravinářské obchody a spotřebitelské služby, což svědčí o větším obchodním významu Prahy 2 v návaznosti na městské centrum pro místní obyvatele a denní uživatele z dalších pražských čtvrtí a pravděpodobně i širšího zázemí města. Koncentrace úřadů a škol v Praze 2 znamená denní přítomnost studentů a pracujících. Celkový počet obchodů a služeb se v Praze 2 ve sledovaném období 1989 – 2013 viditelně zvýšil a také struktura sortimentních kategorií se proměnila. Projevila se tak očekávaná atomizace i internacionalizace maloobchodní sítě, která byla ovlivněna strukturou ze socialistického a pre-socialistického období a blízkostí centra města. V současnosti odpovídá složení obchodů a služeb nárokům obyvatel a uživatelů Prahy 2, kteří mají možnost využít proměněnou strukturu potravinářských prodejen, především supermarketů a specializované potraviny, ale také nové nepotravinářské obchody a služby. Proměna spotřeby ve vnitřních městech souvisí hlavně s příchodem nových obyvatel a uživatelů, a to především mladých a vzdělaných, žijících novým stylem života (Filion 1987; Zukin 1987; Crewe 2000; Nagy 2001). V Praze 2 je v současnosti patrný zvýšený podíl obchodů a služeb zaměřené na tyto skupiny obyvatel, hlavně specializované potravinářské obchody, nepotravinářské obchody, specializované a restaurační služby. Ve struktuře obchodů a služeb Prahy 2 se tak patrně projevují procesy internacionalizace, migrace a změny životního stylu.

4.3 Funkční proměna vybraných ulic Prahy 2

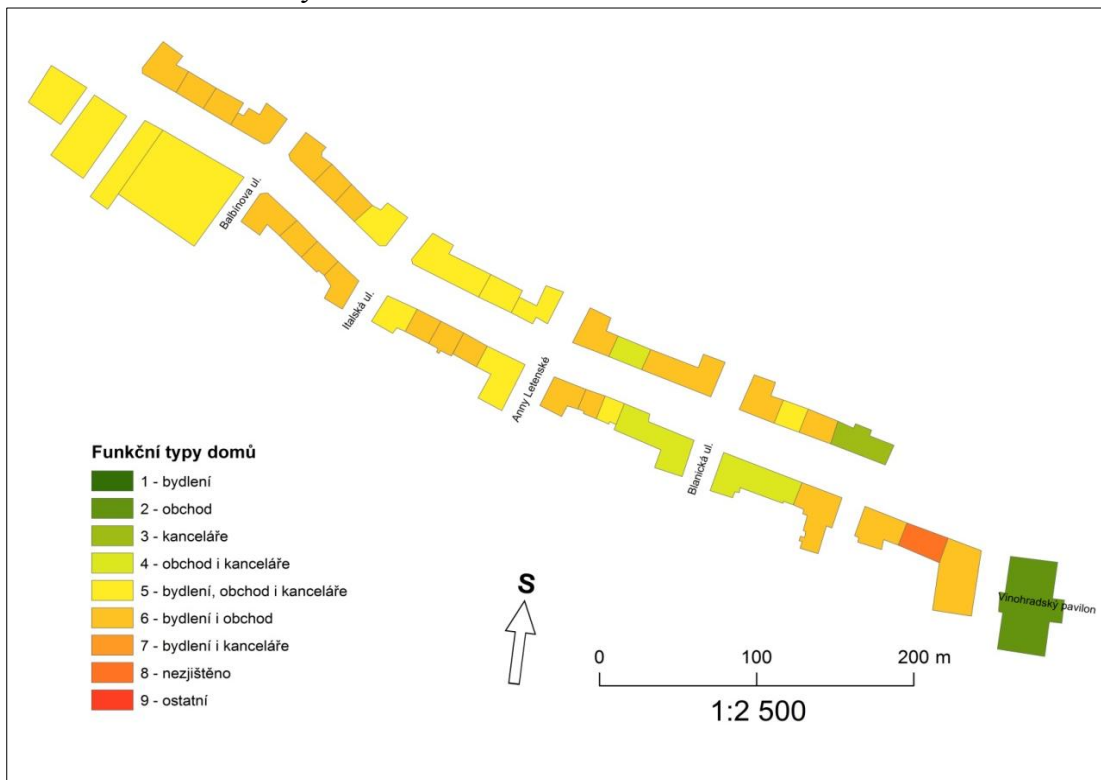
V následující kapitole se zabývám hodnocením proměn vybraných ulic Vinohradská, Bělehradská, Londýnská a Podskalská. U jednotlivých ulic zachycuji nejprve proměnu funkce domů, dále strukturu maloobchodu a služeb a hodnotím jejich úroveň. Dále se zabývám vnímáním proměn obchodů a služeb obyvateli každé ulice.

4.3.1 Vinohradská ulice

Vinohradská ulice v Praze byla již před rokem 1989 považována za významnou obchodní ulici. I v současnosti je její obchodní význam především pro Prahu 2 a její širší okolí nezanedbatelný, a to hlavně část ulice směřující od stanice metra Muzeum k Vinohradskému pavilonu. Tato část Vinohradské ulice tak přímo navazuje na městské centrum Prahy, což ovlivňuje i funkční využití jednotlivých domů. Domy Vinohradské ulice byly postaveny na konci 19. století a počátku 20. století v rámci urbanistického rozvoje a byly určeny hlavně k bydlení. Bydlení v těchto domech bylo považováno za honosnější, jelikož i byty a také samotná ulice byly rozlohou velké a moderní. V současnosti jsou rozsáhlé prostory těchto domů využity různorodě, hlavně pro bydlení, obchod a jiné funkce. Ve zkoumané části ulice sídlí také různé organizace, např. Český rozhlas, CzechTourism, Centrum pro regionální rozvoj a finanční úřad pro Prahu 2.

Funkce jednotlivých domů ulice ukazuje obrázek 3. V ulici Vinohradská jsou v současnosti nejvíce zastoupeny domy využívané zároveň pro bydlení a obchod. Obchody se nacházejí hlavně v parterech domů směrem do ulice, funkce bydlení pak náleží nadzemním podlažím. Většina prostorů pro obchody v těchto domech vzniklo podle mého názoru již v pre-socialistickém období a stejně byly domy využívány za socialismu. Domnívám se ale, že obchodní využití těchto domů před rokem 1989 dosahovalo daleko menší míry. Domy funkčního typu pro bydlení, obchod i kanceláře jsou druhým nejčastějším typem domů v ulici Vinohradská. Svým zastoupením se tyto domy podílejí téměř třetinou na celkovém počtu domů (tabulka 6). Dominantní funkci ve většině těchto domů však tvoří kanceláře, a to hlavně již zmíněných organizací, menších firem nebo pojišťoven. V jejich parteru se nachází také drobné obchody. Velmi výjimečně jsou v této části ulice zastoupeny monofunkční

Obrázek 3: Funkční využití domovního fondu v ulici Vinohradská v roce 2013

Zdroj: terénní šetření

Tabulka 6: Četnost a podíl funkčních typů domů v ulici Vinohradská v roce 2013

Funkční typ domu	Počet domů	Podíl domů v %
Bydlení	0	0
Obchod	1	2,4
Kanceláře	1	2,4
Obchod i kanceláře	3	7,3
Bydlení, obchod i kanceláře	12	29,3
Bydlení i obchod	23	56,9
Bydlení i kanceláře	0	0
Nezjištěno	1	2,4
Ostatní	0	0

Zdroj: terénní šetření, vlastní zpracování

domy pouze s obchody a kanceláři. Samostatné obchodní využití má pouze Vinohradský pavilon, který nyní slouží jako zrekonstruovaná nákupní galerie s velkoplošnou prodejnou. Pavilon byl již od počátku 20. století využíván jako tržnice. Budovy s jednou funkcí se koncentrují v okrajové části zkoumané ulice. Ostatní funkční typy domů jsou rozloženy relativně rovnoměrně (obrázek 3). Domy sloužící pouze bydlení v ulici zcela chybí.

Musil (1967) a Sýkora (2001b) potvrzují, že najít ve městech nebo jeho částech pouze jednu funkci je velice obtížné, uvnitř současných měst se nacházejí polyfunkční území, která spojují především bydlení a služby. Je vidět, že v ulici Vinohradská převažuje polyfunkční typ domů (obrázek 3, tabulka 6). Jednotlivé městské funkce se v těchto domech spojují a utvářejí tak typický městský prostor. Je zcela zřejmé, že během transformačního období domy získaly více obchodního a kancelářského využití, čemuž přispěla výhodná poloha Vinohradské ulice pro podnikání. Je patrné, že hlavní charakter ulice utváří převážně obchodní využití v kombinaci s bydlením, které je však přímo ve zkoumané části ulice na první pohled méně patrné.

Ve Vinohradské ulici došlo také k proměně složení obyvatel. Skladba rezidentů se v ulici a jejím okolí proměnila v souvislosti s restitucemi, rekonstrukcí některých domů na luxusnější byty a s ukončením regulovaných nájmu. Sýkora (1996) uvádí, že stávající domovní fond se stal ekonomicky výnosným pro bydlení, kdy byly často atraktivní a opravené byty nabízeny k pronájmu jako apartmány v žádané části města poblíž centra. Regulované nájemné se v některých domech dodržovalo až do roku 2012, a díky postupnému zrušení regulace cen nájmu zde bydlí ještě mnoho starších lidí s nižšími příjmy. Postupně je ale nahrazují vyšší příjmové skupiny obyvatel, často cizinci.

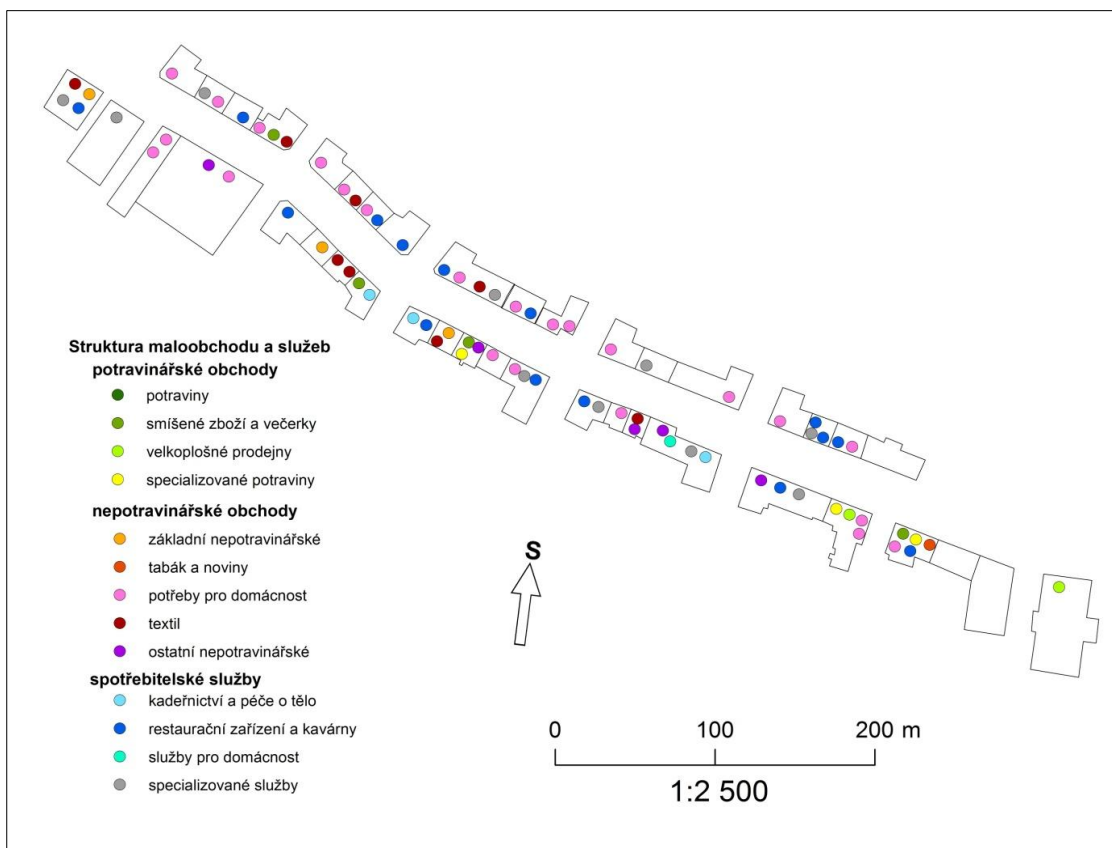
Význam Vinohradské jako obchodní ulice byl patrný i za socialismu, jelikož navazovala na městské centrum a tak i její obchody a služby pravděpodobně obsluhovaly širší okolí. Předpokládám, že před rokem 1989 v ulici Vinohradská byly rovnoměrně zastoupeny potravinářské i nepotravinářské obchody, nabízející běžný i specializovaný sortiment jako v centru socialistického města, podobně jako je uváděno v literatuře u jiných měst (Sailer-Fliege 1999; Szczyrba 2005; Bednář 2008). Významné obchodní využití Vinohradské ulice v socialistickém období do jisté míry předurčilo její funkci v současnosti. Do složení obchodů a služeb ulice se v

současnosti také promítla návaznost na městské centrum, ekonomická transformace a internacionalizace.

Podle Nagy (2001) měla na sortimentní strukturu obchodů a služeb ve městech vliv internacionalizace a nabídka nového zboží, ale také vzrůstající globální charakter zboží a spotřební chování zákazníků. Z centrálních částí hlavních měst post-socialistických zemí částečně mizejí obchody a služby zaměřené na každodenní potřeby a jsou nahrazovány specializovanými a luxusními provozovny (Musil 1993; Simpson 1999; Sýkora 2001; Temelová, Dvořáková 2012). O zvýšení obchodního významu ulice pro širší okolí svědčí na první pohled vyšší zastoupení nepotravinářských obchodů a služeb a téměř zanedbatelný podíl běžných a potravinářských obchodů (obrázek 4). Je vidět, že v ulici zcela chybí běžné prodejny potravin, jejichž úlohu v současnosti mají vietnamské večerky a dvě velkoplošné prodejny. Specializovaný potravinářský sortiment nabídnou obyvatelům a uživatelům ulice pouze vietnamské prodejny ovoce a zeleniny a obchod se sýry. Širší výběr všech druhů potravin tak zákazníkům nabídne jen supermarket Albert, který je součástí nákupní galerie Vinohradského pavilonu. Velmi nízký podíl na celkové struktuře sortimentních kategorií provozoven mají také základní nepotravinářské obchody jako drogerie a lékárna, které patří zahraničním řetězcům. S patrně omezenou nabídkou sortimentu každodenní potřeby se mohou v ulici Vinohradská potýkat hlavně starší obyvatelé, pro které je blízkost základních obchodů důležitým kritériem spokojenosti. Podle Temelové, Dvořákové (2012) mohou pociťovat dopad proměn obchodů a služeb v post-socialistických městech hlavně původní rezidenti s nízkými příjmy, a to především senioři. Hlavním důvodem zanedbatelného počtu potravinářských a běžných prodejen je patrně neschopnost těchto provozoven platit vyšší nájemné a investovat do moderního provozu nebo nabídky zboží, které zákazníci požadují. Potravinářské a běžné prodejny v ulici Vinohradská postupně nahrazují specializované a luxusní nepotravinářské provozovny. Prestiž pro obchodní využití, dobrá dostupnost i očekávané větší výnosy z prodeje přilákaly na Vinohradskou ulici řadu specializovaných obchodů a služeb, které byly schopny zaplatit zvyšující se nájmy. Jak je vidět z obrázku 4, jedná se hlavně o prodejny s vybavením pro domácnost, specializované služby a restaurace. Za zvláštnost ulice považují hlavně koncentraci prodejen pro domácnost podobného typu, a to hlavně s luxusním designovým a interiérovým zbožím. Umístění prodejen stejného typu ve vzájemné blízkosti je

voleno patrně s cílem oslovit zákazníky diferencovanou nabídkou a dosáhnout tak vyšších zisků. Soustředění luxusních obchodů pro domácnost utváří ve zkoumané části Vinohradské současnou nákupní atmosféru. Zákazníky těchto obchodů jsou jistě lidé s vyššími příjmy, kteří pocházejí z celé Prahy a preferují zahraniční značky tohoto zboží. Díky těmto obchodům tak získává ulice význam pro Prahu, ale také její široké okolí. Ukázalo se, že další početnou kategorií provozoven v ulici jsou specializované služby, a to hlavně pobočky bank a pojišťoven (obrázek 4). Významnou nabídku služeb pro širší okolí tvoří i restaurace a kavárny. Lze se domnívat, že se tyto služby zaměřují na zákazníky již zmíněných specializovaných nepotravinářských obchodů, zaměstnance a obyvatele ulice a okolí s vyššími příjmy. Na základě sortimentního zařazení většiny provozoven usuzují, že jejich primární zaměření je na gentrifiery z Vinohrad, hlavně těch s vyššími příjmy. Hlavně prodejny s bytovým designem, kterých je v ulici Vinohradská nejvíce, považují Bridge, Dowling (2001) za typický obchod gentrifikujičích se lokalit. Také internacionalizace, ovlivňující složení všech obchodů a služeb ve Vinohradské ulici, se v současnosti projevuje velmi výrazně, jelikož převážnou část provozoven vlastní zahraniční majitelé a zboží poptávají z určité části i cizinci.

Obrázek 4: Struktura maloobchodu a služeb v ulici Vinohradská v roce 2013

Zdroj: terénní šetření

Struktura obchodů a služeb měnicích se vnitřních měst se velice diverzifikovala a v oblasti spotřeby se v současných městech odrážejí rozličné spotřební a kulturní preference různých sociálních skupin obyvatel (Nagy 2001; Spilková 2012). Také v ulici Vinohradská se patrně v souvislosti s ekonomickou a společenskou transformací projeví rozdíly ve spotřebitelských preferencích, a to hlavně v úrovni vnějšího vzhledu jednotlivých provozoven. Tabulka 7 ukazuje, že největší rozdíly v úrovni vzhledu jsou mezi potravinářskými prodejny a ostatními provozovnami. Potravinářské obchody se oproti ostatním provozovnám vyznačují především neupraveným vzhledem venkovní části obchodu, ale i zanedbanějším a starším interiérem (obrázek 5). Je tak jasně patrný kontrast mezi několika potravinářskými prodejny a nepotravinářskými obchody, ve většině případů velmi upravenými. Nízkou fyzickou úroveň obchodů s potravinami zapříčiňuje nejspíše jejich nevýznamná úloha v ulici, ale také nižší cenová úroveň a hlavně přístup majitelů k prodeji. Upraveným vnějším vzhledem se naopak vyznačuje Albert a specializovaná prodejna se sýry, a to především díky zrekonstruovaným prostorům a internetové prezentaci.

Obrázek 5: Rozdílná úroveň potravinářské a nepotravinářské prodejny v ulici Vinohradská v roce 2013

Foto: autorka

Je potvrzeno, že mnohé obchody a služby se v gentrifikujících částech města vyznačují například svými netradičními názvy, upraveným vnějším vzhledem a také příjemným interiérem (Bridge, Dowling 2001). Z tabulky 7 vyplývá, že u nepotravinářského sortimentu výrazně převažují provozovny vysoké a střední úrovně vzhledu. Až luxusními a velmi upravenými detaily se vyznačují především prodejny

s bytovým a designovým vybavením. Prodejny střední úrovně jsou zastoupeny hlavně u základního a ostatního nepotravinářského sortimentu. Podrobnější rozdělení sortimentních kategorií na základě úrovně obsahuje příloha 2. Rozdíl mezi střední a vysokou úrovní obchodu, hlavně ve vnější prezentaci obchodu, není zas tak výrazný. Jednotlivé prodejny se spíš často odlišují pouze svým názvem, interiérem a nabízenou kvalitou zboží. Z obrázku 6 je vidět, že úroveň vnějšího vzhledu se mezi zmíněnými prodejny na první pohled liší nepatrně. Prodejny s vyšší úrovní cílí hlavně na zákazníky zakládající si na značce a formě prezentace, hlavně na bohaté zákazníky ze širokého okolí. Nepotravinářské prodejny tak svou úrovní spoluvytvářejí celkový dojem Vinohradské jako významné obchodní ulice pro Prahu a její širší zázemí. Podobnou úrovní se ve Vinohradské ulici vyznačují i spotřebitelské služby. Vysokou úroveň mají převážně banky a pojišťovny. Vyrovnaný počet provozoven všech úrovní nabízejí pouze restaurační zařízení (příloha 2).

Tabulka 7: Počet provozoven v sortimentních kategoriích na základně dosažené úrovně v ulici Vinohradská v roce 2013

Sortimentní kategorie	Úroveň vzhledu provozovny		
	Nízká	Střední	Vysoká
Potravinářské obchody	7	0	2
Nepotravinářské obchody	3	14	23
Spotřebitelské služby	6	8	15
Celkem	16	22	40

Zdroj: terénní šetření, vlastní zpracování Pozn.: průměrná hodnota úrovně každé provozovny byla zařazena k odpovídajícímu intervalu výsledné úrovně (nízká 1,00 – 1,75; střední 1,76 – 2,25; vysoká 2,26 – 3,00). K hodnocení byla využita třístupňová škála hodnocení, kdy každému dílčímu znaku byla přiřazována hodnota úrovně vnějšího vzhledu 1 - nízká, 2 - střední nebo 3 - vysoká. (viz kapitola Metodika práce a zdroje dat)

Obrázek 6: Vnější prezentace nepotravinářských prodejen s textilem střední a vysoké úrovně v ulici Vinohradská v roce 2013

Foto: autorka

Za hlavní proměny funkčního využití ulice Vinohradská v současnosti lze považovat zvýšení obchodního významu, malou privatizaci, měnící se složení obyvatel a uživatelů ulice v souvislosti se specifickou strukturou maloobchodu a služeb. Významně jsou v ulici zastoupeny obchody a služby s nepotravinářským zbožím vysoké úrovně, které se zaměřují na prodej bytového a designového vybavení bohatším obyvatelům a uživatelům. Obchody se základním a potravinářským sortimentem horší úrovně jsou v ulici zastoupeny velmi malým podílem.

Vnímání proměn ulice obyvateli

Zmíněné dynamické proměny ulice Vinohradská a nejbližšího okolí v transformačním období vnímají její stálí obyvatelé. Celkem bylo dotazováno pět respondentů bydlících v ulici nebo v okolí. První okruh otázek se týkal hodnocení celkové proměny v okolí jejich bydliště, kdy obyvatelé byli dotazováni na vnímání fyzické, sociální i funkční proměny. Nejvíce si všímají výrazného posunu právě ve funkčním využití, a to hlavně ve spojitosti s proměnou služeb, nárůstem počtu kanceláří v okolních domech a celkovou proměnou složení obyvatel a uživatelů ulice. Respondenti u otázky týkající se sociálních proměn zmiňovali úbytek bydlení a proměnu složení obyvatel. Podle většiny starousedlíků se postupně odstěhovávají starší lidé a rodiny s dětmi. Více je však podle místních patrný odliv mladších obyvatel, kteří jsou spíše ochotni se stěhovat. Jedna z respondentek dokonce uvedla, že dříve se setkávala s jinými maminkami, které se ale postupně odstěhovaly kvůli

vysokým nájmmům. Za hlavní důvod těchto změn považují dotazovaní prodej domů zahraničním investorům a zvýšení nájmmů. Nejmladší z respondentů za Vinohradskou ulici si myslí, že mladé zahraniční obyvatelé sem také láká hlavně blízkost centra města. Skutečnost, že obyvatelé vnímají hlavně proměnu složení obyvatel si vysvětlují důležitostí sociálních kontaktů pro místní rezidenty a vyšší schopností starousedlíků vnímat tyto vzájemné vztahy.

V dalším okruhu otázek hodnotili obyvatelé proměnu místní struktury maloobchodu a služeb. Dotazovaní obyvatelé ulice Vinohradská a jejího okolí si všímají výrazné proměny složení obchodů a služeb, což dokazuje jejich důležitost v každodenním životě v ulici. Obyvatelé se shodují, že v ulici Vinohradská po roce 1989 postupně zanikaly běžné obchody jako potraviny, prodejna s masem, domácí potřeby nebo železářství. Také velmi intenzivně vnímají vznik nových specializovaných obchodů, a to hlavně s bytovými doplňky, kuchyněmi a nábytkem. Za důvod zmiňovaného zániku běžných prodejen někteří považují neschopnost prodejců se přizpůsobit novým podmínkám a konkurenci. Podrobně popsali proměny především respondenti bydlící v ulici více jak 40 let:

„ Sít' obchodů se dost podstatně změnila [...] tadydle naproti jak je nábytek, tam byla samoobsluha velká teda. A vedle je sklo – tam byly domácí potřeby, naproti tadyhle bejvala ovoce-zelenina, teď jsou tam kuchyně [...] To vůbec nechápeme, co to má za smysl. I teď z pavilonu taky udělali kuchyně, nábytek a jediné co nás drží při životě je ten Albert“ (VI3, 72 let).

„ Tady se stala taková specifická lokalita, která se soustřeďuje na vybavení interiéru a začalo to kuchyněmi [...] To vopravdu pozoruju, že se tam ten počet těchto obchodů hromadí, je jich čím dál víc a myslím, že je to hodně patrný v takových posledních pěti letech“ (VI2, 48 let)

Velmi citlivě vnímají dotazovaní i proměnu potravinářských prodejen. Především zánik běžných potravin a jejich nahrazení večerkami a supermarketem si všichni vybavili velice dobře. Tento charakter proměny se ukázal v předchozí empirické analýze současného složení maloobchodu a služeb. Hlavně dlouhodobí rezidenti si vybavují přítomnost běžných a specializovaných potravin ještě krátce po roce 1989 a jejich postupný zánik:

„ Pak bych řekla, že v té době, co tam bydlím, tak postupně mizely takový ty klasický obchůdky jako řeznictví, potraviny a podobně. A objevovaly se vietnamský večerky [...] Z potravin v podstatě tam už normální obchod není, kromě tržnice, kde teda dole je nějaký Albert a všechno ostatní jsou obchůdky vietnamský [...] a potom spíš všechno ostatní je to jako takový to designový prostě zboží“ (VI5, 48 let).

Současné potravinářské obchody využívají podle místních obyvatel spíše starší lidé a zaměstnanci z okolí, a to patrně z důvodu blízkosti. Nepotravinářské prodejny jsou podle nich určeny spíše bohatším obyvatelům ulice a okolí, a to hlavně cizincům. Většina dotazovaných obyvatel se domnívá, že za specifickým zbožím dojíždějí do Vinohradské ulice i lidé z okolí Prahy. I místní lidé si tak uvědomují obchodní význam ulice pro zákazníky z širšího zázemí. Podle svých slov si ale běžní obyvatelé nákup v těchto obchodech nemohou z finančních důvodů dovolit, jelikož cena je pro ně příliš vysoká a do výloh obchodů tak jen nahlíží.

Musil (1993) považuje proměnu struktury obchodů a služeb směrem k specializovaným a luxusním prodejnám za negativní důsledek pro obyvatele post-socialistických měst. Celkovou spokojenost se současnými obchody a službami v ulici Vinohradská hodnotí respondenti převážně negativně, což si vysvětlují zvyšujícím se významem obchodů v ulici pro specifickou klientelu. Díky koncentraci jednoho druhu obchodů v ulici se totiž snižuje obslužnost pro místní obyvatele, kteří narážejí na nedostupnost většiny každodenních potřeb. Transformace maloobchodu a služeb v ulici Vinohradská jim tedy přináší jisté problémy s jejich dostupností. Názory dotazovaných mohla ovlivnit také velká dynamika proměn v ulici Vinohradská daná blízkostí městského centra.

Respondenti přiznávají, že v ulici využívají potravinářských večerek a supermarketu Albert převážně k občasnému nákupu. Vietnamské večerky navštěvují všichni dotazovaní obyvatelé. Obyvatelé nemají vyloženě kritický postoj k těmto prodejnám. Jsou spokojeni hlavně s přístupem vietnamských obchodníků k práci a zákazníkům, avšak některým vadí úroveň jejich prodeje a nízká kvalita zboží. O nízké úrovni potravinářských prodejen svědčí i výsledky terénního šetření. Podobně je tomu tak i u supermarketu Albert, který sice respondenti využívají, ale kritizují omezenou nabídku a kvalitu zboží. Především pracující se zmiňují o tom, že nakupují cestou z práce v jiných částech okolí bydliště a využívají menších krámků. Nakupování potravin ve velkých obchodních centrech a řetězcích oslovení obyvatelé

využívají pouze občas. Dotazovaní senioři je vůbec nevyužívají kvůli horší dostupnosti. Pro dotazované obyvatele této vnitroměstské části zůstávají stále důležitějším zdrojem každodenních nákupů menší obchody, než obchodní centra. Většina malých potravinářských obchodů je jim ale v místě bydliště nedostupná. Respondenti by tak v ulici uvítali i běžné obchody jako například pekařství, železářství, obyčejnou drogerii a papírnictví. V současnosti za těmito obchody spíše docházejí do blízkého okolí.

Dotazovaní lidé z ulice Vinohradská a jejího okolí občas využívají i provozovny změřené na nový životní styl, a to především restaurace a kadeřnictví. Rychlé občerstvení, pizzerii nebo vietnamskou restauraci navštěvují všechny skupiny dotazovaných. Nepotravinářské prodejny zaměřené na design, nábytek a kuchyně nevyužívají vůbec, a proto jim tyto prodejny přímo nevadí. K prodejnám luxusního designového vybavení se vyskytl ale i jeden mírně vyhraněný postoj:

„ Nejrada bych neviděla ty kuchyně! Nebo prodejny aut! Jako nevím, na co je v centru prodejna aut, to tam jako podle mě nepatří. Aaa ty luxusní obchody, designový. Ale jako ať tam třeba jsou, ale ať je to vyvážený i obchodama, který člověk prostě denně potřebuje! (VI5, 48 let)

V ulici Vinohradská se tak prokazuje rozdíl mezi dostupností běžného zboží denní potřeby ovlivňující rezidenční spokojenost a specializovaného zboží zaměřeného na specifický životní styl v současných městech. Většinu prodejen zaměřených na gentrifiery v ulici Vinohradská dotazovaní rezidenti nevyužívají a vnímají spíše problémy s dostupností jiných běžných služeb. Toto zjištění je v rozporu s tvrzením o výhodnosti služeb zaměřených na gentrifiery pro stále obyvatele, jak uvedla například Verwaaijen (2013). Obyvatelé ale nevidí důvod zániku běžných prodejen kvůli specializovaným prodejnám pro gentrifiery, ale spíše v cenách nájmu a konkurenci jiných prodejen. I přes určitou nespokojenost s obchody a službami v současnosti, dotazovaní obyvatelé oproti socialistickému období zaznamenávají velké zlepšení v obslužnosti a nabídce zboží. Převážně podle starších se současná dobrá dostupnost všech služeb vůbec nedá srovnávat se situací před rokem 1989, kdy v obchodech ve Vinohradské ulici často chyběl kvalitní sortiment a hlavně obsluha.

„ To je úplně něco jiného, protože tenkrát sice bylo pár samoobsluh, kde to nějak šlo, ale v takovech těch malejch, to nebylo nic moc [...] cena sice byla

všude stejná, ale spíš ty prodavači byly protivný [...] teďko je všeho dost a ten výběr je.“ (VI4, 70 let).

V závěrečné části rozhovoru respondenti hodnotili negativní dopad transformace maloobchodu a služeb na lokalitu. V ulici Vinohradská má podle místních transformace maloobchodu a služeb vliv na starší obyvatele, kteří mohou pociťovat změnu negativně hlavně kvůli horší dostupnosti běžných prodejen. Obyvatelé nejčastěji zmiňovali, že problémy v ulici mohou způsobovat herny, bary a restaurace, a to především hlukem a výskytem podnapilých osob ve večerních hodinách.

„ To si myslím, že herny by měly zmizet. Mě to přijde, že tam v okolí to dělá neplechu. Ale bar může být i příjemný místo, ale pak jsou pajzly, kde se shrocejou divný individua. Tak to mi vadí.“ (VI1, 24 let).

Uvádějí, že herny jako takové by neměli vůbec v ulicích být, jelikož jim přijdou zbytečné a na jejich místě by raději viděli nějaký běžný obchod. Vyhraněný názor všech dotazovaných na herny může být spojen s negativním postojem vzdělanější společnosti k těmto provozovnám. Obyvatelé však dosud nezaznamenali nějaký konflikt mezi bydlíci a obchody. Kdyby konflikt vznikl, měl by to nejprve podle respondentů řešit majitel, po opakovaných konfliktních situacích by se měli lidé obrátit na úřad městské části.

4.3.2 Bělehradská ulice

Bělehradská ulice je hodnocena na základě srovnání třech časových období. V současnosti je ulice, to hlavně její horní část směřující k Tylovu náměstí, velmi využívaná pro obchod a služby. V ulici je vedle obchodní funkce velmi patrné i rezidenční využití. Obytná funkce domů v ulici Bělehradská v pre-socialistickém a socialistickém období převažovala. Vyšší hierarchické postavení, a tak větší obchodní význam pro rezidenty a uživatele z ulice a okolí získaly jednotlivé domy až po roce 1989. Obchodní využití domů je také spojeno s blízkostí významných dopravních stanic, hlavně metra a tramvají. Ulice Bělehradská je také dobře dostupná pro obyvatele z blízkého okolí, zaměstnance nedalekých institucí a jiné uživatele.

Funkční využití domů v Bělehradské ulici se v průběhu sledovaného období proměňovalo. Rozložení funkčních typů domů v ulici pro vybrané roky znázorňuje obrázek 7. V současnosti nalezneme na okraji bloků domů hlavně kanceláře a obchody, jinak se prostorové rozložení funkčních typů domů měnilo jen v malé míře. Změnil se hlavně podíl typů domů na jejich celkovém počtu, což zachycuje tabulka 8. Je vidět, že v průběhu celého sledovaného období 1995 – 2013 měla ulice převážně obchodní a obytné využití. Ve všech zkoumaných letech převažovaly polyfunkční typy domů kombinující právě obchod a bydlení. Domy pouze s jednou funkcí nemají ve zkoumané části ulice žádné zastoupení, což svědčí o rozmanitosti prostředí domovního fondu Bělehradské ulice a jejím městském charakteru.

Na základě obchodního využití v roce 1995 usuzuji, že podobné využití měla ulice i před rokem 1989. Zastoupení počtu jednotlivých funkčních typů domů je u roku 1995 zkruseno velkým počtem nezjištěné funkce domů. Předpokládám, že u nezjištěných domů převažovala funkce obytná a obchodní. Největší nárůst obchodní funkce domů v ulici Bělehradská můžeme pozorovat mezi lety 1995 – 2000, kdy se rozšířilo soukromé podnikání. Počet domů využitých pro obchod a bydlení v ulici Bělehradská pak dosáhl nadpolovičního podílu na všech domech (tabulka 8). V souvislosti s původním obchodním využitím ulice zde bylo již od počátku 90. let 20. století velmi snadné provozovat malý obchod. Z tabulky 8 je vidět, že se v tomto období v domech rozšířily také kanceláře, a to v návaznosti na obchod a bydlení. Z bytů se v těchto domech staly kanceláře, jelikož jejich pronájem byl výnosnější, ale také se projevil nedostatek kvalitnějších kancelářských prostor poblíž center.

Obrázek 7: Funkční využití domovního fondu v ulici Bělehradská v letech 1995, 2000 a 2013

Zdroj: Sýkora (1995, 2000), terénní šetření

Tabulka 8: Podíl funkčních typů domů v ulici Bělehradská v letech 1995, 2000 a 2013

Funkční typ domu	Podíl domů v % v roce 1995	Podíl domů v % v roce 2000	Podíl domů v % v roce 2013
Bydlení	0	3	0
Obchod	0	0	0
Kanceláře	0	9	0
Obchod i kanceláře	9	0	24,2
Bydlení, obchod i kanceláře	3	21,2	18,2
Bydlení i obchod	42,4	51,5	54,6
Bydlení i kanceláře	3	3	0
Nezjištěno	42,4	12,1	3
Ostatní	0	0	0

Zdroj: Sýkora (1995, 2000), terénní šetření, vlastní zpracování

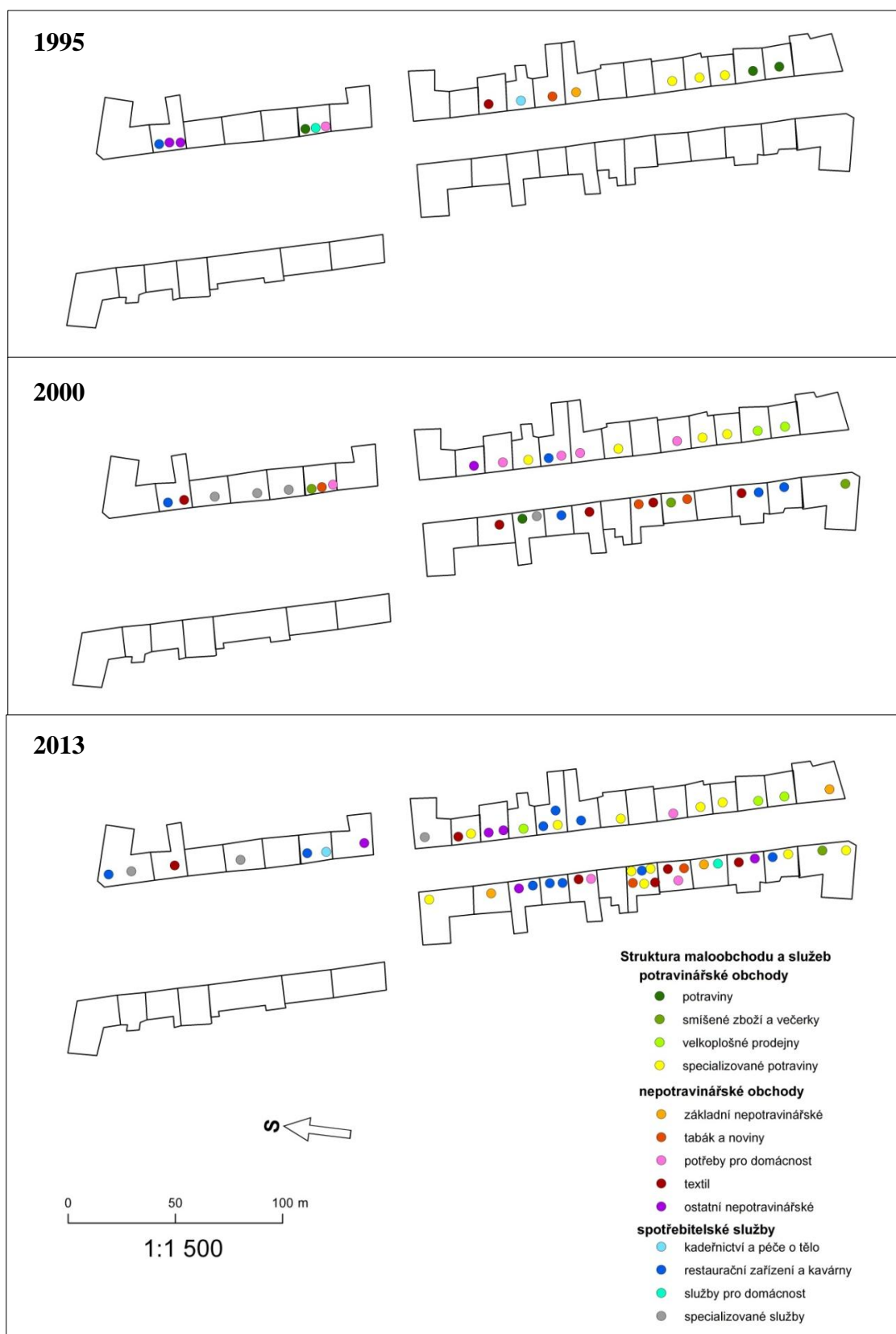
Podle Sýkory (2001a) kancelářské využití vzrostlo v domech Prahy 2 právě v 90. letech, kdy firmy využívaly dostupný a atraktivní domovní fond v blízkosti centra města. V ulici Bělehradská tak byl v 90. letech 20. století jasně patrný nárůst všech komerčních funkcí v atraktivním domovním fondu.

Nárůst počtu domů s obchodní funkcí se po roce 2000 zmírnil. Posilování významu obchodní funkce v tomto období spočívalo spíše ve vzniku nových provozoven v domech, které byly již dříve pro obchod využity. Znatelně se ale proměnilo rozložení funkcí v jednotlivých domech, což prokazují podíly funkčních typů domů (tabulka 8). V současnosti se do několika domů se všemi funkcemi vrací bydlení, a to místo kanceláří vzniklých v 90. letech. Příčinou částečného obnovení obytné funkce v některých domech je hlavně odchod některých firem, ale také poptávka po bydlení. Ve zkoumané části ulice poptávají byty lidé všech skupin. Stále ale v ulici, hlavně v její dolní části, převažují původní, dnes už starší obyvatelé. I přes to, že se po roce 2000 místo kanceláří do některých domů vrátilo bydlení, kanceláří ve zkoumané části ulice Bělehradská nebylo (tabulka 8). V tomto období je ale vidět jasná koncentrace kanceláří do samostatných domů společně s obchody (obrázek 7). Tuto změnu považuji za projev internacionalizace firem, kdy se majitelé domů zaměřili na pronájem domů zahraničním pobočkám firem, které vyžadovaly prostředí určené přímo pro kanceláře. Časté je v ulici Bělehradská

propojení kanceláří a pobočky firmy nabízející služby, např. v bankovníctví. Je vidět, že podíl komerčních funkcí Bělehradské ulice výrazně neomezila výstavba velkých nákupních center a kancelářských areálů. V období internacionalizace v Bělehradské ulici tak nelze hovořit o zcela zásadním vlivu výstavby velkoplošných komerčních center na zastoupení obchodní funkce ve městech. V domech Bělehradské ulice je v současnosti jasně viditelná komercializace, která ve vnitřním městě Prahy přispěla k revitalizaci prostředí. Nárůst obchodů, koncentrace kanceláří a stabilizace bydlení v celém zkoumaném období přispěly k rekonstrukci většiny domů. Nárůst podílu komerčních funkcí přispěl k obnově fyzického vzhledu a stavu domů.

Zvyšující se význam obchodní funkce reprezentovala v ulici Bělehradská hlavně proměna sortimentní struktury maloobchodu a služeb. Transformaci ve strukturu maloobchodu a služeb považuje i Spilková (2012) za jednu z nejvýznamnějších změn v českých městech. Za první období rozvoje maloobchodní sítě v post-socialistických městech je považován proces atomizace, který se vyznačuje nárůstem počtu provozoven a rozšíření jejich nabídky (Starzyčná, Steiner 2000; Nagy 2001; Bednář 2002; Szczyrba 2005; Stanilov 2007; Spilková 2012). V první polovině 90. let 20. století v období atomizace se rozšířily hlavně nepotravinářské obchody (Szczyrba 2005). Ulici Bělehradská je možné označit za typický příklad způsobu proměny sortimentního složení obchodů a služeb v Praze 2, jelikož se hlavní rysy proměny shodují se situací v celé Praze 2. Zastoupení provozoven sortimentních kategorií a jejich rozložení v ulici ve třech zkoumaných obdobích v ulici Bělehradská znázorňuje obrázek 8. V roce 1995 je patrný velmi malý počet provozoven, což je ale způsobeno neexistencí dat o obchodech a službách především v domech jedné strany ulice. Domnívám se, že počet provozoven byl v této části ulice v tomto roce vyšší, a to hlavně nepotravinářských obchodů a služeb. Potravinářské prodejny, které jsou znázorněny na obrázku 8, se z velké části zachovaly ze socialistického období a v rámci malé privatizace přešly pod soukromého majitele. Privatizace a možnost soukromého podnikání v obchodě umožnila v první polovině 90. let vzniknout základům sítě obchodů a služeb i v Bělehradské ulici, která se v následujících obdobích rozšiřovala. Právě úspěšné procesy spojené s umožněním vlastnictví obchodů a služeb zapříčinily i atomizaci maloobchodu a služeb v ulici Bělehradská.

Obrázek 8: Struktura maloobchodu a služeb v ulici Bělehradská v letech 1995, 2000 a 2013

Zdroj: Sýkora (1995, 2000), terénní šetření

Internacionalizace maloobchodu a služeb se v transformujících ekonomikách vyznačuje vstupem zahraničních obchodníků na trh, kteří využili poptávku po novém sortimentu a formě prodeje v post-socialistických státech (Szczyrba 2005; Stanilov 2007). Nejvýraznější změna v sortimentním zastoupení, která odpovídá charakteru proměn obchodů a služeb v celé Praze 2, nastala v Bělehradské ulici mezi lety 1995 a 2000. V období 1995 – 2000 se v ulici Bělehradská typicky projevil vstup zahraničních investorů na trh. Kromě toho, že se počet všech provozoven zvýšil, proměnila se vnitřní sortimentní struktura, především se objevily nové druhy sortimentu (obrázek 8). Za zástupce nových provozoven v ulici lze považovat velkoplošné potravinářské prodejny, smíšené zboží, pobočku řetězce drogerie, ale také řadu nových restaurací a hlavně specializovaných služeb, a to pobočky bank a pojišťoven. Za novou sortimentní strukturou v ulici Bělehradská tak patrně stojí internacionalizace a poptávka spotřebitelů po novém sortimentu, podobně jako v celé Praze 2. Vlivem internacionalizace nezankly běžné prodejny malých podnikatelů, jelikož se noví investoři v ulici Bělehradská nemuseli potýkat s nedostatkem komerčních prostor. Nové provozovny tak vznikly v dosud nevyužitých prostorech vhodných pro obchod a služby. Je také patrné, že počet provozoven se nesnižoval ani vlivem výstavby velkých nákupních center, jelikož v okolí ulice Bělehradská žádné obchodní centrum není. Podíl všech sortimentních kategorií domácích i zahraničních majitelů tak v ulici dosáhl vyrovnaného zastoupení.

V centerch měst a jejich blízkosti dochází podle Temelové, Dvořákové (2012), Nagy (2001) a Stanilova (2007) k zániku většiny běžných a potravinářských prodejen, a to vlivem specializovaných prodejen a služeb zahraničních investorů. Podle Stanilova (2007) kvalitativní posun ve vývoji maloobchodu zapříčinila jednak liberalizace ekonomiky států střední a východní Evropy, zvýšení kupní síly obyvatel metropolitních oblastí, ale také stále vyšší nároky spotřebitelů se snahou dosáhnout západních standardů života. V ulici Bělehradská většina sortimentu zůstala v současnosti zachována (obrázek 8). Současným znakem sítě obchodů a služeb ulice Bělehradská je vzájemné střídání obchodů různých sortimentů v jednotlivých domech ulice, vznik nových provozoven, ale také diferenciací úrovně nabízeného sortimentu. Patrný nárůst obchodního významu ulice Bělehradská v roce 2013 si vysvětlují jednak pokračující komercializací, decentralizací, internacionalizací maloobchodu a služeb, ale také diferenciací spotřebních preferencí a míst nakupování obyvatel a uživatelů této ulice. Komercializace a internacionalizace,

kteří považují za hlavní příčinu nárůstu počtu nových obchodních jednotek v ulici Bělehradská, nezpůsobuje zánik především méně výnosných obchodů denní potřeby. Vlivem zahraničních investorů a proměnou nákupního chování společnosti nedošlo v ulici k zániku většiny prodejen s potravinářským a běžným zbožím. Nové provozovny se také převážně stěhují do nevyužitých prostor. Prodejní plocha se zmenšuje, ale naopak nabídka je v ulici rozmanitější. Z obrázku 8 je vidět, že přibylo hlavně specializovaných prodejen s potravinami, základních nepotravinářských řetězců a restaurací. Příčinou rozšíření těchto provozoven v roce 2013 je vedle působení zahraničních majitelů obchodů také přítomnost zahraničních zákazníků, kteří své spotřební chování přenáší na obyvatele a uživatele post-socialistických měst. Patrně se proměnila i struktura zaměstnanců a obyvatel v blízkém okolí ulice, kteří mají jiné spotřební nároky. Nový životní styl, propojený se spotřebními preferencemi odrážející zvyklosti v zahraničních zemích, se projevil i ve složení obchodů a služeb v ulici Bělehradská. Vedle zcela běžných dosavadních obchodů a služeb se v ulici Bělehradská objevily například bioobchod, farmářská prodejna, prodejna s oleji, salón pro psy, sushi restaurace nebo veganská jídelna. Vybavenost se oproti roku 1995 pro obyvatele a uživatele ulice Bělehradská velmi zlepšila. Lidé zde tak mají možnost zvolit mezi nákupy běžného i specializovaného zboží diferencované nabídky, a to ku příkladu mezi smíšeným zbožím, běžnou pekárnou a specializovaným bioobchodem.

Úroveň fyzického vzhledu jednotlivých provozoven v ulici Bělehradská se velmi diverzifikovala. Tabulka 9 dokládá relativně rovnoměrné zastoupení úrovní všech sortimentních kategorií. Společně s transformací maloobchodu a služeb se tak nakupujícím v ulici naskytla možnost volby prodejen různorodé úrovně vnějšího vzhledu. V současnosti převažují provozovny nízké a střední úrovně, což jsou hlavně potravinářské a nepotravinářské obchody (tabulka 9). Sortiment i cena těchto prodejen odpovídají základním potřebám a možnostem běžných nakupujících, pravděpodobně obyvatelům ulice a nejbližšího okolí. Provozovny vyšší úrovně vzhledu pak zastupují hlavně spotřebitelské služby a několik nepotravinářských prodejen.

Mezi potravinářské obchody s nízkou úrovní vnějšího vzhledu se řadí hlavně smíšené zboží, ovoce-zelenina a supermarket, a to hlavně z důvodu zanedbaného vnějšího prostředí prodejny (příloha 2). Příčinou zanedbanosti prodejen je nejspíše neinvestice do oprav a zodpovědnost majitele. Potravinářské obchody střední úrovně,

kteře v ulici převažují, se navenek podstatně liší od těch s nízkou úrovní (obrázek 9). Převážně upravené prodejny najdeme v ulici mezi těmi specializovanými, které poskytují celkově dobrou úroveň všem skupinám nakupujících. Je vidět, že majitelé specializovaných potravin do úrovně svých obchodů investují, a tak přitahují i více zákazníků. Mezi specializovanými potravinami se také objevují obchody zaměřené na nový životní styl, například bioobchod a prodejna s vybranými oleji.

Obrázek 9: Potravinářský obchod nízké a střední úrovně v ulici Bělehradská v roce 2013

Foto: autorka

Tabulka 9: Počet provozoven v sortimentních kategoriích na základně dosažené úrovně v ulici Bělehradská v roce 2013

Sortimentní kategorie	Úroveň vzhledu provozovny		
	Nízká	Střední	Vysoká
Potravinářské obchody	6	8	1
Nepotravinářské obchody	10	4	5
Spotřebitelské služby	4	3	8
Celkem	20	15	14

Zdroj: terénní šetření, vlastní zpracování Pozn.: průměrná hodnota úrovně každé provozovny byla zařazena k odpovídajícímu intervalu výsledné úrovně (nízká 1,00 – 1,75; střední 1,76 – 2,25; vysoká 2,26 – 3,00). K hodnocení byla využita třístupňová škála hodnocení, kdy každému dílčímu znaku byla přiřazována hodnota úrovně vnějšího vzhledu 1 - nízká, 2 - střední nebo 3 - vysoká. (viz kapitola Metodika práce a zdroje dat)

Největší kontrast ve vnějším vzhledu provozoven v ulici Bělehradská nalezneme u nepotravinářských prodejen, kde jasně převažují prodejny nízké úrovně a společně jejich počet dorovnávají obchody střední a vysoké úrovně (tabulka 9). Je tak patrná rozmanitost úrovně, a tak i nabízeného zboží, těchto prodejen pro široké spektrum zákazníků (obrázek 10). Nízkou úroveň nepotravinářských prodejen zastupují obchody s tabákem a alkoholem, levným textilem a různými výprodeji zboží, které svou nabídkou i cenou oslovují spíše nízkopříjmové skupiny obyvatele, a tedy i seniory. Zajímavostí je koncentrace těchto prodejen v jedné části ulice v několika sousedních domech, které pravděpodobně spadají pod stejného majitele. Pro prodejny nízké úrovně je také typické, že se vyskytují v neopravených domech, a to pravděpodobně díky nižšímu nájemnému. V ostatních domech ulice najdeme nepotravinářské prodejny s upraveným vnějším vzhledem i interiérem poskytující lepší kvalitu zboží.

Obrázek 10: Nepotravinářský obchod nízké a střední úrovně v ulici Bělehradská v roce 2013

Foto: autorka

V ulici Bělehradská působí služby dostupně pro všechny zákazníky, a to jak svým sortimentem, tak i cenovou kategorií, která je ve srovnání například s Vinohradskou ulicí nižší. Vysokou úroveň provozoven reprezentují v ulici Bělehradské hlavně restaurace a specializované služby. Díky své vysoké úrovni jsou pravděpodobně zaměřeny na nové obyvatele a uživatele lokality. Využívání těchto provozoven pak závisí spíše než na příjmovém postavení, na spotřebních preferencích zákazníka a jeho přístupu k těmto službám. Jak je vidět z obrázku 11, služby do vysoké úrovně provozoven spadají díky svému upravenému vzhledu a

netradičnímu názvu. V ulici Bělehradská tak na první pohled dotvářejí rozmanité nákupní prostředí.

Obrázek 11: Úroveň vnějšího vzhledu provozoven spotřebitelských služeb v ulici Bělehradská v roce 2013

Foto: autorka

Využití ulice Bělehradská se ve sledovaném období proměňovalo, a to především nárůstem komerčních funkcí, stabilizací bydlení a diverzifikací obchodů a služeb. Počet obchodů a služeb se v ulici zvýšil a v souvislosti s internacionalizací a novým životním stylem se objevily nové sortimentní kategorie provozoven střední úrovně. Úroveň provozoven v ulici Bělehradská je velmi různorodá a poskytuje tak možnost nákupu všem skupinám obyvatel a uživatelů.

Vnímání proměn ulice obyvateli

Změna ve funkčním využití a ve složení obchodů a služeb má vliv hlavně na obyvatele ulice Bělehradská, kterých bylo dotazováno šest. V počátku rozhovoru odpovídali na otázky spojené s celkovým dojmem na proměny v okolí bydliště. V proměňujícím se prostředí ulice obyvatelé všímají velkého zlepšení fyzického prostředí, hned po roce 1989. Veliká část domů byla zrekonstruována, a to díky přechodu do soukromého vlastnictví v 90. letech 20. století. Někteří obyvatelé uvádějí, že se v ulici díky snaze většiny soukromých majitelů hodně zachovalo bydlení. Na základě výpovědí jsou respondenti s místem bydliště velmi spokojeni, pouze starší obyvatelé mají problém s dopravou do centra města kvůli častým přestupům. Senioři mají kvůli své omezené mobilitě problémy s pěší dostupností. S pronájmy bytů se ale proměnilo i složení obyvatel, čehož si dotazovaní začali všimnout přibližně před 10 lety, kdy se v ulici nejspíše uvolnily některé byty po straších

lidech a nevyužívaných kancelářích z 90. let 20. století. Dotazovaní obyvatelé však vnímají sociální proměnu ve svém okolí velice různorodě. Starší si všímají hlavně přílivu sociálně slabších obyvatel, mladší naopak příchodu mladších obyvatel střední třídy zaměřených na alternativní životní styl.

Místní obyvatelé také zachytili základní rysy transformace struktury maloobchodu a služeb v post-socialistickém období. Především si všímají vzniku mnoha nových obchodů, kvalitativním posunu sortimentní nabídky a proměn potravinářských obchodů. Podle respondentů ale dochází ve složení obchodů a služeb k neustálým proměnám, avšak nikdy nezaniká určitý sortiment, který se po čase objeví v jiné prodejně v ulici. Důvodem dynamického střídání provozoven může být podcenění nákladů na provoz a možnosti zisku majitelem obchodu nebo služby v ulici Bělehradská, která láká k založení provozovny svou výhodnou polohou a dostupností. Nárůst a neustálé proměňování obchodů a služeb zachytila jedna z respondentek:

„Obchody hodně přibyly. Ale taky si myslím, že se to tam často mění. Ty obchody některý nevydrží tak dlouho a pořád se obměňují [...] třeba nárůst je taky co, se týče kaváren a restaurací, to si myslím že nárůst tam je, ale myslím si, že některá restaurace vznikne a některá zanikne[...] Nárůst tam ale je no.“ (BE1, 31 let).

Vznik nových provozoven specifického sortimentního zaměření jako bioobchodu, restaurace, kavárny nebo vinárny vnímají v ulici hlavně dotazovaní mladší obyvatelé, kteří mají bližší vztah ke spotřebním trendům současných měst ve spojitosti s novým životním stylem. Oproti tomu dotazovaní senioři vnímají vedle vzniku nových provozoven také zánik běžných obchodů, které dříve využívali. Podle jejich slov se jednalo hlavně o kadeřnictví, mlékárnu, masnu nebo železářství. Někteří ze starších respondentů se obtížněji přizpůsobují změnám, a proto vnímají velice citlivě jejich zánik.

Respondenti ulice Bělehradská a jejího okolí zmiňovali nejčastěji proměnu potravinářských obchodů, což si vysvětlují jejich velkým významem pro jejich každodenní potřebu. Dotazovaní hovořili o nahrazení malých samoobsluh vietnamskými obchůdky, vzniku nových specializovaných potravin a hlavně příchodu menších supermarketů, čímž vystihli jeden z hlavních rysů současné struktury obchodů a služeb nalezený i terénním šetřením. Vznik menších

supermarketů vnímají hlavně starší respondenti, podle kterých počet obchodů s potravinami narostl a rozšířila se nabídka jednotlivých sortimentních skupin. Rozšíření nabídky potravinářských obchodů v ulici Bělehradská si všímá její dlouholetá obyvatelka:

„No tak je tady třeba i bioobchod, pekárna se specializovaným pečivem [...] tady třeba ta prodejna bio, to dovážej někde z venkova [...] je tady třeba jídelna bez masa. Takže pestrost je veliká, pro každého něco. I vietnamci tady jsou se zeleninou a tak.“ (BE5, 70 let).

Podle místních mezi zákazníky obchodů a služeb patří hlavně obyvatelé ulice. Vedle nich je většina obchodů, ale také hlavně restaurací určena pro pracující z blízkého okolí. Část obyvatel zmiňuje, že v obchodech a restauracích jsou zákazníky také cizinci bydlící v okolí ulice, což vysvětluje zvýšení významu ulice pro zahraniční klientelu a přizpůsobení sortimentu jejich kulturním zvyklostem. Obslužný význam ulice Bělehradské je tedy spíše lokálního charakteru pro všechny typy zákazníků. Místní obyvatelé vypovídají, že především pro ně je dostupnost všech služeb v ulici a okolí dobrá. Z rozhovorů vyplynulo, že celkově jsou oslovení obyvatelé Bělehradské ulice se složením obchodů a služeb spokojeni. Převážně díky postupnému rozšíření a vzniku některých druhů provozoven běžné úrovně a sortimentu každodenní potřeby je transformace hodnocena dotazovanými pozitivně. Oslovení obyvatelé také přiznávají, že ve srovnání s rokem 1989 jsou v ulici Bělehradská se strukturou maloobchodu a služeb velmi spokojeni. Ani v ulici Bělehradská tedy není pro místní obyvatele transformace maloobchodu překážkou, avšak do budoucna by rádi uvítali zlepšení kvality nabízeného zboží a úrovně některých provozoven.

Oslovení obyvatelé ulice Bělehradská nejvíce využívají specializované potraviny, supermarket a řetězce se základním nepotravinářským zbožím. Pouze občas využívají ostatních provozoven. Mladší dotazovaní upřednostňují nákup potravin ve specializovaných obchodech, jelikož jim spíše záleží na kvalitě a původu zboží. Starší respondenti naopak často vyhledávají nakupování v supermarketu a večerkách.

„Nejvíce využíváme masnu, řezníka, pak prodejnu farmářskou, pak kavárnu, restauraci [...] vinotéku, ale i kavárnu další co byla blízko. Ale chodili jsme občas i do Z-marketu.“ (BE1, 31 let).

„Tak pro nás je hlavně ta Billa, tam se dá dostat všechno. Mají to dobře udělaný, ale ten rozsah výběru je daný menší velikostí tý prodejny [...] tak využíváme i řezníka a drogerii.“ (BE3, 82 let).

Pro seniory z ulice Bělehradská, kteří poskytli rozhovor, je výhodnější nakupovat v širokosortimentním obchodě, než ve více specializovaných obchodech z důvodu omezenější mobility. V supermarketu tito senioři rádi nakupují i díky nižším cenám. I podle Temelové, Dvořákové, Slezákové (2010) senioři nejčastěji využívají ke svému každodennímu nákupu nové supermarkety a drogerie, které díky různorodé nabídce a nižší ceně vnímají pozitivně. Senioři bydlící v ulici přiznávají, že by využívali i jiné velkoplošné obchody, např. Tesco poblíž centra města. Nedostupnost větších prodejen hromadnou dopravou je nyní pro ně překážkou, a to hlavně z důvodu omezené mobility starých lidí. V tomto ohledu jsou senioři velmi nespokojeni. Respondenti z ulice Bělehradská využívají k nákupům i vietnamských prodejen, a to hlavně ovoce-zeleninu a smíšené zboží. U většiny dotazovaných převažuje pozitivní názor na vietnamské prodejce, především jim vyhovuje ochota a slušnost obchodníků. Někteří dokonce uvádějí, že se s prodejci a s ostatními nakupujícími již znají. Lze tak odhadnout, že nakupování v menších potravinářských obchodech je pro místní příležitost k upevnování a utváření sociálních kontaktů v lokalitě. Ostatní dotazovaní ve vietnamských prodejnách také občas nakoupí. Nevyhovuje jim ale úroveň obchodů a způsob uchovávání zboží.

Nové obchody, restaurace a kavárny přispívají rezidentům k lepším nákupním příležitostem (Zukin 2009). Dotazovaní lidé bydlící v ulici Bělehradská a jejím okolí také využívají zdejší provozovny zaměřené na nový životní styl, a to především restaurace, kavárnu a specializované potraviny. Starší z dotazovaných obyvatel chodí hlavně do kavárny, ale ostatní provozovny příliš nenavštěvují. Mají však k těmto provozovnám pozitivní vztah, jelikož vítají širokou nabídku zboží pro ostatní obyvatele. Dotazovaní lidé rádi využívají i vinotéku, restaurace, kavárnu, farmářský obchod nebo trhy na Tylově náměstí, které je také možno považovat za projev nového životního stylu ve spotřebě. Naopak velkých obchodních center respondenti z ulice Bělehradská příliš nevyužívají, což svědčí především o dostatku všeho potřebného sortimentu v okolí. Díky vyššímu hierarchickému postavení ulice a dostupnosti všech obchodů a služeb v ulici i okolí dotazovaní obyvatelé uvádějí, že žádný sortiment v místě svého bydliště nepostrádají. Z rozhovorů vyplynulo, že při nakupování je stále pro obyvatele Bělehradské důležitá docházková vzdálenost do

obchodu.

Dotazovaní obyvatelé hodnotili také negativní dopad transformace maloobchodu a služeb na lokalitu. Většina dotazovaných je si vědoma negativního vlivu proměny maloobchodu a služeb na nízkopříjmové a starší obyvatele ulice Bělehradská. Někteří respondenti jsou také toho názoru, že celkovou proměnu snad nikdo nevnímá špatně, jelikož vedla k lepší nabídce a dostupnosti všeho sortimentu.

„V žádném případě, nevěřím že někdo takový je. Když jo, tak podle mého názoru buď senilní nebo hloupej a považuju to za nostalgické blábolení. Odmítám to, z hlediska kvality i struktury těch potravin. Naprosto vylučuju ty nesmysly o lepších potravinách.“ (BE2, 53 let)

Za jediný negativní faktor spojený s nárůstem služeb v ulici mohou být podle respondentů považovány herny, bary a někdy i restaurace, jejichž zákazníci ruší noční klid. Z vlastního pohledu vnímají místní herny a bary negativně a považují je za zbytečné. S těmito provozovny si respondenti také často spojují prodej drog na ulici. Za přínosné považují respondenti postupné mizení heren z ulice a přikládají to snaze městské části o jejich regulaci. Konflikt mezi obyvateli a prodejci zaznamenali obyvatelé jen výjimečně a nešlo podle nich o závažnější situaci. Podle jejich názoru by konflikty měli řešit nejprve majitelé, v případě závažnějšího nebo opakovaného problému by se sami dotazovaní obrátili na příslušný úřad městské části.

4.3.3 Londýnská ulice

Londýnská ulice je hodnocena srovnáním tří časových období. Ulice se nachází poblíž ulice Bělehradské i významných dopravních cestám Prahy 2. Zrekonstruované domy v ulici vypovídají o blízkosti významných cest i o atraktivitě této ulice k bydlení. Jako velmi vhodná lokalita pro kvalitní městské bydlení působí Londýnská ulice díky své dostupnosti, přítomnosti zeleně a menší dopravní zátěži. Nižší hierarchické postavení ulice Londýnská, předně málo frekventovaná doprava, tedy ovlivňuje funkční využití ulice. Z hlediska funkčního využití má Londýnská ulice má přední význam právě pro bydlení. Patrná je však také přítomnost kanceláří a obchodů, které slouží svým obyvatelům a uživatelům z širšího okolí.

V průběhu sledovaného období se váha jednotlivých funkcí v ulici Londýnská proměňovala. Dynamické využití domovního fondu ulice Londýnská ve sledovaných obdobích ukazuje obrázek 12 a vzájemné podíly jednotlivých funkcí tabulka 10. Z obrázku 12 je patrné, že prostorové rozložení jednotlivých funkčních typů domů se velice proměňovalo. Ve všech zkoumaných letech převažovala v Londýnské ulici obytná funkce, kterou doplňovaly kanceláře a pouze v menší míře i obchodní funkce.

Z tabulky 10 je vidět, že domy využívané pouze pro bydlení v roce 1995 oproti ostatním funkčním typům domů převažovaly, a to téměř svým 45% zastoupením. Lze usoudit, že bydlení se zachovalo ještě z pre-socialistického období, kdy obytná funkce v ulici nejspíše převažovala ještě větším podílem. Bydlení v ulici Londýnská se postupně začalo proměňovat už k roku 1995, a to také složením obyvatel. Vlivem restitucí a uvolněním tržního prostředí došlo ve většině domů ke zvýšení nájemních cen bytů, což odstěhování mnoha původních obyvatel. Některé byty byly zrekonstruovány a nabízeny bohatším lidem, především cizincům, kteří vyhledávali luxusní bydlení v atraktivních lokalitách poblíž městského centra (Sýkora 2001a). V ulici Londýnská došlo k poměrně rychlému zrekonstruování několika domů, jejichž byty a nově vytvořené komerční prostory se pronajímali příjmově silnějším skupinám obyvatel ze zahraničí, což Sýkora (1996) považuje za počátek gentrifikace v této ulici. Společně s počínající proměnou bydlení se v ulici v roce 1995 objevila řada kanceláří, které byly přestavěny z původních bytů, což dokazuje téměř čtvrtinový podíl domů typu bydlení a kanceláří (tabulka 10).

Obrázek 12: Funkční využití domovního fondu v ulici Londýnská v letech 1995, 2000 a 2013

Zdroj: Sýkora (1995, 2000), terénní šetření, vlastní zpracování

Tabulka 10: Podíl funkčních typů domů v ulici Londýnská v letech 1995, 2000 a 2013

Funkční typ domu	Podíl domů v % v roce 1995	Podíl domů v % v roce 2000	Podíl domů v % v roce 2013
Bydlení	45,1	25,5	31,6
Obchod	2	2	0
Kanceláře	15,7	19,6	10,5
Obchod i kanceláře	0	0	3,5
Bydlení, obchod i kanceláře	0	9,8	3,5
Bydlení i obchod	7,9	3,9	17,5
Bydlení i kanceláře	25,5	39,2	17,5
Nezjištěno	3,9	0	5,3
Ostatní	0	0	10,5

Zdroj: Sýkora (1995, 2000), terénní šetření, vlastní zpracování

Komerční aktivity představovaly v centrálních částech měst ekonomicky výnosnější funkce, které nahrazují především funkci bydlení (Kovács 2000; Temelová, Dvořáková, Slezáková 2010). Obchodní využití v roce 1995 podle tabulky 10 zaujímal pouze 10 % podíl ve všech domech, což dokládá nevýznamné postavení obchodu v ulici Londýnská na počátku transformačního období.

Mezi lety 1995 a 2000 došlo v ulici k výrazné proměně zastoupení jednotlivých funkčních typů domů. Projevila se tak komercializace domovního fondu ulice Londýnská, a to především úbytkem domů s obytnou funkcí a naopak vznikem více kanceláří (obrázek 12). Podíl obchodní funkce v domech zůstal zachován, kdy v domech určených původně pro pouze bydlení a obchod narostl podíl i kancelářského využití (tabulka 10). Z tabulky 10 je také patrné, že se kanceláře objevily i v domech s obytnou funkcí a rozšířil se počet domů se samostatným kancelářským využitím. Příčinou komerčního využití domů po roce 1989 jsou restituční, komercializační a větší poptávka po kancelářích v atraktivních lokalitách poblíž centra Prahy. Komerční prostory se i v tomto období oproti bytům s regulovaným nájemným pronajímaly za daleko vyšší ceny (Sýkora 2001a).

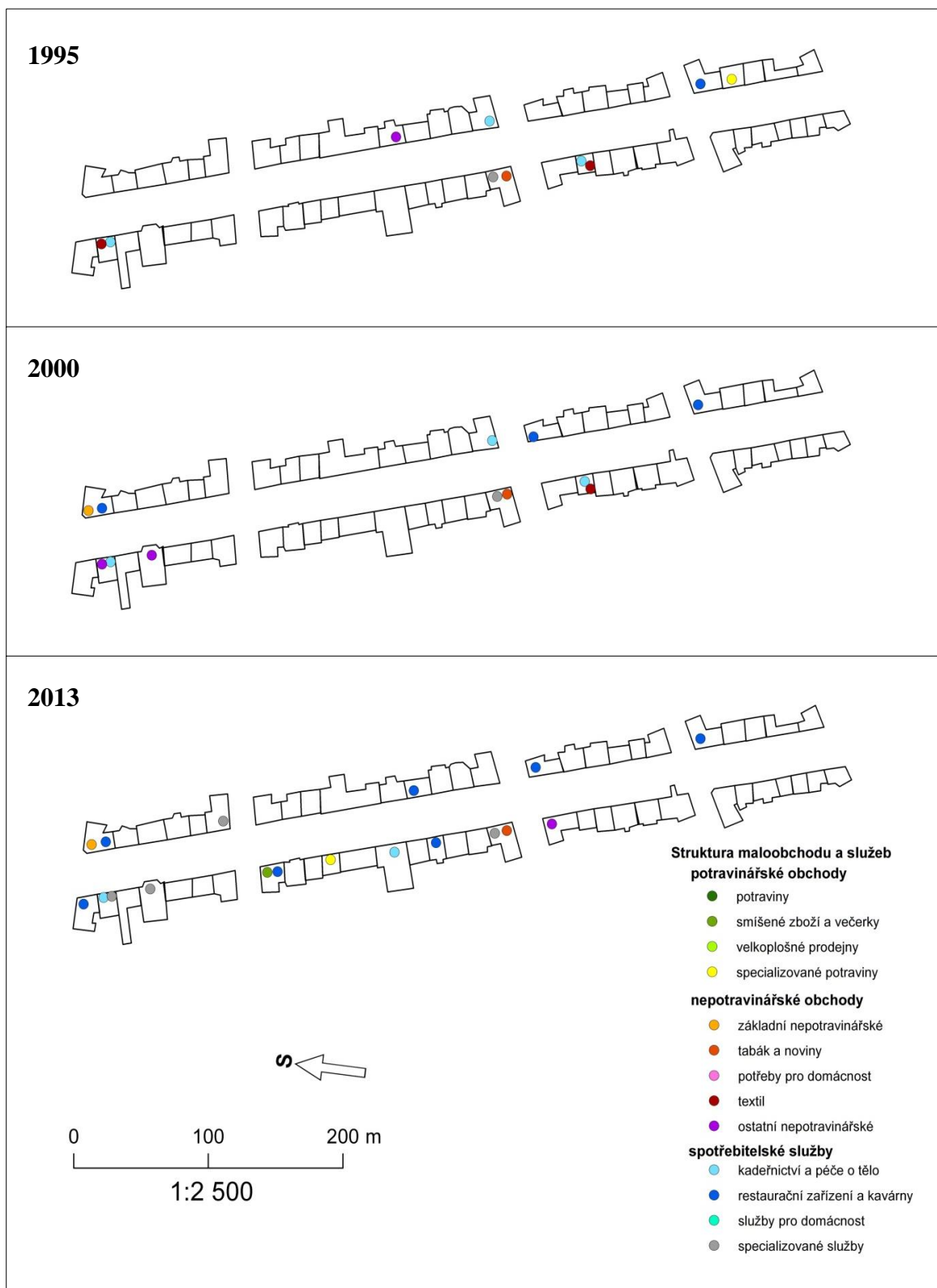
Nové komerční prostory v Praze v současnosti představují kancelářské a obchodní budovy ve vzdálenějších čtvrtích vnitřního města jako v Karlíně, Smíchově a Holešovicích (Temelová, Novák 2007). K roku 2013 se ve funkčním využití domů

v ulici Londýnská setkáváme s úbytkem kanceláří. Část kanceláří převážně zahraničních firem se mezi lety 2000 a 2013 přestěhovala do nových prostor do jiných částí vnitřní Prahy. Vyšší poptávka po bytech v ulici zapříčinila vzrůstající význam bydlení k roku 2013. Domnívám se, že v současnosti poptávají bydlení v Londýnské ulici cizinci, ale i místní vzdělanější obyvatelé preferující život v kvalitním rezidenčním prostředí v blízkosti centra města. S postupným návratem bydlení a se změnou spotřebních preferencí obyvatel a uživatelů ulice Londýnská došlo v jejích domech k nárůstu obchodních aktivit. V současnosti má tak obchodní význam větší část domovního fondu, než tomu bylo v předchozích obdobích. Obytné a komerční prostředí doplňují i ostatní funkce, a to školy, které předchozím výzkumem nebyly zachyceny.

Ulice Londýnská měla před rokem 1989 pro obyvatele a uživatele z okolí téměř zanedbatelný obchodní význam. Hlavním důvodem nižšího významu její obchodní funkce je blízkost hierarchicky výše postavených obchodních ulic, což se projevilo na sortimentní struktuře maloobchodu a služeb ulice Londýnská. Ani ve sledovaném období v ulici nebyla příliš rozmanitá struktura obchodů a služeb (obrázek 13). Ve sledovaném období chyběly v ulici hlavně potravinářské obchody, a naopak převažovaly spotřebitelské služby. Podle obrázku 13 usuzuji, že většina provozoven je ve všech zkoumaných letech stabilní. Pouze v současnosti vzniklo několik nových provozoven. Hlavní příčinou specifického složení a stability obchodů a služeb v prvním období transformace je převažující využití domovního fondu ulice Londýnská pro bydlení a kanceláře hlavně pro nové obyvatele a uživatele. Za další příčinu je také možno označit právě blízkost ulice Bělehradská, která poskytuje svému okolí různorodou vybavenost obchody a službami.

V roce 1995 spotřebitelské služby a nepotravinářské obchody v ulici Londýnská byly hlavním předmětem soukromého podnikání (obrázek 13). Hlavně kadeřnictví a textil, provozovali v ulici Londýnská drobní podnikatelé se zbožím, kterého byl v předchozích obdobích nedostatek, jak uvádí např. Křižan (2009). Pro malé domácí podnikatele bylo finančně i logisticky výhodné založit provozovnu právě v počáteční fázi transformace. V ulici Londýnská považují nárůst provozoven v prvním sledovaném období za atomizaci maloobchodu a služeb v dříve málo využívaných prostorech. Do roku 2000 se struktura obchodů téměř nezměnila. Vzniklo pouze několik restaurací a nepotravinářských obchodů, které využívali zaměstnanci nových firem se sídlem v ulici a okolí.

Obrázek 13: Struktura maloobchodu a služeb v ulici Londýnská v letech 1995, 2000 a 2013

Zdroj: Sýkora (1995, 2000), terénní šetření, vlastní zpracování

Internacionalizace maloobchodu a služeb se v transformujících ekonomikách projevovala již od konce 90. let 20. století (Szczyrba 2005; Stanilov 2007). Internacionalizace a nepatrné rozšíření sortimentní nabídky obchodů a služeb ulice Londýnská se projevila až k roku 2013 (obrázek 13). Restaurace, kavárny a specializované potraviny tvoří specifickou strukturu sortimentu obchodů a služeb, který je typický pro gentrifikovaná místa (Ley 1996; Bridge, Dowling 2001). Důvodem poněkud pozdější internacionalizace ulice je její nevýznamná obchodní funkce v předchozích obdobích, ale také ustálení bydlení a ekonomických aktivit některých ze zahraničních obyvatel. Lze tvrdit, že v souvislosti s návratem bydlení a preferencí nového životního stylu ve spotřebě vzniklo hlavně množství nových spotřebitelských služeb, ale také několik potravinářských prodejen. V ulici Londýnská se tak objevily kavárny, veganská restaurace, kosmetické studio, tiskařské služby nebo bio obchod. Domnívám se, že se tyto provozovny rozšířily právě díky působení nových obyvatel a uživatelů ze zahraničí, jelikož i jejich majitelé v ulici Londýnská jsou cizinci. Přítomnost zmíněných druhů provozoven zde lze považovat i za projev gentrifikace. V ulici Londýnská je v současnosti patrná nabídka velice specifického sortimentu služeb zaměřených na nové obyvatele a uživatele preferující určitý životní styl. Pro každodenní nakupování má Londýnská malý význam a stálí obyvatelé využívají k běžným nákupům hlavně Bělehradskou ulici.

Relativně malé množství provozoven vzniklých v Londýnské ulici během sledovaného období má velmi různorodou úroveň (tabulka 11). Jednotlivé úrovně mají totiž u provozoven velmi srovnatelné zastoupení. Rozdíl se v úrovni nejvíce projevují pouze u spotřebitelských služeb, kde jasně převažují provozovny vyšší úrovně, a to hlavně restaurační zařízení a kosmetické služby (příloha 2). Jedná se o nové provozovny zaměřené na obyvatele a uživatele ulice preferující nový životní styl. V ulici Londýnská tyto služby patrně využívají hlavně mladší, vzdělanější a příjmově silnější obyvatelé, kteří preferují určitou úroveň obchodů a služeb. Z obrázku 14 je patrné, že netradiční a unikátní charakter dodává provozovně i zasazení do zeleně v prostoru před domy, cizojazyčný název a velmi upravený celkový vzhled.

Obrázek 14: Vnější vzhled spotřebitelských služeb vysoké úrovně v ulici Londýnská v roce 2013

Foto: autorka

U potravinářských a nepotravinářských prodejen v ulici Londýnská převažuje nízká a střední úroveň vnějšího vzhledu (tabulka 11). Jelikož tyto prodejny mají v ulici nevýznamné postavení, na první pohled je i jejich úroveň vzhledu mnohem nižší, než u převažujících a pravděpodobně i výnosnějších služeb. Oproti službám vyšší úrovně se vyznačují nevýraznou prezentací vnějšího vzhledu a příliš nezasahují do prostoru před domy (obrázek 15). Podle mého názoru slouží prodejny nižší a střední úrovně k občasnému běžnému nákupu, a to hlavně stálým obyvatelům ulice.

Tabulka 11: Počet provozoven v sortimentních kategoriích na základně dosažené úrovně v ulici Londýnská v roce 2013

Sortimentní kategorie	Úroveň vzhledu provozovny		
	nízká	střední	vysoká
Potravinářské obchody	1	1	0
Nepotravinářské obchody	1	2	0
Spotřebitelské služby	3	3	7
Celkem	5	6	7

Zdroj: terénní šetření, vlastní zpracování Pozn.: průměrná hodnota úrovně každé provozovny byla zařazena k odpovídajícímu intervalu výsledné úrovně (nízká 1,00 – 1,75; střední 1,76 – 2,25; vysoká 2,26 – 3,00). K hodnocení byla využita třístupňová škála hodnocení, kdy každému dílčímu znaku byla přiřazována hodnota úrovně vnějšího vzhledu 1 - nízká, 2 - střední nebo 3 - vysoká. (viz kapitola Metodika práce a zdroje dat)

Obrázek 15: Prodejna nízké a střední úrovně v ulici Londýnská v roce 2013

Foto: autorka

V ulici Londýnská se během sledovaného období dynamicky proměňovalo hlavně funkční využití. V současnosti se do domů ulice vrací bydlení, vedle kterého jsou domy využity také pro kanceláře. Malý obchodní význam ulice se ani v prvních letech transformačního období příliš neměnil. Maloobchod a služby se rozšířily jen nepatrně. Jejich specifickou sortimentní strukturu tvoří restaurace, kavárny a služby zaměřené na zdraví a krásu, které jsou určeny obyvatelům a uživatelům ulice preferující nový životní styl. V současnosti se počet spotřebitelských služeb zvýšil a zlepšila se i jejich úroveň. Běžný potravinářský a nepotravinářský sortiment se podílí na celkové struktuře maloobchodu a služeb zanedbatelně.

Vnímání proměn ulice obyvateli

Většiny zmíněných specifických proměn ve využití ulice během sledovaného období si všímají i její obyvatelé. Rozhovory byly vedeny se třemi obyvateli ulice. V okolí svého bydliště si obyvatelé všímají hlavně fyzické revitalizace. Mnoho domů podle nich bylo i přestavěno, renovována fasáda i prostor před domy, což je spojeno s proměnou funkčního využití. V 90. letech podle obyvatel vznikaly v ulici kanceláře, v současnosti si ale všímají návratu bydlení. Podle jedné z respondentek je důvodem funkční změny rozdíl v poptávce po kancelářích a bytech.

„Já to vím z našeho domu, strašně se to změnilo [...] teď chtěl majitel za kancelář dvanáct tisíc a nemohl to pronajmout. Takže nakonec z ní udělat byt a spíš to pronajal na bydlení. Bych řekla, že teď ty kanceláře tady ubývají a jsou někde na okraji i kvůli tomu parkování [...] a lidi to chtějí spíš na bydlení.“ (LO2, 54 let).

Dotazovaní přiznávají, že se do ulice přistěhovalo několik cizinců, kteří využívají rezidencí určených pro příjmově silnější. Kromě příchodu zahraničních rezidentů si ale dotazovaní výrazné proměny ve složení obyvatel nevšimli. Skladba bydlících v ulici Londýnská se podle nich ustálila a je velmi různorodá, a to hlavně po roce 2000. Vnímání stability složení bydlících v ulici Londýnská dokazuje, že si i během transformačního období udržuje atraktivitu pro bydlení všech skupin obyvatel. Vnímání proměn ve složení obyvatel patrně také ovlivnila kratší průměrná délka bydlení respondentů v ulici, a to 15 let. Celkově se díky zlepšení obytného prostředí a blízkosti k základní vybavenosti cítí všichni dotazovaní v ulici Londýnská spokojeni.

Ve struktuře maloobchodu a služeb ulice Londýnská vnímají dotazovaní obyvatelé za posledních deset let hlavně proměnu potravinářského obchodu, kdy běžnou samoobsluhu nahradili vietnamští prodejci. Také si všímají podstatného nárůstu restaurací a jiných služeb. Jinak o proměně složení sortimentu příliš nehovořili, a jak sami uvedli, proměna je nijak výrazně nezasáhla. Příčinou je nejspíše nízká dynamika proměn ve složení sortimentních kategorií v ulici Londýnská, jak potvrdily výsledky empirického šetření. Vysvětlení vnímání nevýrazných proměn poskytuje i skutečnost, že dotazovaní obyvatelé ulice Londýnská zde bydlí krátce a provozovny dříve moc nevyužívali. Zákazníky obchodů a služeb jsou podle místních hlavně zaměstnanci kanceláří a někteří obyvatelé. Stálí obyvatelé, podle respondentů, využívají především obchodů na Bělehradské ulici, která jim poskytuje rozmanitou nákupní příležitost běžného sortimentu. V rozhovorech dotazovaní obyvatelé ulice Londýnská zmiňovali hlavně neustálou proměnu obchodů a služeb v ulici Bělehradská.

„Takže tady se to moc nemění. Ale co se týče Bělehradský, tam teda my nakupujeme hodně, tam se to pořád mění [...] nějaký obchod je tam půl roku a už tam najednou není. Ale zase je tam hodně obchodů, který tam dřív vůbec nebyly.“ (LO3, 69 let).

I když se převaha počtu spotřebitelských služeb v ulici Londýnská může jevit jako překážka v dostupnosti běžného zboží, oslovení obyvatelé jsou se složením obchodů a služeb spokojeni. V Londýnské ulici dotazovaní obyvatelé obchodů a služeb prakticky nevyužívají, pouze občas zajdou do místní večerky. Nedostupnost rozmanitého sortimentu v ulici ale nevnímají jako znevýhodnění. Ke struktuře

obchodů a služeb v ulici Londýnská nemají vyloženě vyhraněný postoj, jelikož využívají blízkosti Bělehradské ulice, kde mají obyvatelé s nakupováním pozitivní zkušenost. Přiznávají, že jim v okolí bydliště žádný sortiment nechybí, většina dotazovaných by pouze uvítala lepší kvalitu i cenu nabízeného zboží. Respondenti sami uvedli, že nejvíce v Bělehradské ulici využívají potravinářských obchodů, a to hlavně vietnamských prodejen k nákupu zeleniny. Podle svých slov nemají jinou možnost koupit v okolí levnější potraviny. S nedůvěrou se pouze staví k množství těchto provozoven a úrovni prodeje zboží.

„No, potom říkám, to musej jako bejt pračky na peníze. Se stejným sortimentem se tam neužíví [...] Oni to úplně obšancovali. Ale já k nim chodim nakupovat, ale teda jako to jo, třeba když něco rychle potřebuju.“
(LO2, 54 let)

V okolí bydliště obyvatelům příliš nevyhovuje hlavně nabídka menších supermarketových řetězců, a to kvůli vyšším cenám zboží. Na větší a levnější nákupy potravin tak dva respondenti z ulice Londýnská jezdí do větších nákupních center v blízkosti centra města. Když mají příležitost, rádi je využijí. Tito respondenti zmiňují, že v obchodních centrech mají lepší výběr jak potravin, tak i nepotravinářského zboží, což svědčí o pozitivním vlivu internacionalizace na možnost výběru sortimentu maloobchodu a služeb ve vnitřních městech. Rozšíření nabídky a vznik nových obchodů a služeb ve vnitřních městech je tak dotazovanými vítáno pozitivně. Se spokojeností nakupovat ve větších obchodních centrech souvisí i větší mobilita dotazovaných obyvatel a jejich spotřební preference, které se mohou lišit od ostatních obyvatel ulice.

Provozovny zaměřené na nový životní styl, hlavně restaurace, kavárny a péči o krásu, které jsou v částečně gentrifikované Londýnské ulici zastoupeny nejčastěji, lidé v místě svého bydliště nevyužívají. Pouze nejmladší z respondentů občas využívá i restaurace přímo v Londýnské. Místní si příležitostně zajedou do restaurací nebo oblíbeného kadeřnictví mimo místo bydliště. Je tak patrné, že stálí obyvatelé nepocítují výhody místních obchodů a služeb zaměřených na gentrifiery.

Negativní vliv proměny obchodů a služeb na obyvatele ulice si však většina dotazovaných nepřipouští, jelikož se podle nich zlepšila nabídka a všichni tak mají možnost výběru zboží. Nepořádek vnímají oslovení obyvatelé pouze v okolí vietnamských prodejen a některých restaurací, hlavně těch s horší úrovní. Nikdy

obyvatelé nebyli svědky ani větších konfliktů s problémovým provozem obchodů nebo služeb.

„Může si člověk stěžovat majiteli domu nebo radnici. Nejlepší je tam pak nechodit a obchodník přichází o tržby, tím ho potrestám. Ale člověk má možnosti si stěžovat nebo tam prostě nechodit.“ (LO1, 29 let)

Respondenti vnímají možnost řešit konflikt hlavně s majitelem provozovny nebo domu. Dalším způsobem řešení je také obrátit se na příslušný úřad. Všeobecně si však jsou vědomi problému s hernami a bary horší úrovně. Zastávají názor o nepotřebnosti těchto provozoven a uvítali by jejich úplné vymizení z center měst a jejich okolí. Vliv heren a barů v okolí bydliště ale lidé příliš nezaznamenávají a ani je nikdy nevyužívají.

4.3.4 Podskalská ulice

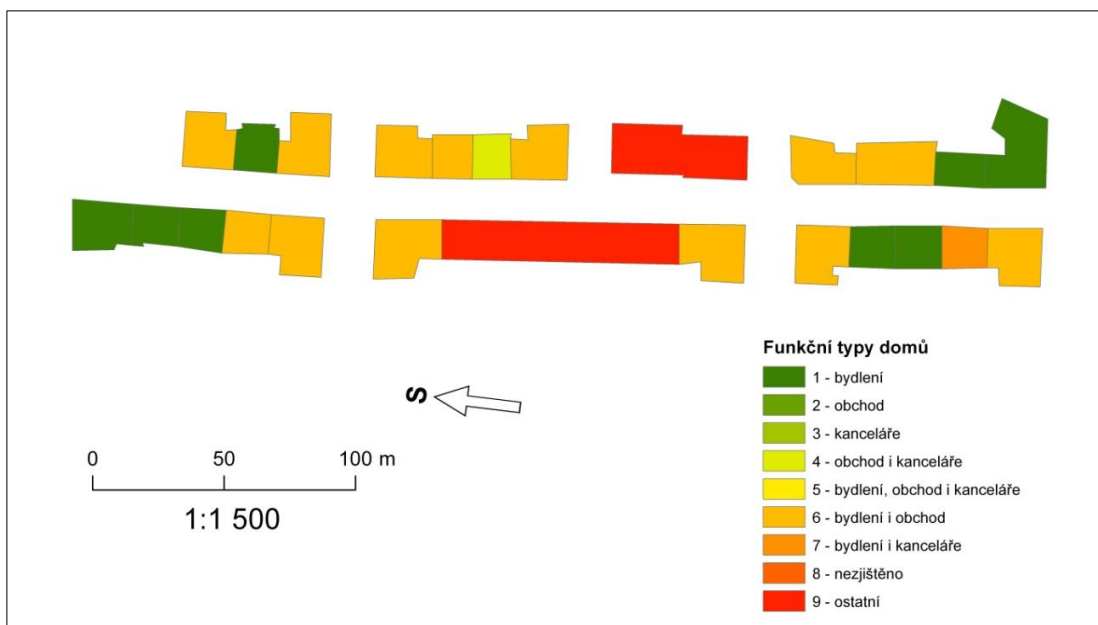
Ulice Podskalská se nachází v části Nového Města náležící Praze 2, a to v blízkosti nábřeží a historického centra. Ulice však leží zcela mimo hlavní dopravní tahy a dopravně je využita pro místní automobilovou dopravu. Díky svému nízkému hierarchickému postavení má ulice obchodní význam pouze pro její obyvatele a uživatele, jen nepatrně i pro své nejbližší okolí. O méně významném postavení ulice Podskalská svědčí i část domů, které neprošly ani rekonstrukcí. Postavení ulice ovlivňuje i funkci jejích domů, kde ale kromě bydlení a obchodu nacházíme i další funkce. Významně se na využití domovního fondu ulice podílí budova vyšší odborné a střední školy a ministerstva práce a sociálních věcí.

Rovnoměrné rozložení funkcí jednotlivých domů v současnosti v ulici Podskalská ukazuje obrázek 16. Více než polovina domů v ulici je využita pro bydlení a obchod (tabulka 12). Tyto domy představují hlavní charakter funkčního využití současné ulice Podskalská. V parteru obytných domů se nachází pouze drobné obchody a služby, které představují hlavní obchodní využití ulice. Obytná funkce je v ulici Podskalská dominantní, což dokazuje až třetinový podíl domů využitých pouze pro bydlení (tabulka 12). Naopak výjimečně jsou v této části ulice zastoupeny domy s kancelářským využitím, a to v kombinaci s byty a obchody. Státní instituce lze považovat za domy využitě pro kanceláře, významné hlavně pro uživatele ulice.

Komericializace se podle Sýkory (2001a) projevuje větším množstvím vzniklých kanceláří a obchodů i v Praze 2. Ve spojitosti s novými komerčními prostory, regenerovaným prostředím pro bydlení a dostupností centra města se proměňuje i struktura obyvatel a uživatelů vnitřních měst (Temelová 2009; Temelová, Dvořáková 2012). V Podskalské ulici se ve funkčním využití domů výrazně neprojevila komercializace. Proces komercializace zasáhl ulici Podskalská v menší míře. Příčinou současného funkčního využití domů s převažujícím bydlením a téměř chybějícím kancelářským a obchodním využitím je poloha mimo hlavní dopravní cesty, uspořádání prostoru ulice a neatraktivní domovní fond pro komerční využití. Oproti Novému Městu disponovaly Vinohrady pro kanceláře a obchody atraktivnějším domovním fondem a výhodnější polohou v těsné blízkosti centra města (Sýkora 2001a). Proměna ulice Podskalská je tak méně dynamická, než v exponovanějších ulicích Prahy 2. O menší dynamice komerčních proměn svědčí i nerekonstruovaný stav některých domů. Za součást funkční proměny je považována

revitalizace fyzického prostředí. V souvislosti se současným funkčním využitím se příliš neproměnilo ani složení tamních obyvatel. Domnívám se ale, že došlo ke zvýšení počtu jejích denních uživatelů, a to v souvislosti s přítomností úřadu ministerstva.

Obrázek 16: Funkční využití domovního fondu v ulici Podskalská v roce 2103

Zdroj: terénní šetření

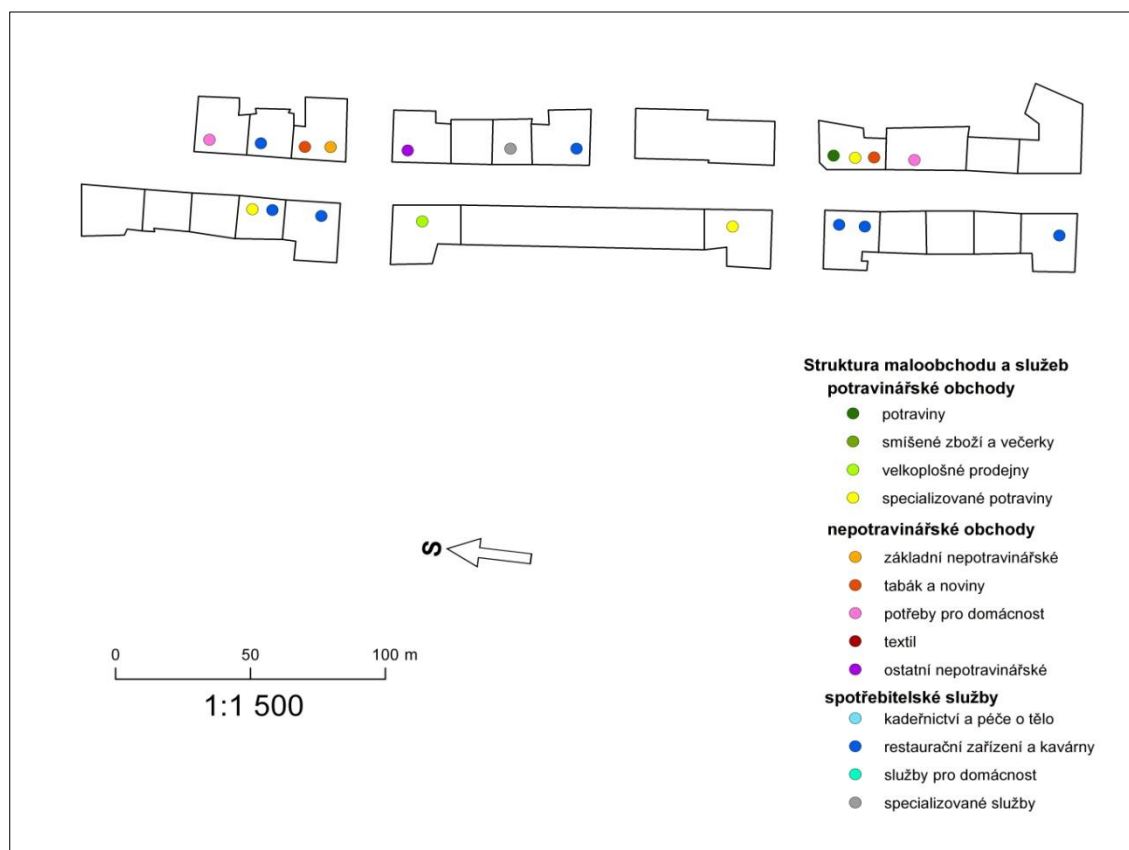
Tabulka 12: Četnost a podíl funkčních typů domů v ulici Podskalská v roce 2013

Funkční typ domu	Počet domů	Podíl domů v %
Bydlení	8	33,3
Obchod	0	0
Kanceláře	0	0
Obchod i kanceláře	1	4,2
Bydlení, obchod i kanceláře	0	0
Bydlení i obchod	13	54,2
Bydlení i kanceláře	1	4,2
Nezjištěno	0	0
Ostatní	2	8,3

Zdroj: terénní šetření, vlastní zpracování

Szczyrba (2005) uvádí, že v současných městech se oproti socialistickému období počet provozoven zvýšil. Na základě tohoto lze usoudit, že podobný vývoj prodělala během transformačního období Podskalská ulice a zlepšila se tak její vybavenost. Množství všech typů sortimentních kategorií provozoven v současnosti svědčí o obchodním významu ulice pouze pro její obyvatele a lokální uživatele (obrázek 17). Z obrázku 17 je také patrné, že počet potravinářských a nepotravinářských prodejen je vyrovnaný a v ulici relativně rovnoměrně rozmístěn, což umožňuje dobrou dostupnost sortimentu právě pro denní potřeby obyvatel a uživatelů. Z potravinářských obchodů nalezneme v ulici běžnou prodejnu potravin, specializovaný obchod s masem a vínem a menší supermarket (obrázek 17). Nabídka sice poskytuje základní vybavenost, ale nedisponuje všemi druhy potravinářského zboží, což je dáno postavením ulice v blízkosti významnějších nákupních ulic, které zákazníci využívají k nákupům při cestě domů nebo do práce. Vliv internacionalizace je v ulici Podskalská málo patrný. Běžný potravinářský i nepotravinářský sortiment v ulici nezanikl ani díky internacionalizaci maloobchodní sítě, koncentraci obchodů do nákupních center a změně spotřebního chování. Za příčinou udržení rozmanité sortimentní skladby prodejen považují především nižší dynamiku komercializace ovlivněnou odlehlou polohou ulice. Běžní provozovatelé tak jsou schopni zaplatit nižší nájemné a nejsou příliš ohroženi konkurencí. Dalším důvodem rozmanité sortimentní skladby provozoven je jejich využívání obyvateli a také denními uživateli ulice. Oproti exponovanějším ulicím Prahy 2 mezi uživateli ulice Podskalská nepřevažují lidé ze zahraničních i domácích firem, studenti a turisté. Hlavními uživateli ulice jsou zaměstnanci a návštěvníci místních institucí. Působení úřadu státní instituce a škol v ulici Podskalská a v okolí ovlivnilo přítomnost běžných prodejen, ale i vyšší počet spotřebitelských služeb, a to hlavně restaurací a kaváren (obrázek 17). Tyto služby se v ulici Podskalská a jejím okolí podle mého názoru orientují hlavně na zaměstnance a uživatele zmíněných institucí. Stejně dobře mohou sloužit i obyvatelům ulice. Je tak vidět, že sortimentní strukturu maloobchodu a služeb ulice Podskalská neovlivňují zahraniční investoři ani obyvatelé a uživatelé preferující nový životní styl. V důsledku malého obchodního významu a dostupnosti ulice nevzniklo ani množství specializovaných a luxusních provozoven zaměřených na nové obyvatele a uživatele, jak tomu například podle Musila (1993) a Spilkové (2012) bylo poblíž městských center.

Obrázek 17: Struktura maloobchodu a služeb v ulici Podskalská v roce 2013

Zdroj: terénní šetření

Diferenciace v úrovni vnější podoby se mezi sortimentními kategoriemi provozoven v ulici Podskalská příliš neprojevuje (obrázek 18). Tabulka 13 ukazuje, že u všech kategorií provozoven nalezneme v podstatě vyrovnaný počet nízké a střední úrovně vnějšího vzhledu provozoven. Provozovny s vyšší úrovní vzhledu se v Podskalské vyskytují jen ojediněle a nezasahují tak do celkové vnější podoby parterů domů v ulici. Lze tvrdit, že obchody a služby v ulici Podskalská si nezakládají na prezentaci svým vzhledem, ale spíše na přítomnosti daného sortimentu a služeb. O podstatnější úloze nabídky sortimentu provozoven, než jejich fyzického vzhledu svědčí i málo exponovaná poloha ulice a převažující obytná funkce (obrázek 18).

Obrázek 18: Provozovny nízké a střední úrovně v ulici Podskalská v roce 2013

Foto: autorka

Tabulka 13: Počet provozoven v sortimentních kategoriích na základě dosažené úrovně v ulici Podskalská v roce 2013

Sortimentní kategorie	Úroveň vzhledu provozovny		
	nízká	střední	vysoká
Potravinářské obchody	2	3	0
Nepotravinářské obchody	3	3	0
Spotřebitelské služby	2	4	2
Celkem	7	10	2

Zdroj: terénní šetření, vlastní zpracování Pozn.: průměrná hodnota úrovně každé provozovny byla zařazena k odpovídajícímu intervalu výsledné úrovně (nízká 1,00 – 1,75; střední 1,76 – 2,25; vysoká 2,26 – 3,00). K hodnocení byla využita třístupňová škála hodnocení, kdy každému dílčímu znaku byla přiřazována hodnota úrovně vnějšího vzhledu 1 - nízká, 2 - střední nebo 3 - vysoká. (viz kapitola Metodika práce a zdroje dat)

Vnímání proměn ulice obyvateli

Dotazování obyvatelé ulice Podskalská si všímají změn v ulici a jejím okolí různorodě. Celkem poskytli rozhovor tři respondenti z ulice nebo blízkého okolí. Ve všech odpovědích byl patrný rozdíl ve vnímání proměn mezi respondentem, který se přistěhoval před rokem 1989 a těmi, co v ulici bydlí až od transformačního období. V prvním okruhu rozhovoru byli obyvatelé dotazováni na celkové proměny ve fyzickém a sociálním prostředí ulice Podskalská, kde jsou podle svých slov spokojeni hlavně s bytovými podmínkami. Obyvatelé, kteří se do ulice přistěhovali až po roce 1995, nepostihli změny ve fyzickém a sociálním prostředí ve svém okolí tak, jako respondent bydlící v ulici dlouhodobě. Ten si všímá opravených domů a celkového zlepšení prostředí. Složení obyvatel podle něj zůstalo rozmanité a všiml si i několika cizinců, co se do ulice nastěhovali. Z rozdílného vnímání změn na základě délky bydlení lze vyčíst, že největší změny v ulici se ve srovnání se situací v socialistickém období odehrály v prvních letech transformačního období. Z výpovědí respondentů vyplynulo, že v dalších letech během transformačního období změny ve fyzickém a sociálním prostředí příliš nepřicházely a prostředí ulice je poměrně stabilní.

Respondenti reagovali i na otázky spojené s proměnami struktury maloobchodu a služeb v ulici Podskalská. Obyvatelé hovořili o obchodech a službách z blízkého okolí ulice, které jim poskytuje širší vybavenost. Je tak vidět, že pro obyvatele je důležitá obslužná funkce blízkého okolí, jelikož ulice Podskalská jim v souvislosti se svým hierarchickým postavením neposkytne širokou škálu provozoven. I přes to se, podle obyvatele bydlícího v ulici 40 let, počet provozoven v ulici Podskalská a jejím okolí oproti roku 1990 výrazně rozšířil, a to hlavně nepotravinářských obchodů.

„ Já si myslím, že v Podskalský se struktura rozšířila. A já to vidím jako celý okolí, ale tady určitě došlo k rozšíření a řekl bych, že se tam tlačí některé obchody, které tam v minulosti nebyly, třeba módní nábytek [...] Je tam třeba i obchod se španělskými delikatesami i lékárna dobrá“ (PO3, 70 let).

Ostatní dotazování obyvatelé příliš výraznou změnu nezaznamenali patrně z důvodu kratší doby bydlení. Podle respondentů jsou v ulici stabilní potravinářské prodejny, což si vysvětlují jejich důležitostí pro místní obyvatele a uživatele v celém

transformačním období. Také je vnímán nárůst počtu restaurací a kaváren, které se v ulicích vnitřního města Prahy více rozšířily až v období internacionalizace od konce 90. let 20. století, a proto si je vybavují všichni obyvatelé. Ve svém okolí si poslední dobou všimli také nárůstu specializovaných obchodů, které jsou zaměřeny na nový životní styl, například prodejnu s gurmetskými specialitami a vinotéku. Provozovny restaurací a kaváren, kterých je v ulici větší množství, se také významně podílejí na fyzické podobě a denním rytmu ulice (Pospíšilová 2007). Za hlavní uživatele obchodů a služeb v ulici Podskalská považují respondenti zaměstnance místních institucí a blízkých kanceláří. Podle respondentů i obyvatelé ulice a okolí občas využijí i restaurační zařízení, i když převážně asi využívají menších obchodů.

Díky tomu, že ulice Podskalská a její okolí nabízí rovnoměrné zastoupení provozoven všech sortimentních kategorií, se dotazovaní obyvatelé cítí s vybaveností spokojeni. Nejvíce respondenti v ulici Podskalská využívají potraviny, drogerii a papírnictví. Také restaurace a obchody zaměřené na nový životní styl dotazovaní využívají, a to hlavně nejmladší z respondentů. Pro oslovené obyvatele je důležitá hlavně dostupnost všeho sortimentu v okolí, jelikož často zmiňovali běžné nakupování cestou ze zaměstnání, na Karlově náměstí nebo na trzích na náplavce.

„ Tak já hodně nakupuju na Karláku, protože je to dobře dostupný a mám to cestou. Hlavně tam jsou ty větší obchody, ale taky tam využívám pekařství [...] nebo si zajdu tady kousek na Vyšehradskou do normálního krámu“ (PO2, 30 let).

Oslovení obyvatelé ulice také občasně využívají vietnamských prodejen v blízkém okolí, k jejichž využití je vede hlavně široká nabídka sortimentu, otevírací doba a ochotní prodejci. Oproti tomu velká nákupní centra respondenti využívají jen výjimečně a přiznávají, že tato forma nakupování jim není příjemná. Nakupování v menších provozovnách upřednostňují kvůli blízkosti bydliště. Hlavní příčinou celkové spokojenosti se složením obchodů a služeb dotazovaných obyvatel v ulici Podskalská je hlavně rozšíření nákupních možností, které vede k pozitivnímu vnímání proměny. Dříve byla spokojenější pouze jedna z respondentek, která se přistěhovala do ulice v 90. letech, a to hlavně z důvodu osobnějšího kontaktu s prodavači.

„Byla jsem tam spokojenější i kvůli té zelenině, která zanikla. Ale hlavně byla příjemná i s tou obsluhou. Pro mě je důležitý i ten kontakt s lidma [...]

ten kontakt mi tam chybí, a to už v obchodech není [...] ale zase se nemusím spoléhat na jednu prodejnu, mám více možností“ (PO1, 55 let).

Kvalitnější obchod se zeleninou, který podle většiny respondentů zanikl, je jediným chybějícím obchodem v ulici Podskalská. Avšak jiná změna v sortimentním složení obchodů a služeb podle slov respondentů není potřebná, jelikož si nakoupí jinde v okolí bydliště.

V posledním okruhu otázek hodnotili respondenti negativní dopady transformace obchodů a služeb na lokalitu. Změny ve struktuře provozoven v ulici Podskalská mohou negativně pociťovat podle dotazovaných hlavně senioři a nezaměstnaní, kteří jsou v horší sociální situaci. Sami respondenti si žádnou z provozoven nespojují s rušivým vlivem na své okolí. Provozovny je neobtěžují, jelikož v jejich okolí podle nich není žádná z heren a barů, které by podle respondentů mohly v okolí způsobovat problémy. Všichni se shodují, že přítomnost heren je pro ně v ulici nežádoucí. Dosud se však dotazovaní obyvatelé s konfliktem mezi provozovnami a bydlícími nesečkali. Kdyby problém nastal, měl by se řešit podle jeho povahy, a to s majitelem domu, policií nebo městským úřadem.

4.4 Shrnutí

Z výsledků empirické části práce vyplývá, že Praha 2 prodělala díky ekonomické a společenské transformaci proměnu vzájemného podílu obchodní a rezidenční funkce. Na konci socialistického období nezaujímal obchodní funkce ve využití domovního fondu Prahy 2 velký význam. Během sledovaného transformačního období se zde podíl počtu prodejen zvýšil téměř o 8 % a zkoumaná městská část tak zaznamenala nárůst obchodní funkce. V případových ulicích spočíval nárůst obchodní funkce především ve vzniku nových obchodů v části domů dříve pro obchod dostatečně nevyužitých. V ulicích se váha sledovaných funkcí proměnila v závislosti na jejich hierarchickém postavení. Výraznější nárůst obchodní funkce se projevil hlavně v ulicích s vyšším hierarchickým postavením ve Vínohradské a Bělehradské, což zapříčinilo jejich významné obchodní využití v socialistickém období a dobrá dostupnost. V menší míře byl nárůst počtu prodejen zaznamenán v ulicích s nižším hierarchickým postavením v Londýnské a Podskalské, a to z důvodu převažujícího využití pro bydlení a odlehlejší polohy od významných dopravních cest. V současnosti se na celkovém počtu domů ve všech zkoumaných ulicích ze 41 % podílejí domy s využitím pro obchod a bydlení. Za hlavní příčiny postupného růstu obchodní funkce v celé Praze 2 a vybraných ulicích lze považovat přechod ekonomiky na tržní systém, následně komercializaci, internacionalizaci i spotřební chování obyvatel a uživatelů Prahy 2. V obchodním využití se projevila i návaznost na městské centrum, ale také přítomnost turistů a cizinců v Praze.

Podíl obytné funkce se naopak na celkovém funkčním využití domů v celém období snižoval, a to poklesem bytů až o 10 %. I přesto v domech převažuje rezidenční funkce a utváří hlavní charakter Prahy 2. Bydlení je stále významným prvkem ve funkčním využití domů vybraných ulic, a to hlavně v ulicích Bělehradská, Londýnská a Podskalská. V posledním zkoumaném období se v těchto ulicích bydlení udržuje hlavně díky bytům nabízených k pronájmu. Lze také tvrdit, že obchody a kanceláře nahradily byty v Praze 2 pouze částečně. Celkově se ale měnilo složení obyvatel Prahy 2, kdy se až o čtvrtinu zvýšil podíl mladých a vysokoškolsky vzdělaných. Proměna struktury obyvatel je také důsledkem dynamického rozvoje komerčních funkcí a celkové revitalizace obytného prostředí, které je vyhledáváno hlavně lidmi příklánějícími se k životu v blízkosti centra města. V souvislosti se zmíněnou proměnou obyvatel lze v Praze 2 hovořit i o částečné gentrifikaci, která má

však oproti západním zemím odlišný charakter. Je však nutné si uvědomit, že věkové a vzdělanostní složení se do určité míry mezi částmi Prahy 2 může odlišovat.

Transformace maloobchodu a služeb Prahy 2

V empirické části práce byla nalezena transformace sortimentní struktury maloobchodu a služeb Prahy 2 a vybraných ulic. V socialistickém období zaujímaly větší podíl na sortimentních kategoriích nepotravinářské prodejny, což poukazuje na obchodní význam Prahy 2 i v roce 1989. Nejvýraznější proměna ve složení maloobchodu a služeb se v Praze 2 projevila během 90. let 20. století nárůstem počtu všech prodejen, hlavně těch nepotravinářských a specializovaných. Od konce 90. let byla hlavním rysem pokračující transformace proměna vnitřní struktury sortimentních kategorií. Významný podíl na celkovém počtu obchodů a služeb tak v tomto období získaly menší supermarkety, specializované potraviny, drogerie, domácí potřeby, restaurace a specializované služby. V současnosti se také na celkové struktuře maloobchodu a služeb podílejí převážně spotřebitelské služby, což lze vysvětlit zvýšenou poptávkou po těchto službách spojenou se změnou životního stylu obyvatel a uživatelů Prahy 2 a návazností na městské centrum. Změna životního stylu je chápána jako prosazování individuální spotřeby mladších a vzdělanějších obyvatel a uživatelů měst vycházející z jejich kulturních preferencí a hodnot. Ve struktuře obchodů a služeb Prahy 2 se patrně projeví procesy atomizace, internacionalizace, migrace a změny životního stylu. Celkový počet obchodů a služeb se v Praze 2 ve sledovaném období 1989 – 2013 viditelně zvýšil a struktura sortimentních kategorií se proměnila. Praha 2 si udržela významné obchodní postavení v rámci celé Prahy.

Transformace struktury maloobchodu a služeb se projevila i ve vybraných ulicích Prahy 2. Společným rysem proměny v ulicích je rozšíření nepotravinářských prodejen a spotřebitelských služeb, které jsou v současných letech z velké části zaměřeny na obyvatele a uživatele prosazující nový životní styl prostřednictvím specifických typů obchodů a služeb. Mezi těmito provozovny nalezneme specializované potraviny, obchody zaměřené na domácí potřeby, krásu a zdraví, restaurace a kavárny. Nejdynamičtější se počet a struktura provozoven během transformačního období proměnil ve Vinohradské a Bělehradské ulici, kde se nárůstem počtu provozoven projevila přímá návaznost na městské centrum a hlavní dopravní cesty. Ve Vinohradské ulici v současnosti převažují nepotravinářské

obchody a služby vyšší úrovně vzhledu zaměřené na bohaté obyvatele a uživatele z širokého okolí Prahy. Díky těmto provozovněm pravděpodobně zaniklo množství běžných prodejen, kterých je v ulici Vinohradská nedostatek. Ulice je vybavena pouze malým počtem potravinářských prodejen s nízkou úrovní vnějšího vzhledu. V Bělehradské ulici během sledovaných období narostl počet všech provozoven a nalézáme zde největší podobnost s charakterem transformace maloobchodu a služeb celé Prahy 2. Objevily se i nové provozovny zaměřené na nový životní styl. Provozovny s běžným sortimentem však v ulici nezanikaly, ale je patrné jejich neustálé proměňování. Ulice tak nabízí všechen sortiment různorodé úrovně všem skupinám obyvatel a uživatelů. Naopak v Londýnské a Podskalské ulici, které jsou nižšího hierarchického postavení, se sortimentní složení provozoven během transformace proměňovalo jen málo. V určité míře došlo v těchto ulicích k nárůstu obchodů a služeb. Mezi těmito ulicemi je však patrný rozdíl v zastoupení a úrovni vzhledu jednotlivých provozoven. V ulici Londýnská převažují spotřebitelské služby vysoké úrovně zaměřené na nové obyvatele a uživatele. Naopak Podskalská ulice disponuje vyrovnaným počtem všech sortimentních kategorií střední úrovně a je možné ji označit na ulici s nejnižší dynamikou změn v maloobchodě a službách. Celkově se ve vybraných ulicích projevil nárůst počtu provozoven, především nepotravinářských, a to hlavně v ulicích, které byly sledovány ve třech časových obdobích. Ve většině zkoumaných ulic nedocházelo k nahrazení běžného sortimentu specializovanými prodejny. Dynamika a dosažený charakter měnící se struktury maloobchodu a služeb se však mezi ulicemi liší, a to v závislosti na jejich hierarchickém postavení.

Vnímání proměn obyvateli vybraných ulic

Dotazovaní obyvatelé vybraných ulic Prahy 2 si všimají proměn struktury maloobchodu a služeb ve svém okolí. Společným znakem vnímání proměn, vyplývajícím z okruhů otázek rozhovorů, je spojitost mezi vnímáním charakteru proměny maloobchodu a služeb a celkovou spokojeností se sortimentním složením provozoven. Tento znak vedených rozhovorů měl u respondentů povahu negativních i pozitivních názorů, které se mezi ulicemi odlišovaly. Negativně transformaci hodnotí obyvatelé Vinohradské ulice, kde je vnímáno nahrazení většiny běžných obchodů specializovanými a luxusními provozovnami, a tak je patrná i nespokojenost se složením obchodů a služeb. Pozitivně je proměna hodnocena

obyvateli dalších zkoumaných ulic. Především v ulici Bělehradská obyvatelé v souvislosti s vnímáním rozšíření nabídky projevují velkou spokojenost s dostupností sortimentu. Podobně byla vnímána proměna také v ulici Londýnská a Podskalská. Spokojení obyvatelé měli oproti těm z Vinohradské naprosto jiné priority v požadavcích na zlepšení obslužnosti, které se týkaly spíše lepší kvality nabízeného zboží, než nárůstu počtu běžných prodejen. Za základní diferenciaci v rozhovorech lze označit skutečnost, že obyvatelé ulic Bělehradská a Vinohradská hovořili o obchodech a službách převážně v dané ulici. Oproti tomu lidé bydlící v Londýnské a Podskalské zmiňovali i celé okolí, které k nákupům využívají. Různorodý prostorový rozsah nakupování obyvatel může vysvětlit odlišný hierarchický význam hodnocených ulic v nakupování pro své obyvatele a uživatele. Vedle zmiňovaných obecných rysů rozhovorů, je potřeba chápat hodnocení proměny složení maloobchodu a služeb vybraných ulic Prahy 2 jako výsledek subjektivního hodnocení několika respondentů zahrnutých do výzkumu.

V jednotlivých tematických okruzích rozhovorů se v názorech na změny vyskytly jisté podobnosti i odlišnosti dané místem bydliště, věkem i délkou bydlení. Při hodnocení proměny fyzického a sociálního prostředí vybraných ulic lze v rozhovorech spatřit určité rozdíly mezi staršími, stálými obyvateli a mladšími, krátkodobě bydlícími. Starší obyvatelé, oproti těm mladším, vnímají hlavně obnovu fyzického stavu domů a citlivěji hodnotí proměnu složení obyvatel. Za dynamičtější proměnu okolí svého bydliště v současnosti považují hlavně obyvatelé ulice Vinohradská a Bělehradská.

Všichni dotazovaní obyvatelé si všimli základních rysů transformace maloobchodu a služeb ve vybraných ulicích jak bylo zjištěno i kvantitativním šetřením. V odpovědích respondentů bylo patrné vnímání velmi rychlých proměn a rozšíření nabídky ve struktuře maloobchodu a služeb vybraných ulic. Všichni dotazovaní si velmi intenzivně všímají proměn hlavně u obchodů denní potřeby. Dále také vnímají rozšíření počtu nepotravinářských a specializovaných provozoven, a to vznik obchodů a služeb spojených s obdobím internacionalizace a zaměřených na nový životní styl. Specializovaných provozoven vysoké úrovně, zaměřených na nové obyvatele a uživatele ulic, ale většina dotazovaných nevyužívá. Hlavně starším tyto provozovny nepřinášejí rozšíření nákupních příležitostí. Starší obyvatelé a respondenti z ulice Vinohradská vnímají zánik několika běžných obchodů. Respondenti, kromě obyvatel ulice Vinohradská, jsou oproti předchozím obdobím se

složením obchodů a služeb celkově spokojeni, přičemž by uvítali zlepšení kvality a úrovně některých obchodů.

V posledním tematickém okruhu, který se týkal hodnocení negativních dopadů transformace maloobchodu a služeb na lokalitu, se v názorech respondentů neprojevovaly rozdíly. Negativně může proměna ovlivňovat podle respondentů starší lidi. Nepříznivě podle nich působí na ulici herny a bary, které by podle respondentů neměly v ulici vůbec být a vnímají je jako problémové provozovny. Větší konflikty s provozem obchodů a služeb zatím většina respondentů nezaznamenala a jako prostředek pro případné řešení konfliktů vidí oslovení majitele domu nebo úřadu městské části.

5. ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo zachytit a vysvětlit na případové studii městské části Praha 2 změny ve funkčním využití a struktuře maloobchodu a služeb vnitřní části post-socialistického města a vnímání těchto změn jeho obyvateli. Dříve než bylo přistoupeno k samotnému hodnocení změn a vnímání v Praze 2, v teoretické rovině jsem nastínila problematiku transformace vnitřních měst post-socialistických zemí. Především se jednalo o proměnu obchodní funkce a sortimentní struktury maloobchodu a služeb ve vnitřních městech v transformačním období. Vnitřní města post-socialistických zemí prodělala dynamickou funkční proměnu a působila na ně celá řada transformačních procesů. Vlivem restrukturalizace ekonomiky, deindustrializace, internacionalizace, globalizace a sociální polarizace se postupně v post-socialistických vnitřních městech projeví procesy komercializace, gentrifikace, revitalizace a suburbanizace. Tyto procesy ovlivnily proměnu vzájemného podílu obchodní a rezidenční funkce. V socialistickém období neměla vnitřní města významnou obchodní funkci a převažovala zde funkce rezidenční. Společně s uvedenými transformačními procesy obchodní funkce ve vnitřních městech výrazně nabrala na významu. Obchodní a ostatní komerční aktivity představovaly v centrálních částech měst ekonomicky výnosnější funkce, které nahrazovaly především funkci bydlení. Ve vnitřních městech se měnilo i složení obyvatel. Společně s novými komerčním využitím, regenerovanému prostředí pro bydlení a dostupnosti centra města přicházeli do vnitřních měst mladší a vzdělanější lidé.

Také struktura maloobchodu a služeb vnitřních měst prodělala po roce 1989 dynamickou změnu. Oproti socialistickému období, kdy ve struktuře maloobchodní sítě měst převažovaly potravinářské prodejny a ostatní sortimentní kategorie měly pouze doplňkovou funkci, se během transformace rozšířily hlavně nepotravinářské prodejny a specializované služby. Provozoven přibýlo hlavně v první polovině 90. let 20. století ve fázi atomizace maloobchodní sítě, která byla zapříčiněna hlavně uvolněním trhu, liberalizací cen a rozvojem soukromého podnikání. Od konce 90. let 20. století, kdy stále více zákazníků poptávalo nové zboží a provozovny zahraničního charakteru, byl maloobchod a služby ve vnitřních městech ovlivněn internacionalizací. Internacionalizace maloobchodu a služeb se vyznačovala hlavně vstupem zahraničních řetězců, specializovaných obchodů a služeb, které nahradily většinu běžných potravinářských a levných obchodů a služeb v centrálních částech

post-socialistických měst. V současnosti struktura maloobchodu a služeb ve městech odráží různorodé spotřební nároky a úroveň. Ve vnitřních městech tak zejména přibýly kavárny, restaurace, obchody se specializovaným zbožím a služby zaměřené na obyvatele a uživatele vyznávající nový životní styl. Zmíněné druhy provozoven jsou také typické pro gentrifikující se lokality, které však nejsou v post-socialistických městech rozsáhlé. Vedle několika provozoven zaměřených na nové obyvatele vnitřních měst se objevily levné obchody s potravinami a s neznačkovým specializovaným zbožím. Součástí teoretických východisek bylo také vnímání proměn obyvateli post-socialistických měst. Změny ve složení obchodů a služeb vnitřních měst, spojené s obnovou fyzického, funkčního i sociálního prostředí, totiž ovlivňují místní obyvatele. Na základě existujících výzkumů bylo diskutováno, že proměny maloobchodu a služeb ve vnitřních městech mohou být vnímány negativně i pozitivně. Negativně může být vnímáno hlavně vymizení provozoven se základním sortimentem, naopak pozitivně je proměna obchodů a služeb vnímána ve spojitosti s rozšířením nabídky sortimentu. I obchody a služby spojené s gentrifikací mohou být přijímány stálými obyvateli kladně. Různorodé vnímání proměn však závisí na věku rezidenta, pohlaví, jeho sociálním postavení, délce bydlení, sociálních vazbách a také na dynamice změn v lokalitě.

V empirické části práce jsem se zabývala proměnami funkčního využití a složení maloobchodu a služeb městské části Prahy 2 a hledala odpovědi na výzkumné otázky formulované v úvodu práce. Nejprve byla hodnocena proměna obchodní a rezidenční funkce Prahy 2. Na konci socialistického období nezaujímal obchodní funkce ve využití domovního fondu Prahy 2 velký význam a převažovala funkce rezidenční. Během sledovaného období se v Praze 2 podíl počtu prodejen zvýšil, což se projevilo soustavným nárůstem obchodní funkce ve všech obdobích. Přes postupný úbytek bytů a obyvatel zůstává rezidenční funkce v Praze 2 nadále významnou. Proměnila se i struktura obyvatel, zvýšil se hlavně podíl mladých a vysokoškolsky vzdělaných. Lze tak potvrdit první očekávání o nárůstu významu obchodní funkce a poklesu počtu bytů společně s proměnou struktury obyvatel ve vnitřních městech.

Další výzkumná otázka se vztahovala k proměně struktury maloobchodu a služeb v Praze 2. Na konci socialismu v sortimentní struktuře provozoven Praze 2 převažovaly nepotravinářské prodejny, což je v rozporu s předpokladem o struktuře maloobchodu a služeb v socialistickém období. V Praze 2 se ale ve sledovaném

období viditelně zvýšil počet obchodů a služeb a proměnila se i struktura sortimentních kategorií. Nárůst počtu všech provozoven, především těch nepotravinářských, se v Praze 2 projevil hlavně v 90. letech 20. století. V následujícím sledovaném období se proměnila i vnitřní struktura sortimentních kategorií. Vznikly velkoplošné prodejny, specializované obchody a služby s novým sortimentem. Prokázalo se tak očekávání o charakteru proměny maloobchodu a služeb související s obdobím atomizace a internacionalizace české maloobchodní sítě. Tento rys proměny se potvrdil také ve vybraných ulicích, avšak v odlišné míře na základě hierarchického postavení ulic. Očekávání o nahrazení sortimentu lze potvrdit jen částečně, jelikož ve většině zkoumaných ulic nedocházelo k velkému nahrazení běžného sortimentu specializovanými prodejny.

V jednotlivých ulicích se prokázala přítomnost specializovaných obchodů a služeb vyšší úrovně fyzického vzhledu zaměřených na nové obyvatele a uživatele Prahy 2. Vedle nich jsou v Praze 2 stále zastoupeny levné prodejny s nízkou úrovní vzhledu, hlavně se jedná o vietnamské potravinářské obchody a herny. Domnívám se, že tyto provozovny se v ulicích Prahy 2 udržují v důsledku blízkosti sociálně slabších sousedních městských čtvrtí, například Nuslí a Vršovic. Obyvatelé těchto čtvrtí jsou příjmově slabší zákazníci levných provozoven i v Praze 2, zejména u provozoven na Vinohradech. Diferenciace obchodů a služeb na základě spotřebitelských preferencí různých obyvatel, zkoumaná právě prostřednictvím fyzického vzhledu provozovny, se potvrdila nejvíce v ulicích Vinohradská a Bělehradská. Nižší míru diferenciace úrovně vzhledu provozoven lze spatřit v ulici Londýnské a Podskalské. Potvrdilo se očekávání o různé dynamice proměn v ulicích odpovídající hierarchickému postavení ulice. Nejdynamičtější proměna obchodní funkce a struktury maloobchodu a služeb odpovídala výše postaveným ulicím jako je Vinohradská a Bělehradská. Hierarchicky výše postavené ulice jsou, podle mého názoru atraktivnějšími pro místní obchodníky, kteří věří v jistý příjem odpovídající těmto tradičně obchodním ulicím. Provozovny se zde ale často obměňují, což zapříčiňuje právě očekávání a následné nesplnění představ prodejců o zisku a schopnosti platit nájemné za prodejnu v určité lokalitě.

Potvrdilo se i očekávání o vnímání proměn svého rezidenčního prostředí a struktury maloobchodu a služeb obyvateli vybraných ulic. Obyvatelé vybraných ulic Prahy 2 si všímají proměn ve fyzickém a sociálním prostředí svého bydliště. Vnímají proměnu struktury maloobchodu a služeb a různorodě hodnotí svou spokojenost.

Projevil se různorodý prostorový rozsah nakupování obyvatel v závislosti na hierarchickém významu ulic. Názory na charakter proměny se lišily mezi obyvateli ulice Vinohradská a těmi z dalších zkoumaných ulic. Tuto odlišnost je možné vysvětlit větší citlivostí stálých obyvatel Vinohradské k dynamičtějším proměnám. Respondenti z Vinohradské ulice vnímají hlavně zánik většiny běžných provozoven a se složením provozoven nejsou spokojeni. Pozitivně je proměna hodnocena obyvateli dalších zkoumaných ulic, kde si obyvatelé všímají rozšíření nabídky a jsou celkově spokojeni. Potvrdilo se tak očekávání, že se mezi obyvateli objeví negativní i pozitivní názory. Jediným rozporem se stanoveným předpokladem je skutečnost, že většina respondentů nevidí osobní přínos nových specializovaných obchodů a služeb zaměřených na nové obyvatele a uživatele. Myslím si, že hlavní příčinou těchto tvrzení jsou velmi různorodé spotřební preference oslovených obyvatel, mezi které patřili spíše starší obyvatelé. Dále se v jednotlivých tematických okruzích rozhovorů vyskytly v názorech na změny jisté podobnosti a odlišnosti dané místem bydliště, věkem i délkou bydlení.

Literatura

- AKEHURST, G., ALEXANDER, N. (1995): The internationalisation process in retailing. *The Service Industries Journal*, 15, č. 4, s. 1 – 15
- ATKINSON, R. (2004): The evidence on the impact of gentrification: New lessons for the urban renaissance? *European Journal of Housing Policy*, 4, č. 1, s. 107–131
- AXENOV, K. a kol. (1997): The new retail trade and services and their emerging location patterns in St. Petersburg. *Geojournal*, 42, č. 4, s. 403 – 417
- BEAUREGARD, R. A., HOLCOMB, H. B. (1981): *Revitalizing cities*. Association of American Geographers, Washington, 92 s.
- BEDNÁŘ, P. (2002): Retail Impact Assessment - město vs. nákupní centra. In: *O hypermarketech veřejně* (sborník textů), NESEHNUTÍ, Brno, s. 26-31.
- BEDNÁŘ, P. (2008): *Geografie transformace maloobchodní sítě města Ostravy*. Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 155 s.
- BERNT, M., HOLM, A. (2005): Gentrification of a particular type. The case of Prenzlauer Berg. In: Atkinson, R., Bridge, G. (eds.): *Gentrification in a Global Perspective*, Blackwell, London, s. 106 – 125
- BERTAUD, A., RENAUD, B. (1997): Socialist Cities without Land Markets. *Journal of Urban Economics*, 41, č. 1, s. 137 – 151
- BERTAUD, A. (2004): *The Spatial Structures of Central and Eastern European cities: More European than Socialist? Winds of Societal Change: Remaking Post-communist Cities*, University of Illinois, s. 1 – 21
- BONAIUTO, M. a kol. (1999): Multidimensional perception of residential environment quality and neighbourhood attachment in the urban environment. *Journal of Environmental Psychology*, 19, č. 4, s. 331 – 352
- BRIDGE, G., DOWLING, R. (2001): Microgeographies of Retailing and Gentrification. *Australian Geographer*, 32, č. 1, s. 93 – 107
- CIMLER, P. (2007): *Retail management*. Management press, Praha, 307 s.

CREWE, L. (2000): Geographies of retailing and consumption. *Progress in Human Geography*, 24, č. 2, s. 275 – 290

DAWSON, J. (2012): *Retail Geography (RLE Retailing and Distribution)*. Routledge, Oxford, 256 s.

ENYEDI, G. (1998): *Social changes and urban restructuring in Central Europe*. 1. vyd., Hardcover publisher: Akadémiai Kiado, Budapest, 350 s.

ENYEDI, G., KOVÁCS, Z. (2006): *Social Changes and Social Sustainability in Historical Urban Centres. The Case of Central Europe*. Centre for Regional Studies of Hungarian Academy of Sciences, Pecs, 252 s.

FILION, P. (1987): Concepts of inner city and recent trends in Canada. *The Canadian Geographer*, 37, č. 3, s. 223 – 232

GALSTER, G. C., HESSER, G. W. (1981): Residential satisfaction: Compositional and contextual correlates. *Environment and Behavior*, 13, č. 6, s. 735 – 758

GUY, C. (1998): Classification of retail stores and shopping centers: some methodological issues. *Geojournal*, 45, č. 4, s. 255 – 264

HAASE, A. a kol. (2010): Emergent Spaces of Reurbanisation: Exploring the Demographic Dimension of Inner-city Residential Change in a European Setting. *Population, Space and Place*, 16, č. 5, s. 318 – 326

HAASE, A. a kol. (2012): Transitory urbanites: New actors of residential change in Polish and Czech inner cities. *Cities*, 29, č. 5, s. 318 – 326

HÄUSSERMANN, H. (1996): From the Socialist to the Capitalist City: Experiences from Germany. In: Andrusz, G., Harloe, M., Szelenyi, I. (eds.): *Cities after Socialism: Urban and Regional Change and Conflict in Post-socialist Societies*, Blackwell publishers, Oxford, s. 214 – 232

HENDL, J. (2005): *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Portál, Praha, 408 s.

HEGEDÜS, J. (2008): The future of re-invented/ post-socialist cities in Europe: a reflection on the State of European Cities Report (2007). *Urban Research & Practise*, 1, č. 3, s. 311 – 318

HNILIČKA, P. (2005): *Sídelní kaše: Otázky k suburbánní výstavbě kolonií rodinných domů*. Era 21, Brno, 131 s.

HUR, M., MORROW-JONES, H. (2008): Factors That Influence Residents Satisfaction With Neighborhoods. *Environment and Behavior*, 40, č. 5, s. 619 – 635

CHELCEA, L. (2006): Marginal Groups in Central Places: Gentrification, Property Rights and Post-Socialist Primitive Accumulation (Bucharest, Romania). In: Enyedi, G., Kovács, Z. (eds.): *Social Changes and Social Sustainability in Historical Urban Centres. The Case of Central Europe*. Centre for Regional Studies of Hungarian Academy of Sciences, Pecs, s. 127 – 146

KOVÁCS, Z. (2000): Cities from State-socialism to Global Capitalism: an Introduction. *GeoJournal*, 49, č. 1, s. 1-6

KRIŽAN, F. (2009): Globalizácia maloobchodu: Definícia základných procesov a ich analýza v slovenskej geografii maloobchodu. *Geografický časopis*, 60, č. 1, s. 49 – 68

LEY, D. (1996): *The new middle class and remaking of the inner city*. Oxford University Press, Oxford, 383 s.

MANGEN, S. P. (2004): *Social exclusion and inner city Europe. Regulating urban regeneration*. Palgrave Macmillan, Hampshire and New York, 272 s.

MARCUSE, P. (1996): Privatization and its Discontents: Property Rights in Land and Housing in the Transition in Eastern Europe. In: Andrusz, G., Harloe, M., Szelenyi, I. (eds.): *Cities after Socialism: Urban and Regional Change and Conflict in Post-socialist Societies*, Blackwell publishers, Oxford, s. 119 – 191

MARCUSE, P., VAN KEMPEN, R. (2000): *Globalizing Cities: A New Spatial Order?* Blackwell, Oxford, 318 s.

MARYÁŠ, J. (1988): Základní rysy rozmístění občanské vybavenosti v ČSSR. *Sborník ČSGS*, 93, č. 3, s. 199 – 209

MILES, S., PADDISON, R. (1998): Urban consumption: An historiogeographical note. *Urban studies*, 35, č. 5 – 6, s. 815 – 823

MULÍČEK, O. (2010): Spatially differentiated dynamism of urban retailing in the context of the transition. In: *Geografie pro život ve 21. století: Sborník příspěvků z XXII. sjezdu České geografické společnosti pořádaného Ostravskou univerzitou v Ostravě 31. srpna - 3. září 2010*. Ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava, s. 513 – 516

MURZYN, M. A. (2006): Winners and Losers in the Game: the Social Dimension of Urban Regeneration in the Kazimierz quarter in Krakow. In: Enyedi, G., Kovács, Z. (eds.): *Social Changes and Social Sustainability in Historical Urban Centres. The Case of Central Europe*. Centre for Regional Studies of Hungarian Academy of Sciences, Pecs, s. 81 – 106

MUSIL, J. (1967): *Sociologie soudobého města*. Svoboda, Praha, 320 s.

MUSIL, J. (1993): Changing Urban Systems in Post-communist Societies in Central Europe: Analysis and Prediction. *Urban Studies*, 30, č. 6, s. 899 – 905

MUSIL, J. (2001): Vývoj a plánování měst ve střední Evropě v období komunistických režimů: Pohled historické sociologie. *Sociologický časopis*, 37, č. 3, s. 275 – 296

NAGY, E. (2001): Winners and Losers in the Transformation of City Centre Retailing in East Central Europe. *European Urban and Regional Studies*, 8, č. 4, s. 340 – 348

OTT, T. (2001): From concentration to de-concentration migration patterns in the post-socialist city. *Cities*, 18, č. 6, s. 403 – 412

OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J. (2009): Twenty years after socialism: the transformation of Prague's inner structure. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Sociologia*, 54 č. 1, s. 9 – 30

POSPÍŠILOVÁ, L. (2007): *Skutečné obyvatelstvo centra Prahy a každodenní život v jeho lokalitách*. Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 133 s.

RIOUX, L., WERNER, C. (2011): Residential satisfaction among aging people living in place. *Journal of Environmental Psychology*, 31, č. 2, s. 158 – 169

RUOPPILA, S., KÄHRIK, A. (2003): Socio-economic residential differentiation in postsocialist Tallinn. *Journal of Housing and the Built Environment*, 18, č. 1, s. 49 – 73

RUOPILLA, S. (2004): Processes of Residential Differentiation in Socialist Cities: Literature review on the cases of Budapest, Prague, Tallinn and Warsaw. *European Journal of Spatial Development, Refereed Articles*, č. 9, s. 2 – 24

SAILER-FLIEGE, U. (1999): Characteristics of post-socialist urban transformation in East Central Europe. *GeoJournal*, 49, č. 1, s. 7 – 16

SCOTT, J. W., KÜHN, M. (2012): Urban Change and Urban Development Strategies in Central East Europe: A Selective Assessment of Events Since 1989. *European Planning Studies*, 20, č. 7, s. 1094 – 1109

SIMPSON, F. (1999): Tourist impact in the historic centre of Prague: Resident and visitor perceptions of the historic built environment. *The Geographical Journal*, 165, č. 2, s. 173 – 183

SPEARE, A. (1974): Residential satisfaction as an intervening variable in residential mobility. *Demography*, 11, č. 2, s. 173 – 188

SÝKORA, L. (1993): Gentrifikace: mění se tvář vnitřních měst. In: Sýkora, L. (ed.): *Teoretické přístupy a vybrané problémy v současné geografii*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 100 – 116

SÝKORA, L. (1996): Economic and social restructuring and gentrification in Prague. *Acta facultatis rerum naturalium universitas comenianae*, 37, s. 71 – 81

SÝKORA, L. (1998): Commercial property development in Budapest, Prague and Warsaw. In: Enyedi, G. (ed.): *Social Change and Urban Restructuring in Central Europe*, Akadémiai Kiadó, Budapešť, s. 109 – 136

SÝKORA, L. (1999): Changes in the internal spatial structure of post-communist Prague. *GeoJournal*, 49, č. 1, s. 79 – 89

SÝKORA, L. (2001a): Proměny prostorové struktury Prahy v kontextu postkomunistické transformace. In: Hampl, M. a kol.: *Regionální vývoj: Specifika české transformace, Evropská integrace a obecná teorie*. Univerzita Karlova v Praze,

Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 127 – 166

SÝKORA, L. (2001b): Klasifikace změn v prostorové struktuře postkomunistických měst. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešovensis - Folia Geographica*, 35, č. 4, s. 194 – 205

SÝKORA, L. (2009): Post-socialist cities. In: Kitchin, R., Thrift, N. (eds.): *International Encyclopedia of Human Geography*. Elsevier, 8, s. 387 – 395.

SÝKORA, L., BOUZAROWSKI, S. (2012): Multiple Transformations: Conceptualising the Post-communist Urban Transition. *Urban Studies*, 49, č. 1, s. 46 – 60

STANILOV, K. (2007): The restructuring of non-residential uses in the post-socialist metropolis. In: Stanilov, K. (ed.): *The Post-Socialist City: Urban Form and Space Transformations in Central and Eastern Europe after Socialism*, Springer, Dordrecht, s. 73 – 99

STARZYCZNÁ, H., STEINER, J. (2000): Maloobchod v českých zemích v proměnách let 1918 – 2000. Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, Karviná, 205 s.

SZCZYRBA, Z. (2005): Maloobchod v ČR po roce 1989. Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Olomouc, 126 s.

SZCZYRBA, Z. (2006): Geografie obchodu – se zaměřením na současné trendy v maloobchodě. Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Olomouc, 90 s.

SZELENYI, I. (1996): Cities under Socialism – and After. In: Andrusz, G., Harloe, M., Szelenyi, I. (eds.): *Cities after Socialism: Urban and Regional Change and Conflict in Post-socialist Societies*, Blackwell publishers, Oxford, s. 286 – 318

TEMELOVÁ, J. (2007): Flagship Developments and the Physical Upgrading of Post-Socialist Inner City: The Golden Angel Project in Prague. *Geografiska Annaler*, 89B, č. 2, s. 169 – 181

TEMELOVÁ, J., NOVÁK, J. (2007): Z průmyslové čtvrti na moderní městské centrum: proměny ve fyzickém a funkčním prostředí centrálního Smíchova. *Geografie – Sborník České geografické společnosti*, 112, č. 3, s. 315-333

TEMELOVÁ, J. (2009): Urban revitalization in central and inner parts of (postsocialist) cities: conditions and consequences. In: Ilmavirta, T. (ed.): *Regenerating Urban Core*. Helsinki University of Technology, Centre for Urban and Regional Studies, Helsinki, s. 12 – 25

TEMELOVÁ, J., DVOŘÁKOVÁ, N., SLEZÁKOVÁ, A. (2010): Rezidenční spokojenost seniorů v proměňujících se čtvrtích Prahy. *Sociální studia*, 7, č. 3, s. 95 – 113

TEMELOVÁ, J., DVOŘÁKOVÁ, N. (2012): Residential satisfaction among aging people living in place. *Cities*, 29, č. 5, s. 310 – 317

TEMELOVÁ, J., SLEZÁKOVÁ, A. (2014): The changing environment and neighbourhood satisfaction in socialist high-rise panel housing estates: The time-comparative perceptions of elderly residents in Prague. *Cities*, 37, s. 82 – 91

TOSICS, I. (2004): Determinants and consequences of spatial restructuring in post-socialist cities. Paper presented at the ENHR Conference, 2nd-6th July, University of Cambridge, s. 2 – 15

VERWAAIJEN, M. (2013): Commercial gentrification in Prague: blessing or burden for local residents? Master Thesis Article. Faculty of Geosciences, Utrecht University, Utrecht, 17 s.

WIRTH, L. (1938): Urbanism as a Way of Life. *American Journal of Sociology*, 44, č. 1, s. 1 – 24

ZIELENBACH, S. (2000): *The Art of Revitalization. Improving Condition of Distressed Inner-City Neighbourhoods*. Garland Publishing Inc., New York & London, 308 s.

ZUKIN, S. (1987): Gentrification: Culture and Capital in the Urban Core. *Annual Review of Sociology*, 13, s. 129 – 147

ZUKIN, S. (1998): Urban lifestyles: Diversity and Standardisation in Spaces of Consumption. *Urban Studies*, 35, č. 5 – 6, s. 825 – 839

ZUKIN, S. (2009): New Retail Capital and Neighborhood Change: Boutiques and Gentrification in New York City. *City & Community*, 8, č. 1, s. 47 – 64

Další zdroje

ČSÚ (1992): Sčítání lidu, domů a bytů 1991, Praha 2. Český statistický úřad, Praha, 84 s.

ČSÚ (2003): Sčítání lidu, domů a bytů 2001, Praha 2. Český statistický úřad, Praha, 286 s.

ČSÚ (2001a): Základní výsledky SLDB 2001 v Praze 2 dlouhodobý vývoj v území [online]. Dostupné na
<http://www.czso.cz/xa/redakce.nsf/i/udaje_sldb_2001_za_15_spravnich_obvodu>
[10.4. 2014]

ČSÚ (2001b): Základní výsledky v dlouhodobém vývoji SLDB 2001 hl. m. Praha [online]. Dostupné na
<http://www.czso.cz/xa/redakce.nsf/i/vybrane_udaje_sldb_2001_za_hl_m_praha>
[10.4. 2014]

ČSÚ (2013a): Ekonomické subjekty podle městských částí hl. m. Prahy k 31. 12. 2012, *Statistická ročenka* [online]. Dostupné na
<http://www.praha.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/krajkapitola/101011-13-r_2013-27> [30.6. 2014]

ČSÚ (2013b): Výsledky SLDB 2011: Vše o území, Praha 2 [online]. Dostupné na
<<http://vdb.czso.cz/sldbvo/>> [10.4. 2014]

INCOMA GFK (1989): Sčítání obchodu 1989: Stacionární maloobchodní síť území Prahy.

Internetová databáze firmy.cz (2013), <http://www.firmy.cz> [19.12. 2013]

Mapový portál maps.google.cz, <http://maps.google.cz/> [27.4. 2014]

RETAIL CENSUS 99 (1999): Stav prodejných jednotek v České republice za rok 1999, Praha 2 [online]. Dostupné na

<<http://www.czso.cz/cz/cisla/9/91/910200/910200.htm>> [20.10. 2013]

SÝKORA, L. (1995): Funkční využití domů UO Londýnská.

SÝKORA, L. (2000): Funkční využití domů UO Londýnská.

Příloha 1: Funkční využití a struktura maloobchodu a služeb v domech vybraných ulic ve sledovaných obdobích

Ulice Vinohradská

CP	CO	FU94	FU00	FU13	OBCHOD 1995	OBCHOD 2000	OBCHOD 2013	FYZICKÝ STAV	PREZENTACE	NÁZEV	INTERIÉR	PRŮMĚR
346	6			5			Kosmetika, dárky	2	3	2	2	2,25
							Kabelky textil	2	3	2	2	2,25
							Uniqua pojišťovna	2	3	2	3	2,5
							Asia food restaurace	1	1	1	1	1
325	8			5			Pojišťovna VZP	3	3	2	3	2,75
365	10			5			Kuchyňské studio gorenje	3	3	3	3	3
							Květiny	2	3	2	1	2
1409	12			5			Antique	2	3	3	2	2,5
							Prodejna Čro-hudba	2	3	2	2	2,25
208	14			6			Restaurant Ztráty a nálezy	2	3	1	2	2
395	16			6			Drogerie TETA	2	3	2	2	2,25
396	18			6			Moda Italiana	2	3	3	1	2,25
							Sport fashion	2	3	3	3	2,75
	20			6			Nehty	2	1	2	1	1,5
							Potravin-y-večerka	1	1	2	1	1,25
1233	22			5			Herna Tygr	2	1	2	2	1,75
							Beauty studio	3	3	3	3	3
1367	24			6			Lékárna	3	2	2	2	2,25
							Amar boutique textil	2	2	3	2	2,25
1368	26			6			Optika	1	2	2	3	2
							Ovoce-zelenina	1	2	2	1	1,5
							večerka	1	1	2	1	1,25
1371	28			6			Studio látek (v aj)	3	2	3	3	2,75
							Tisk	1	3	2	1	1,75

2516	30		5		Home design	3	3	3	3	3
					Green bar	3		3	3	2,25
					Bulgaria CK	2	3	1	2	2
1215	32		6		City Bank	3	3	3	3	3
					Vietnam Food	2	1	3	2	2
1253	34		6		Design propaganda	3	3	3	3	3
1252	36		5		Hračky(toys)	3	3	2	3	2,75
					Cool Boutique	3	3	3	3	3
	38		4		Fitness studio	2	3	3	2	2,5
					Galerie	2	3	2	2	2,25
					Alpsport	2	3	3	2	2,5
					Rámování-obyč	1	3	2	2	2
1789	40		4		Sberbank	3	3	3	3	3
					Bojové sporty	2	3	2	1	2
					Celebrity café	3	3	3	3	3
1790	42		6		Potraviný supermarket	1	2	2	1	1,5
					Orientální koberce	2	3	2	2	2,25
					dom. Potřeby --	1	2	2	1	1,5
					Ovoce-zelenina	1	1	2	1	1,25
2030	44		6		Večerka market	1	3	2	1	1,75
					cukrárna-obyč	1	1	2	2	1,5
					Okna, dveře	1	3	2	2	2
					Holadské sýry special	3	3	3	3	3
					e-cigarety	2	3	3	3	2,75
	46		6		kuchyně, asia bistro	1	3	1	1	1,5
2488	49		3							0
1128	47		6		Saffron sleeping studio	3	3	3	3	3
					Bar techtle mechtle	3	3	1	3	2,5
1107	45		5		Cafe Bar	1	2	3	2	2

						Tandem café	1	3	3	2	2,25
	43			6		VIP furniture	3	3	3	3	3
939	39			6		Stokist furniture	3	3	3	3	3
938	37			4		mBank	3	3	3	3	3
	35			6		Poggen desing	3	3	3	3	3
1420	33			5		Spring	3	3	3	3	3
						Hästens sleep	3	3	3	3	3
1595	31			5		Interiérové vůně	3	3	2	3	2,75
						Café faux pas	3	3	3	3	3
1596	29			5		Art Boutique	3	3	3	3	3
						Pizzeria	3	3	3	2	2,75
						Spodní prádlo	3	1	2	3	2,25
						raifbank	3	3	3	3	3
35	25			5		Hajnovka restaurace	3	3	2	2	2,5
406	23			6		Mario flowers	3	3	3	3	3
						Paneria food	3	3	3	3	3
405	21			6		OutletUNO	2	2	3	3	2,5
						Nábytek na míru-český masiv	3	3	2	3	2,75
404	19			6		Design interiér	3	2	3	3	2,75
403	17			6		Textil Sandra	2	2	1	2	1,75
						Zastavárna	2	1	1	1	1,25
						Večerka	1	1	2	1	1,25
839	15			6		Čínská restaurace	2	2	2	2	2
37	13			6		Kooperativa	3	3	3	3	3
						Art Decor	3	3	3	3	3
	11			6		Auto degin USA	3	3	3	3	3
	50			2		Albert	3	3	2	2	2,5

Ulice Bělehradská

CP	CO	FU94	FU00	FU13	OBCHOD 1995	OBCHOD 2000	OBCHOD 2013	FYZICKÝ STAV	PREZENTACE	NÁZEV	INTERIÉR	PRŮMĚR
	114	8		5			Unicredit bank	3	3	3	3	3
							herna Stararena	2	1	1	2	1,5
480	112	6	5	5	Horoskop dárky	Horoskop boutique	Butik Luxus	2	3	3	3	2,75
					Výčep piva Na tyláku	Restaurace Meditarenská						0
					Fotografie							0
478	3*110	4	3	4		IPB Banka	ČSOB	2	3	3	3	2,75
630	104	6	6	6	potraviny	nápoje, potraviny	Herna Tylák	2	1	2	2	1,75
					opravna obuvi	tabák	Nehty nails	1	2	1	1	1,25
					počítače	comfor počítače						0
654	102	8		6			Optika	2	3	2	2	2,25
18	100	8		?			Raiffeisen bank	3	3	3	3	3
12	98	6	5	6		Fotografia Praha	tříděný textil	2	3	2	2	2,25
							Vinotéka	2	3	2	2	2,25
644	96	6	6	6	Fromin textil	antikvariát	Psí salon	3	3	3	3	3
							Papírnictví	2	1	2	2	1,75
679	94	6	6	6	Pedikúra, kadeřnictví	Fruits de France	Žabka potraviny	2	3	2	2	2,25
568	92	5	5	5	Trafika Koptářová	Zastavárna	Food	3	3	3	3	3
						Herna, bar	café	2	3	3	2	2,5
							vom Flass	3	3	3	3	3
569	90	6	5	6	Drogerie, barvy, laky	Barvy, laky	Vegetarian Dhaba	2	3	3	2	2,5
213	88	7	5	4		Řeznictví	Libeřské lahůdky	2	3	2	2	2,25
	86	8	8	8								0
141	84	6	5	6	Ovoce-zelenina	Květinářství	Květinářství	2	3	2	2	2,25
142	82	6	6	6	Řeznictví Mrázek	Řeznictví Mrázek	Řeznictví Mrázek	2	2	2	2	2

143	80	6	6	6	Řeznictví Mrázek	Řeznictví Mrázek	Řeznictví Mrázek	2	2	2	2	2
443	76	6	5	6	Potraviny	Z-market	Z-market potraviny	1	3	1	1	1,5
144	78	6	6	6	Potraviny	Z-market	Z-market potraviny	1	3	1	1	1,5
442	74	8	1	4			Drogerie Teta	2	3	2	2	2,25
-												
440	59	8	6	6		smíšené zboží	Ovoce-zelenina	1	1	2	1	1,25
							Smíšené zboží	1	1	2	1	1,25
573	61	8	6	6		Restaurace staropramen	Pekařství, cukrárna	2	2	2	2	2
							Restaurace Beach	2	2	3	2	2,25
572	63	8	6	4		La Romantica textil	Secondhand, galanterie	1	1	1	1	1
						Hospoda	mapy	1	3	2	1	1,75
597	65	8	6	5			Rossman drogerie	2	3	3	2	2,5
							opravná rámmů	3	3	2	3	2,75
289	67	6	6	6		Tržnice	Obuv, kabelky	1	1	2	1	1,25
						Trafika	Tabák, noviny, alkohol	1	1	2	1	1,25
							výprodej porcelánu	1	1	2	1	1,25
288	69	6	6	6		Trafika	Ovoce - zelenina	1	1	2	1	1,25
						levná móda	Kabelky	1	1	2	1	1,25
							Tabák, noviny, alkohol	1	1	2	1	1,25
							Farmářský obchod	2	3	2	2	2,25
							Doner kebab občerstvení	2	1	1	2	1,5
287	71	8	6	6		prázdné	Bioobchod	2	3	2	2	2,25
671	73	6	6	6		textil	Secondhand	1	1	2	1	1,25
							Čarodějny obchod	2	3	2	2	2,25
286	75	8	6	6		hospoda	Vietnamská restaurace	1	3	2	2	2
							Running sushi	2	3	3	2	2,5
643	77	8	6	4		ČSOB	Berry berry café bar	2	1	3	2	2

						potraviny	Optika	2	3	2	3	2,5
10	79	8	6	4		Budina textil	Body shop	2	3	3	3	2,75
700	81	8	7	5			Centrum ovoce-zelenina	1	1	1	2	1,25

Ulice Londýnská

CP	CO	FU94	FU00	FU13	OBCHOD 1995	OBCHOD 2000	OBCHOD 2013	FYZICKÝ STAV	PREZENTACE	NÁZEV	INTERIÉR	PRŮMĚR
166	1	1	7	1								
522	2	1	7	1								
305	3	1	1	1								
445	4	1	1	1								
255	5	7	7	1								
556	6	1	1	1								
254	7	1	1	7								
193	8	6	7	7	Star foods							
338	9	1	1	7								
221	10	6	6	6	U Holanů-restaurace	U Holanů restaurace	Restaurace U Holanů	2	3	2	2	2,25
559	11	7	7	1								
	13	7	7	1								
263	14	1	7	7								
545	15	3	3	9								
537	16	7	7	9								
815	17	1	7	7								
536	18	1	7	7								
814	19	7	7	9								
572	20	1	1	1								

Ulice Podskalská

CP	CO	FU94	FU00	FU13	OBCHOD 1995	OBCHOD 2000	OBCHOD 2013	FYZICKÝ STAV	PREZENTACE	NÁZEV	INTERIÉR	PRŮMĚR
	2			1								
295	4			1								
408	6			6			Barvy, laky	1	3	2	1	1,75
							Hospoda Andromeda	1	3	2	1	1,75
2054	8			6			Potraviny u Školy	2	1	2	2	1,75
							Maso-uzeniny	2	2	2	2	2
							Tabák	2	1	2	2	1,75
365	10			9								
	12			6			café funtazie	2	1	3	2	2
2046	14			4			Česká pojišťovna	2	3	2	2	2,25
2047	16			6				2	1	2	2	1,75
1908	18			6			Papírnictví	2	1	2	2	1,75
1909	20			6			Lékárna v podskalí	2	2	2	2	2
							elektronické cigarety	2	3	2	2	2,25
	22			1								
1252	24			6			Dílny tvořivosti	2	3	2	2	2,25
	35			1								
378	33			1								
370	31			1								
368	29			6			Piva, vína	2	3	2	2	2,25
							Restaurace v Podskalí	2	3	2	2	2,25
366	27			6			Restaurace U dobré myšlenky	1	3	2	1	1,75
1449	25			6			Potraviny ESO market	2	2	1	2	1,75
1290	21			9								
1291	13			6			Obchod vínem	2	2	2	3	2,25

404	11			6		Restaurace u Libuše	2	2	2	2	2
						Oliva café	2	3	3	2	2,5
391	9			1							
392	7			1							
393	5			7							
432	3			6		Café Terapie	2	3	3	2	2,5

Příloha 2: Počet provozoven v sortimentních kategoriích na základě úrovně vnějšího vzhledu ve vybraných ulicích

Ulice Vinohradská

Sortimentní kategorie	Úroveň vzhledu provozovny		
	nízká	střední	vysoká
Potraviny	0	0	0
Smíšené zboží a večerky	4	0	0
Velkoplošné prodejny	1	0	1
Specializované potraviny	2	0	1
Tabák a noviny	0	0	1
Základní nepotravinářské	0	3	0
Textil	1	4	3
Potřeby pro domácnost	2	3	18
Ostatní nepotravinářské	0	4	1
Kadeřnictví a péče o tělo	1	0	2
Restaurační zařízení a kavárny	4	5	6
Služby pro domácnost	0	1	0
Specializované služby	1	2	7

Ulice Bělehradská

Sortimentní kategorie	Úroveň vzhledu provozovny		
	nízká	střední	vysoká
Potraviny	0	0	0
Smíšené zboží a večerky	1	0	0
Velkoplošné prodejny	2	1	0
Specializované potraviny	3	7	1
Tabák a noviny	2	0	0
Základní nepotravinářské	0	1	2
Textil	4	1	1
Potřeby pro domácnost	2	1	0
Ostatní nepotravinářské	2	1	2
Kadeřnictví a péče o tělo	1	0	0
Restaurační zařízení a kavárny	3	3	4
Služby pro domácnost	0	0	1
Specializované služby	0	0	3

Ulice Londýnská

Sortimentní kategorie	Úroveň vzhledu provozovny		
	nízká	střední	vysoká
Potraviny	0	0	0
Směšené zboží a večerky	1	0	0
Velkoplošné prodejny	0	0	0
Specializované potraviny	0	1	0
Tabák a noviny	1	0	0
Základní nepotravinářské	0	1	0
Textil	0	0	0
Potřeby pro domácnost	0	0	0
Ostatní nepotravinářské	0	1	0
Kadeřnictví a péče o tělo	0	0	2
Restaurační zařízení a kavárny	1	2	4
Služby pro domácnost	0	0	0
Specializované služby	2	1	1

Ulice Podskalská

Sortimentní kategorie	Úroveň vzhledu provozovny		
	nízká	střední	vysoká
Potraviny	1	0	0
Směšené zboží a večerky	0	0	0
Velkoplošné prodejny	1	0	0
Specializované potraviny	0	3	0
Tabák a noviny	1	1	0
Základní nepotravinářské	0	1	0
Textil	0	0	0
Potřeby pro domácnost	1	1	0
Ostatní nepotravinářské	1	0	0
Kadeřnictví a péče o tělo	0	0	0
Restaurační zařízení a kavárny	2	3	2
Služby pro domácnost	0	0	0
Specializované služby	0	1	0

Příloha 3: Otázky strukturovaného otevřeného rozhovoru

1. Kvalita místa bydlení

- Jste spokojeni s místem bydliště?
- Všimáte si změn v okolí bydliště? Co se změnilo za dobu, co zde bydlíte?
- Myslíte si, že se mění i složení lidí, kteří ve čtvrti bydlí a pohybují se?

2. Proměna struktury maloobchodu a služeb

- Všiml(a) jste proměny ve složení obchodů a služeb?
- Jaká je to podle vás změna?
- Proměnily se potravinářský obchody?
- Kdo si myslíte, že jsou zákazníci obchodů?

3. Spokojenost obyvatel

- Jak jste spokojen(a) se složením obchodů a služeb v ulici? Odpovídá složení vašim potřebám?
- Které obchody a služby v ulici využíváte v současnosti nejvíce?
- Jezdíte nakupovat do obchodních center, nebo dáváte přednost nákupům v místě bydliště nebo v okolí? Případně za jakými obchody a službami tam jezdíte?
- Jaký sortiment vám v ulici chybí? V čem vám nabídka zdejších obchodů/služeb nevyhovuje?
- Jakou změnu ve složení obchodů v ulici byste do budoucna uvítal(a)?
- Co si myslíte (jak na vás působí) o vietnamských večerkách, využíváte je?
- Jaký máte vztah k novým obchodům a službám (např. specializované prodejny, kavárna, restaurace, kosmetika, studio)? Využíváte je a jak často?
- Byl(a) jste spokojenější s obchody a službami ve vaší ulici dříve nebo jste spokojenější nyní? Proč?

4. Negativní dopady proměny na lokalitu a na místní obyvatele

- Domníváte se, že někteří obyvatelé mohou pociťovat změnu složení a kvality obchodů/služeb negativně?
- Myslíte si, že některé obchody/služby mají na vaši čtvrť negativní vliv? Které?
- Co si myslíte o barech, hernách? Využíváte je a jak často?
- Zaznamenal/a jste nějaké konflikty mezi obyvateli a provozovateli obchodů/služeb?
- Myslíte si, že obchody a služby způsobují v ulici např. hluk, nepořádek a jsou neudržované? Jaký na to máte názor?
- Kdo by měl řešit problémy spojené s provozem obchodů a služeb v domech?
- Máte možnost se vyjádřit k problémům? Komu?

5. Identifikátory respondenta

- Jak dlouho v ulici bydlíte? Z jakého důvodu jste se přistěhoval(a)?
- Kolik je Vám let?